

NURLARDAN SEÇMELER

-5-

Mektubat'dan

Nurlardan
Seçmeler

- 5 -

Risale-i Nur Külliyyatı'ndan

Nurlardan Seçmeler

- 5 -

Mektubat'dan

Derleyen
Aslı KAPLAN

İstanbul - 2011

NURLARDAN SEÇMELER - 5

Copyright © Mustu Yayınları, 2011

*Bu eserin tüm yayın hakları Işık Yayıncılık Ticaret A.Ş.'ne aittir.
Eserde yer alan metin ve resimlerin Işık Yayıncılık Ticaret A.Ş.'nin önceden
yazılı izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt
sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.*

Editör

Aslı KAPLAN

Görsel Yönetmen

Engin ÇİFTÇİ

Ali ÖZER

Kapak

Şaban KALYONCU

Sayfa Düzeni

Bekir YILDIZ

ISBN

978-605-5468-12-5

Yayın Numarası

487

Basım Yeri ve Yılı

Çağlayan A. Ş.

TS EN ISO 9001:2000

Ser No: 300-01

Sarıçay Yolu Üzeri No: 7 Gazimir / İZMİR

Tel: (0232) 252 22 85

Ocak - 2011

Genel Dağıtım

Gökkuşuğu Pazarlama ve Dağıtım

Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31

Tek-Er İş Merkezi Mahmutbey / İSTANBUL

Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Muştu Yayınları

Bulgurlu Mahallesi Bağcılar Caddesi No: 1

34696 Üsküdar / İSTANBUL

Tel: (0216) 522 11 44 Fax: (0216) 522 11 78

www.mustu.com

İçindekiler

Birinci Mektup (Dört Suâlin Muhtasar Cevabıdır.)	1
--	---

Birinci Suâl (Hazreti Hızır *(aleyhisselâm)* hayatta mıdır? Hayatta ise niçin bazı mühim ulemâ hayatını kabul etmiyorlar?)..... 1

İkinci Suâl (“Hanginizin daha güzel iş ortaya koyacağını denemek için, ölümü ve hayatı yaratan O’dur.” (Mülk sûresi, 67/2). Ayetinin bir izahıdır.)..... 6

Üçüncü Suâl (Cehennem nerededir?)..... 9

Dördüncü Suâl (Mahbublara olan aşk-ı mecazî aşk-ı hakikîye inkılâb ettiği gibi, acaba ekser nâsta bulunan dünyaya karşı olan aşk-ı mecazî dahi bir aşk-ı hakikîye inkılâb edebilir mi?)..... 14

Dördüncü Mektup (Şimdi bu çam ağacında hatıra gelen iki-üç hatırayı yazıyorum:)..... 18

Birincisi (Bir parça mahrem bir sırdır, fakat senden sır saklanmaz, şöyle ki:)..... 19

İkincisi (“Der tarîk-i Nakşibendî lâzım âmed çâr terk: Terk-i dünya, terk-i ukbâ, terk-i hestî, terk-i terk.”)..... 19

Beşinci Mektup (Silsile-i nakşinin kahramanı ve bir güneşi olan İmam Rabbânî *(radıyallâhu anfi)* Mektubat’ında demiş ki: “Hakâik-i imaniyeden bir meselenin inkişafını, binler ezvak ve mevâcid ve keramâta tercih ederim.”)..... 24

Altıncı Mektup (Sizleri ziyade müteessir etmemek için, gurbetimdeki firkatimin ziyade elim kısmını tayyedip, bir kısmını sizlere hikâye edeceğim, şöyle ki:)..... 28

Yedinci Mektup (Aziz kardeşlerim, Bana söylemek üzere Şamlı Hâfız'a iki şey demişsiniz:)..... 34

Dokuzuncu Mektup (Yine o hâlis talebesine gönderdiği mektubun bir parçasıdır.)..... 39

Sâniyen (Neşr-i envâr-ı Kur'âniye'deki muvaffakiyetin ve gayretin ve şevkin, bir ikram-ı ilâhîdir.. belki bir keramet-i Kur'âniye'dir.. bir inâyet-i rabbâniyedir.)..... 39

Sâlisen (Görüyorum ki: Şu dünya hayatında en bahtiyar odur ki, dünyayı bir misafirhâne-i askerî telâkki etsin..)..... 41

Râbian (Ulemâ-yı İslâm ortasında "İslâm" ve "iman"ın farkları çok medar-ı bahsolmuş.)..... 44

On Birinci Mektup (Bu mektup, mühim bir ilâç olup; dört âyetin hazinesinden dört küçük cevherine işaret eder.)..... 48

Birinci Mebhas (Ey sû-i vesveseden me'yus nefsim! Tedâi-yi hayâlât, tahattur-u faraziyyât, bir nevi irtisam-ı gayr-i ihtiyârîdir.)..... 48

İkinci Mesele (Barla Yaylası, Tepelice'de çam, katran, karakavağın bir meyvesi olup, Sözler mecmuasına yazıldığı için buraya yazılmamıştır.)..... 49

Üçüncü Mesele (Şu iki mesele, Yirmi Beşinci Söz'ün i'câz-ı Kur'an'a karşı medeniyetin aczini gösteren misallerinden bir kısmıdır.)..... 50

Dördüncü Mesele (İşte mimsiz medeniyet, nasıl kız hakkında, hak-kından fazla hak verdiğiinden böyle bir haksızlığa sebep oluyor.)..... 51

On İkinci Mektup (O gece benden suâl ettiniz, ben cevabını vermedim. Çünkü mesâil-i imaniyenin münakaşa suretinde bahsi câiz değildir. Siz münakaşa suretinde bahsetmişsiniz. Şimdilik münakaşanızın esas olan üç suâlinize gayet muhtasar bir cevap yazıyorum.)..... 54

Birinci Suâliniz (Hazreti Âdem'in (aleyhisselâm) cennetten ihracı ve bir kısım benîâdemin cehenneme idhali ne hikmete mebnîdir?)..... 55

İkinci Suâliniz (Şeytanların halkı ve icadı ne içindir? Cenâb-ı Hak, şeytanı ve şerleri halletmiş, hikmeti nedir? Şerrin halkı şerdir, kabihin halkı kabihtir?)..... 56

Üçüncü Suâliniz (Cenâb-ı Hak musibetleri veriyor, belâları musallat ediyor. Hususan masumlara, hatta hayvanlara bu zulüm değil mi?)..... 60

On Üçüncü Mektup (Hâl ve istirahatimi ve vesika için adem-i müracaatımı ve hâl-i âlem siyasetine karşı lâkaytlığımı pek çok soruyorsunuz.)..... 64

Birinci Suâliniz (İstirahatin nasıl? Hâlin nedir?)..... 64

İkinci Suâliniz (Neden vesika almak için müracaat etmiyorsun?)... 67

Üçüncü Suâliniz (Dünyanın siyasetine karşı ne için bu kadar lâkayt-sın?)..... 68

On Altıncı Mektup (Şu mektup, “Ona tatlı, yumuşak bir tarzda hitab edin.” (Tâhâ sûresi, 20/44) sırrına mazhar olmuş, şiddetli yazılmamış.) 73

Birinci Nokta (“Ne için siyasetten çekildin, hiç yanaşmıyorsun?”) ... 74

İkinci Nokta (Yeni Said ne için bu kadar şiddetle siyasetten tecennüb ediyor?)..... 75

Üçüncü Nokta (“Sana gelen zahmetlere, sıkıntılara nasıl tahammül ediyorsun? Hâlbuki eskiden çok hiddetli ve izzetli idin, ednâ bir tahkire tahammül edemezdin?”)..... 79

Dördüncü Nokta (Evhamlı birkaç suâlin cevabıdır.)..... 83

Birincisi (Ehl-i dünya bana der: “Ne ile yaşıyorsun? Çalışmadan nasıl geçiniyorsun?”)..... 83

İkinci Vehimli Suâl (“Sana nasıl emniyet edeceğiz ki, sen dünya-mıza karışmayacaksın?”) 87

Üçüncü Vehimli Suâl (“Sen bizi sever misin? Beğeniyor musun? Eğer seversen, neden bize küsüp karışmıyorsun? Eğer beğenmiyorsan bize muarızsin; biz, muarızlarımızı ezeriz.”)..... 89

Dördüncü Şüpheli Suâl (“O kadar belâlar gördük ki, kimseye emniyetimiz kalmadı. Sana nasıl emin olabiliriz ki; fırsat senin eline geçse, arzu ettiğin gibi karışmazsın?”)..... 90

Beşinci Nokta (Beş küçük meseleye dairdir.)..... 91

Birincisi (“Bizim usûl-ü medeniyetimizi, tarz-ı hayatımızı ve suret-i telebbüsümüzü ne için sen kendine tatbik etmiyorsun? Demek bize muarızsın!”)..... 91

İkinci Mesele ("Bize ahkâm-ı diniyeyi ve hakâik-i İslâmiye'yi tâlim edecek resmî bir dairemiz var. Sen ne salâhiyetle neşriyat-ı diniye yapıyorsun?")..... 92

Üçüncü Mesele (Benim bazı dostlarım, ehl-i dünya bana şüpheli baktıkları için, ehl-i dünyaya hoş görünmek için, benden zâhiren teberri ediyorlar, belki tenkit ediyorlar.)..... 93

Dördüncü Mesele (Şu nefiy zamanımda görüyorum ki; hodfûrûş ve siyaset bataklığına düşmüş bazı insanlar, bana tarafgirâne, rakibâne bir nazarla bakıyorlar. Güya ben de onlar gibi dünya cereyanlarıyla alâkadarım.)..... 94

Beşinci Mesele (*Dünya madem fânidir. Hem madem ömür kısadır. Hem madem gayet lüzumlu vazifeler çoktur...*)..... 95

On Altıncı Mektub'un Zeyli (Ehl-i dünya sebepsiz, benim gibi âciz, garip bir adamdan tevehhüm edip binler adam kuvvetinde tahayyül ederek, beni çok kayıtlar altına almışlar.)..... 97

On Yedinci Mektup (Yirmi Beşinci Lem'a'nın Zeyli)..... 106

Çocuk Tâziyenâmesi (Size ve sizin gibi müttakî müminlere büyük bir müjde ve hakikî bir teselli gösterecek "Beş Nokta"yı beyan ederiz.)..... 106

Birinci Nokta (Müminlerin kable'l-bülûğ vefat eden evlâtları; cennette ebedî, sevimli, cennete lâayk bir surette dâimî çocuk kalacaklarını..)..... 107

İkinci Nokta (Bir zaman, bir zât, bir zindanda bulunuyor. Sevimli bir çocuğu yanına gönderilmiş...)..... 108

Üçüncü Nokta (Vefat eden çocuk, bir Hâlık-ı Rahîm'in mahlûku, memlûkü, abdi ve bütün heyetiyle O'nun masnûu ve O'na ait olarak ebeveyninin bir arkadaşı idi ki; muvakkaten ebeveyninin nezaretine verilmiş..)..... 110

Dördüncü Nokta (*Eğer dünya ebedî olsaydı, insan içinde ebedî kalsaydı ve firak ebedî olsaydı, elimâne teessürât ve me'yusâne teellümâtın bir manası olurdu.*)..... 110

Beşinci Nokta (*Rahmet-i ilâhiyenin en latîf, en güzel, en hoş, en şirin cilvelerinden olan şefkat, bir iksir-i nurânidir. Aştan çok keskindir. Çabuk Cenâb-ı Hakk'a vusûle vesile olur.*)..... 111

Hirminci Mekîup (Sabah ve akşam namazından sonra tekrarı, pek çok fazileti bulunan ve bir rivâyet-i sahihada ism-i âzam mertebesini taşıyan şu cümle-i tevhidiyenin on bir kelimesi var. Her bir kelimesinde hem birer müjde ve beşaret.. hem birer mertebe-i tevhid-i rubûbiyet... hem bir ism-i âzam noktasında bir kibriyâ-yı vahdet.. ve bir kemâl-i vahdâniyet vardır...).....113

Mukaddime (Katiyen bil ki: Hilkatın en yüksek gayesi ve fitrâtın en yüce neticesi iman-ı billâhtır...).....114

Birinci Makam (Şu kelâm-ı tevhidînin, on bir kelimesinin her birinde birer müjde var.. ve o müjdede birer şifa ve o şifada birer lezzet-i mâneviye bulunur.).....115

Birinci Kelime لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ 'ta şöyle bir müjde var ki;).....115

İkinci Kelime وَحْدَهُ Şu kelimedede şifalı, saadetli bir müjde vardır.).....116

Üçüncü Kelime لَا شَرِيكَ لَهُ Yani, nasıl ki ulûhiyetinde ve saltanatında şeriki yoktur; Allah bir olur, müteaddit olamaz!).....117

Dördüncü Kelime لَهُ الْمُلْكُ Yani mülk, umumen O'nundur. Sen, hem O'nun mülküsün, hem memlûküsün, hem mülkünde çalışıyorsun.).....118

Beşinci Kelime لَهُ الْحَمْدُ Yani hamd ve senâ, medih ve minnet O'na mahsustur, O'na lâyıktır. Demek, nimetler O'nundur ve O'nun hazinesinden çıkar. Hazine ise dâimîdir.).....119

Altıncı Kelime يُحْيِي Yani hayatı veren O'dur ve hayatı rızık ile idâme eden de O'dur ve levâzımât-ı hayatı da ihzâr eden yine O'dur. Ve hayatın âlî gayeleri O'na aittir ve mühim neticeleri O'na bakar.).....120

Yedinci Kelime وَيُمِيتُ Yani mevti veren O'dur. Yani hayat vazifesinden terhis eder, fâni dünyadan yerini tebdil eder, külfet-i hizmetten âzad eder. Yani hayat-ı fâniyeden, seni hayat-ı bâkiyeye alır.).....121

Sekizinci Kelime وَهُوَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ İşte şu kelime, cin ve inse ve bütün zîşuura ve ehl-i muhabbet ve aşka ilân eder ki:).....122

Dokuzuncu Kelime (بَيْدِهِ الْحَيَّرَ) Yani her hayır, O'nun elindedir. Her yaptığınız hayrât, O'nun defterine geçer. Her işlediğiniz a'mâl-i sâliha, yanında kaydedilir.).....123

Onuncu Kelime (وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ) Yani O Vâhid'dir, Ehad'dir, her şeye kâdirdir. Hiçbir şey O'na ağır gelmez. Bir baharı hal-kelemek bir çiçek kadar O'na kolaydır.).....124

On Birinci Kelime (وَاللَّهِ الْمَصِيرُ) Yani, ticaret ve memuriyet için mühim vazifelerle bu dâr-ı imtihan olan dünyaya gönderilen insanlar; ticaretlerini yapıp, vazifelerini bitirip ve hizmetlerini itmam ettikten sonra, yine onları gönderen Hâlık-ı Zülcelâl'ine dönecekler).....126

Birinci Birinci Mektup (Ey hânesinde ihtiyar bir vâlide veya pederi veya akrabasından veya iman kardeşlerinden bir amel-mânde veya âciz, alîl bir şahıs bulunan gafil! Şu âyet-i kerîmeye dikkat et, bak: Nasıl ki bir âyette, beş tabaka ayrı ayrı surette ihtiyar vâlideyne şefkati celbediyor.).....129

Birinci İkinci Mektup (Şu Mektup, iki mebhaştır. Birinci Mebhas, ehl-i imanı uhuvvete ve muhabbete davet eder.).....135

Birinci Mebhas (Müminlerde nifak ve şikak, kin ve adâvete sebebiyet veren tarafgirlik ve inat ve haset, hakikatçe.. ve hikmetçe.. ve insaniyet-i kübrâ olan İslâmiyet'çe.. ve hayat-ı şahsiyece.. ve hayat-ı içtimaiyece.. ve hayat-ı mâneviyece çirkin ve merduttur, muzır ve zulümdür ve hayat-ı beşeriye için zehirdir. Şu hakikatin gayet çok vücûhundan altı vechini beyan ederiz.).....135

Birinci Vecih (Hakikat nazarında zulümdür.).....136

İkinci Vecih (Hem hikmet nazarında dahi zulümdür.).....137

Üçüncü Vecih (Adâlet-i mahzayı ifade eden وَلَا تَرَوْهُ وَازِرَةً وَرَزَّ آخَرُ) sırrına göre; bir müminde bulunan câni bir sıfat yüzünden sâir mâsum sıfatlarını mahkûm etmek hükmünde olan adâvet ve kin bağlamak, ne derece hadsiz bir zulüm olduğunu..).....140

Dördüncü Vecih (Hayat-ı şahsiye nazarında dahi zulümdür.).....141

Beşinci Vecih (Hayat-ı içtimaiyece inat ve tarafgirlik, gayet muzır olduğunu beyan eder.).....	147
---	-----

Altıncı Vecih (Hayat-ı mâneviye ve sıhhat-i ubûdiyet, adâvet ve inat ile sarsılır.).....	153
---	-----

İkinci Mebhas (Ey ehl-i iman! Sâbıkan, adâvet ne kadar zararlı olduğunu anladın. Hem anla ki; adâvet kadar hayat-ı İslâmiye'ye en müthiş bir maraz-ı muzır dahi hıdır. *Hırs, sebep-i haybettir ve illet ve zilletir.. ve mahrumiyet ve sefâleti getirir.*).....

155

<i>Hâtime</i> (Gıybet Hakkındadır).....	164
--	-----

<i>Şahıslar</i>	169
-----------------------	-----

Bediüzzaman ve Risale-i Nur

Risale-i Nur Nedir ve Nasıl Bir Tefsirdir?

Kur'ân'ın hakikatlerini müspet ilim anlayışına uygun bir tarzda izah ve isbat eden Risale-i Nur Külliyyatı, her insan için en mühim mesele olan “Ben neyim? Nereden geliyorum? Nereye gideceğim? Vazifem nedir? Bu mevcudat nereden gelip nereye gidiyorlar? Mahiyet ve hakikatleri nedir?” gibi suâllerin cevabını vâzıh ve kat'î bir şekilde, çekici bir üslûp ve güzel bir ifade ile beyan edip ruh ve akılları tenvir ve tatmin ediyor.

Yirminci asrın Kur'ân felsefesi olan bu eserler, bir taraftan teknik, fen ve sanat olarak maddiyatı, diğer taraftan iman ve ahlâk olarak mâneviyatı cami ve hâvi olacak Türk medeniyetinin, sadece maddiyata dayanan sair medeniyetleri geride bırakacağını da isbat ve ilân etmektedir.

Ecdadımızın bir zamanlar kalblerinde yerleşen iman ve itikat cihetiyle zemin yüzünde yüz mislinden ziyade devletlere, milletlere karşı imanından gelen bir kahramanlıkla mukabele etmesi, İslâmiyet ve kemâlât-ı mâneviyenin bayrağını Asya, Afrika ve yarı Avrupa'da gezdirmesi ve “Ölsem şehidim, öldürsem gaziyim.” deyip ölümü gülerek karşılayarak, müteselsil düşman hâdisâta karşı dayanması gibi, milletçe medâr-ı iftihar âli seciyemizin bugün biz

gençlerde inkişafı, vatan ve millet menfaati bakımından ve istikbalimizin selâmeti noktasından ne derece elzem olduğu mâlûmdur. Mutlaka her hareket ve hizmette maddî bir ücret ve şahsî menfaatler mülâhaza etmek, Türk'ün millî tarihinin şeref ve haysiyeti ile kabil-i telif olamaz. Bizler, ancak rızâ-yı ilâhî için çalışıyoruz. Bizzat hizmetinde bulunmakla aldığımız telezzüz, kardeş ve vatandaşlarımıza, İslâmiyet'e ve insaniyete yardımda bulunabilmek mazhariyetinden gelen ebedî hayatımıza ait sürur ve ümit, bizim bu babda aldığımız ve alacağımız yegâne hakikî mukabele ve ücrettir.

Risale-i Nur Nasıl Bir Tefsirdir?

Tefsir iki kısımdır:

Birisi: Mâlûm tefsirlerdir ki, Kur'ân'ın ibaresini ve kelime ve cümlelerin mânâlarını beyan ve izah ve isbat ederler.

İkinci kısım tefsir ise: Kur'ân'ın imanî olan hakikatlerini kuvvetli hüccetlerle beyan ve isbat ve izah etmektir. Bu kısmın çok ehemmiyeti var. Zahir mâlûm tefsirler, bu kısmı bazen mücmel bir tarzda dercediyorlar. Fakat Risale-i Nur, doğrudan doğruya bu ikinci kısmı esas tutmuş, emsâlsiz bir tarzda muannit filozofları da susturan bir mânevî tefsirdir.

Risale-i Nur, sübjektif nazariye ve mütalâalardan uzak bir şekilde, her asırda milyonlarca insana rehberlik yapan mukaddes kitabımız olan Kur'ân'ın hakikatlerinin rasyonel ve objektif bir şekilde izah edilip insaniyetin istifadesine takdim edildiği bir külliyyattır.

Risale-i Nur, Kur'ân âyetlerinin nurlu bir tefsiri.. baştan başa iman ve tevhid hakikatleriyle müberhen.. her sınıf halkın anlayışına göre hazırlanmış.. müspet ilimlerle mücehhez.. vesveseli şüphecileri ikna ediyor.. en avâmdan en havassa kadar herkese hitap edip, en muannit filozofları dahi teslime mecbur ediyor.

Risale-i Nur, Nurlu bir külliyyat.. yüz otuz eser.. büyük-lü-küçüklü risaleler halinde.. asrın ihtiyaçlarına tam cevap verir.. akli ve kalbi tatmin eder.. Kur'ân-ı Kerîm'in yirminci asırdaki –lafzî değil– mânevî tefsiri...

İspat ediyor, akla gelen bütün istifhamları.. zerreden güneşe kadar iman mertebelerini.. vahdâniyet-i ilâhiyeyi.. nübüvvetin hakikatini...

İspat ediyor, arz ve semâvâtın tabakatından, melâike ve ruh bahsinden, zamanın hakikatinden, haşır ve âhiretin vukuundan, cennet ve cehennem varlığından, ölümün mahiyet-i asliyesinden ebedî saadet ve şekavetin menbaına kadar, akla gelen ve gelmeyen bütün imanî meseleleri en kat'î delillerle, aklen, mantıken, ilmen isbat ediyor. Pozitif ilimlerin müşevviki.. riyâzî meselelerden daha kat'î delillerle akli ve kalbi ikna edip, merakları izale eden bir şaheser...

Büyük bir titizlik ve hassasiyetle üzerinde durduğumuz mühim bir husus da, Risale-i Nur'un lâıyk ellere geçmesi ve onun hakikî fiyatı olarak en az yirmi beş kişinin istifade etmesinin temin edilmesidir.

Bu mânevî tefsir, *Sözler*, *Mektubat*, *Lem'alar*, *Şualar* diye dört büyük kısımdan müteşekkil olup, yekûnu yüz otuz risaledir.

Neşrinde çalışanlar

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَبِهِ نَسْتَعِينُ¹

Birinci Mektup

بِاسْمِهِ سُبْحَانَهُ² ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ³

Dört Suâlin Muhtasar Cevabıdır

Birinci Suâl

Hazreti Hızır (*aleyhisselâm*) hayatta mıdır? Hayatta ise niçin bazı mühim ulemâ hayatını kabul etmiyorlar?⁴

Cevap: Hayattadır, fakat merâtib-i hayat beştir. O, ikinci mertebededir. Bu sebepten bazı ulemâ hayatında şüphe etmişler.

Birinci Tabaka-yı Hayat: Bizim hayatımızdır ki, çok kayıtlarla mukayyettir.

¹ Ancak O'ndan yardım dileriz.

² Her türlü noksan sıfatlardan uzak olan Allah'ın adıyla.

³ “Hiç bir şey yoktur ki, O'nu hamd ile beraber tesbih (tenzih) ediyor bulunmasın.” (İsrâ sûresi, 17/44)

⁴ İsmâil el-Buhârî, Ebû Hayyân el-Endelûsî, İbnü'l-Cevzî, Abdürraûf el-Münâvî, İbni Teymiye, es-Süyûtî, Aliyyülkârî, İbni Kayyim el-Cevziyye ve Mahmûd el-Âlûsî, Hz. Hızır'ın hayatta olduğunu kabul etmeyen âlimlerdendir. (TDV *İslâm Ansiklopedisi* 17/407).

İkinci Tabaka-yı Hayat: Hazreti Hızır ve İlyas'ın (*aleyhisselâm*) hayatlarıdır ki, bir derece serbesttir. Yani, bir vakitte pek çok yerlerde bulunabilirler. Bizim gibi beşeriyet levâzımâtıyla dâimî mukayyet değildirler. Bazen istedikleri vakit bizim gibi yerler, içerler; fakat bizim gibi mecbur değildirler. Tevâtür derecesinde ehl-i şuhûd ve keşif olan evliyanın, Hazreti Hızır ile maceraları, bu tabaka-yı hayatı tenvir ve isbat eder. Hatta makamât-ı velâyette bir makam vardır ki, "Makam-ı Hızır" tâbir edilir. O makama gelen bir veli, Hızır'dan ders alır ve Hızır ile görüşür. Fakat bazen o makam sahibi yanlış olarak, ayn-ı Hızır telâkki olunur.

Üçüncü Tabaka-yı Hayat: Hazreti İdris ve İsa'nın (*aleyhisselâm*) tabaka-yı hayatlarıdır ki, beşeriyet levâzımâtından tecerrüd ile, melek hayatı gibi bir hayata girerek nurâni bir letâfet kesbeder. Âdeta beden-i misâlî letâfetinde ve cesed-i necmî nurâniyetinde olan cism-i dünyevîleriyle semâvâtta bulunurlar.

Ayn-ı Hızır: Hazret-i Hızır'ın (Aleyhisselâm) bizzat kendisi.

Beden-i misâlî: Maddi âlem ile gayb âlemi arasında yer alan misal âlemine ait bir beden.

Beşeriyet: İnsanlık.

Cesed-i necmî: Yıldız gibi parlak, nurlu, ruha ait varlık.

Cism-i dünyevî: Dünyaya ait varlık, vücut.

Ehl-i şuhûd ve keşif: Eşyanın perde arkasını, gaybî

olan şeyleri Allah'ın izni ölçüsünde keşfedip, görebilen kişiler.

Evliyâ: Allah dostları, kullukta örnek kişiler.

Letâfet kesb etmek: Cism-in ağırlığından kurtulmak; şeffaflık, incelik kazanmak.

Levâzımât: Gerekli malzemeler.

Makâmât-ı velâyet: Velilik makamları, dereceleri.

Nurâni: Parlak.

Nuraniyet: Aydınlık, parlaklık.

Semâvat: Gökler, feza.

Tecerrüd: Sıyrılma, uzaklaşma.

Telâkki olunmak: Kabullemek, benimsenmek.

Tenvir etmek: Aydınlatmak.

Tevâtür: Yalanda ittifak etmeleri aklın imkân ve ihtimali bulunmayan birçok kişi tarafından nakledilen keşifin bilgi.

“Âhîrzamanda Hazreti İsa (aleyhisselâm) gelecek, Şeriat-ı Muhammediye (aleyhissalâtü vesselâm) ile amel edecek.”¹ meâlindeki hadisin sırrı şudur ki:

Âhîrzamanda felsefe-i tabiiyenin verdiği cereyan-ı küfrîye ve inkâr-ı ulûhiyete karşı İsevîlik Dini tasaffî ederek ve hurâfâtan tecerrüd edip İslâmiyet’e inkılâb edeceği bir sırada; nasıl ki İsevîlik şahs-ı mânevîsi, vahy-i semâvî kılıcıyla o müthiş dinsizliğin şahs-ı mânevîsini öldürür; öyle de Hazreti İsa (aleyhisselâm), İsevîlik şahs-ı mânevîsini temsil ederek, dinsizliğin şahs-ı mânevîsini temsil eden deccalı öldürür. Yani, inkâr-ı ulûhiyet fikrini öldürecek.

Dördüncü Tabaka-yı Hayat: Şühedâ hayatıdır. Nass-ı Kur’ân’la şühedânın, ehl-i kubûrun fevkinde bir tabaka-yı hayatları vardır.²

Evet, şühedâ, hayat-ı dünyevîlerini tarîk-i hakta feda ettikleri için, Cenâb-ı Hak kemâl-i kereminden onlara

¹ Bkz.: Buhârî, *enbiyâ* 50; Müslim, *îmân* 242; Ebû Dâvûd, *melâhim* 14; İbni Hibbân, *es-Sahîh* 15/233.

² Bkz.: Bakara sûresi, 2/154; Âl-i İmran sûresi, 3/169.

Âhîrzaman: Son zaman, kıyamete yakın son zaman dilimi.

Cereyan-ı küfrî: Allah’ı inkârâ dayanan düşünce akımı.

Deccal: Ahîrzamanda geleceği bildirilen; insanlara, ahlaka ve tevhîd düşüncesine savaş açacak, inkâr düşüncesini yayacak şahıs veya hükmi şahsiyet.

Ehl-i kubur: Mezarda yatınlar, ölümler.

Felsefe-i tabiiye: Yaratmayı tabiata vererek Allah’ı inkâr eden görüş.

Fevk: Üst.

Hurâfât: Hurafeler, boş ve batıl inançlar.

İnkâr-ı ulûhiyet: Cenab-ı Hakk’ın kâinattaki mutlak hâkimiyetini inkâr etmek.

İnkılâp etmek: Değişmek, başka bir hal almak.

Kemâl-i kerem: Pek büyük, kusursuz bir cömertlik.

Nass-ı Kur’ân: Kur’ân’ın ifadesi, metni, hükmü.

Şahs-ı mânevî: Hükmi şahsiyet, tüzel kişilik.

Şeriat-ı Muhammediye: Hz. Peygamber Efendimiz’in (Aleyhissalâtü Vesselâm) vasıtasıyla insanlara bildirilen dinî hüküm ve kurallar.

Şüheda: Şehitler.

Tarîk-i hak: Doğru, gerçek yol.

Tasaffi etmek: Saflaşmak, süzülüp durulaşmak.

Vahy-i semâvî: Hz. Cebrail (aleyhisselâm) vasıtasıyla gökler ötesi âlemlerden gelen, ilâhi mesaj.

hayat-ı dünyeviye benzer, fakat kedersiz, zahmetsiz bir hayatı âlem-i berzahta onlara ihsan eder. Onlar kendilerini ölmüş bilmiyorlar.. yalnız kendilerinin daha iyi bir âleme gittiklerini biliyorlar.. kemâl-i saadetle mütelezziz oluyorlar.. ölümdeki firak acılığını hissetmiyorlar. Ehl-i kubûrun çendan ruhları bâkidir, fakat kendilerini ölmüş biliyorlar. Berzahta aldıkları lezzet ve saadet, şühedânın lezzetine yetişmez.¹

Nasıl ki, iki adam bir rüyada cennet gibi bir güzel sara-ya girerler. Birisi rüyada olduğunu bilir. Aldığı keyif ve lezzet pek noksandır. “Ben uyansam şu lezzet kaçacak.” diye düşünür. Diğer rüyada olduğunu bilmiyor. Hakikî lezzet ile hakikî saadete mazhar olur.

İşte, âlem-i berzahtaki emvât ve şühedânın hayat-ı berzahiyeden istifadeleri, öyle farklıdır. Hadsiz vâkıâtla ve rivâyâtla şühedânın bu tarz-ı hayata mazhariyetleri ve kendilerini sağ bildikleri sabit ve kat’îdir. Hatta, seyyidü’ş-şühedâ olan Hazreti Hamza (*radîyallâhu anhu*),² mükerrer vâkıâtla kendine iltica eden adamları muhafaza etmesi.. ve

¹ Bkz.: Al-i İmrân sûresi, 3/157; Nisâ sûresi, 4/74.

² Bkz.: et-Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebîr* 3/151; *el-Mu’cemü’l-evsat* 4/238; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 3/219.

Âlem-i berzah: Kabir hayatı, dünya ile ahiret hayatı arasındaki ara dönem.

Çendan: Gerçi, o kadar.

Emvat: Ölüler.

Firak: Ayrılık.

Hayat-ı berzahiye: Kabir hayatı.

Hayat-ı dünyeviye: Dünya hayatı.

İhsan etmek: İylilik ve lütufta bulunmak.

Kemâl-i saadet: Tam, mükemmel mutluluk.

Mazhar olmak: Erişmek, nâil olmak, şereflenmek.

Mazhariyet: Muvaffak olma, nail olma, elde etme.

Mükerrer: Tekrar edilen, tekrarlanmış.

Mütelezziz: Lezzet alan, haz duyan.

Rivâyât: Rivayetler.

Seyyidü’ş-Şühedâ: Şehitlerin Efendisi.

Vâkıât: Olaylar, vâkıalar.

dünyevî işlerini görmesi ve gördürmesi gibi çok vâkıâtla, bu tabaka-yı hayat tenvir ve isbat edilmiş. Hatta –ben kendim– Ubeyd isminde bir yeğenim ve talebem vardı. Benim yanımda ve benim yerime şehid olduktan sonra, üç aylık mesafede esarete bulunduğum zaman, mahall-i defni-ni bilmediğim hâlde, bence bir rüya-yı sâdikada, tahte’l-arz bir menzil suretindeki kabrine girmişim. Onu şühedâ tabaka-yı hayatında gördüm. O, beni ölmüş biliyormuş. Benim için çok ağladığını söyledi. Kendisini hayatta biliyor; fakat Rus’un istilâsından çekindiği için, yer altında kendine güzel bir menzil yapmış. İşte, bu cüz’î rüya, bazı şerâit ve emârâtla, geçen hakikate, bana şuhûd derecesinde bir kanaat vermiştir.

Beşinci Tabaka-yı Hayat: Ehl-i kubûrun hayat-ı ruhanîleridir. Evet mevt, tebdil-i mekândır.. ıtlak-ı ruhtur.. vazifeden terhistir. İdam ve adem ve fenâ değildir. Hadsiz vâkıâtla ervah-ı evliyanın temessülleri.. ve ehl-i keşfe tezahürleri.. ve sâir ehl-i kubûrun yakazaten ve menâmen bizlerle münasebetleri.. ve vâkıa mutabık olarak bizlere ih-

Adem: Yokluk.

Cüz’î: Küçük, az.

Ehl-i keşf: Allah’ın bazı gaybı bildirdiği basiretleri açık veliler.

Ehl-i kubur: Mezarda yatılanlar, ölümler.

Emârât: Emâreler, belirtiler.

Ervâh-ı evliyâ: Velilerin (Allah dostlarının) ruhları.

Hayat-ı ruhanî: Cesetten sıyrılıp, ruhen yaşama.

İtlâk-ı ruh: Ruhı kayıtsız, serbest bırakma.

Mahall-i defn: Gömüldüğü yer, mezar.

Menâmen: Uyku halinde.

Mevt: Ölüm.

Mutabık: Uygun.

Rüyâ-yı sâdika: Şuuraltı veya bir hastalık neticesi olmadan, dupduru ve tertemiz duygularla beklenmedik anda görülen, müjde, teşvik, ilhâm, yol gösterme, îkaz ve ibret ihtiva eden, irşada yönelik doğru rüyâ.

Şerâit: Şartlar.

Şuhud: Gözle görme, şahid olma.

Tahte’l-arz: Yerin altı.

Tebdil-i mekân: Yer değiştirme.

Temessül: Belli bir şekle, surete girmek.

Tenvir: Aydınlatma, nurlandırma.

Tezahür: Görünme, belirme.

Yakazaten: Uyanık halde.

baratları gibi çok delâil, o tabaka-yı hayatı tenvir ve isbat eder. Zâten bekâ-yı ruha dair “Yirmi Dokuzuncu Söz” bu tabaka-yı hayatı delâil-i kat’iye ile isbat etmiştir.

İkinci Suâl

Furkân-ı Hakîm’de **الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيُنْذِرَكُمْ أَنْتُمْ** **أَخْسَنُ عَمَلًا**¹ gibi âyetlerde “Mevt dahi, hayat gibi mahlûktur, hem bir nimettir.” diye ifham ediliyor. Hâlbuki, zâhiren mevt; inhilâldir, ademdir, tefessühtür, hayatın sönmesidir, hâzimü’l-lezzâtıdır²; nasıl mahlûk ve nimet olabilir?

Cevap: Birinci Suâl’in cevabının âhirinde denildiği gibi; mevt, vazife-i hayattan bir terhistir, bir paydostur, bir tebdil-i mekândır, bir tahvil-i vücuttur, hayat-ı bâkiyeye bir davettir, bir mebdedir, bir hayat-ı bâkiyenin mukaddimesidir. Nasıl ki hayatın dünyaya gelmesi bir halk ve takdir iledir. Öyle de dünyadan gitmesi de bir halk ve takdir ile,

¹ “Hanginizin daha güzel iş ortaya koyacağını denemek için, ölümü ve hayatı yaratan O’dur.” (Mülk sûresi, 67/2).

² Bkz.: Tirmizî, *kıyâmet* 26, *zühd* 4; Nesâî, *cenâiz* 3; İbni Mâce, *zühd* 31; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 2/292.

Adem: Yokluk.

Âhir: En son.

Delâil: Deliller.

Delâil-i kat’iye: Kesin deliller.

Furkan-ı Hakîm: Hakkı batıldan; doğruyu yanlıştan ayıran, hikmetlice, her şeyi yerli yerince içerisinde ihtivâ eden yüce kitap, Kur’ân-ı Kerim.

Halk: Yaratma.

Hayat-ı bâkiye: Kalıcı, dâimî hayat.

Hâzimü’l-lezzât: Lezzetleri yok eden şey.

İfham etmek: Anlatmak.

İhbârât: Haber vermeler, bilgilendirmeler.

İnhilâl: Çözülme, bozulma, dağılma.

Mahlûk: Yaratılmış.

Mebde’: Başlangıç.

Mevt: Ölüm.

Mukaddime: Başlangıç.

Tahvil-i vücut: Vücut değişikliği.

Tebdil-i mekân: Yer değişikliği.

Tefessüh: Bozulma, kokuşma.

Vazife-i hayat: Hayat görevi, ömür.

Zâhiren: Görünüşte, görünüşe göre.

bir hikmet ve tedbir iledir. Çünkü en basit tabaka-yı hayat olan hayat-ı nebâtiyenin mevti, hayattan daha muntazam bir eser-i sanat olduğunu gösteriyor. Zira meyvelerin, çekirdeklerin, tohumların mevti; tefessüh ile çürümek ve dağılmakla görüldüğü hâlde, gayet muntazam bir muamele-i kimyeviye ve mizanlı bir imtizâcât-ı unsuriye ve hikmetli bir teşekkülât-ı zerreviyeden ibaret olan bir yoğurmaktır ki, bu görünmeyen intizamlı ve hikmetli ölümü, sümbülün hayatıyla tezahür ediyor. Demek çekirdeğin mevti, sümbülün mebde-i hayatıdır; belki ayn-ı hayatı hükmünde olduğu için şu ölüm dahi, hayat kadar mahlûk ve muntazamdır.

Hem zîhayat meyvelerin yahut hayvanların mide-i insaniyede ölümleri, hayat-ı insaniyeye çıkmalarına menşe olduğundan “o mevt, onların hayatından daha muntazam ve mahlûk” denilir.

İşte, en ednâ tabaka-yı hayat olan hayat-ı nebâtiyenin mevti, böyle mahlûk, hikmetli ve intizamlı olsa; tabaka-yı hayatın en ulvîsi olan hayat-ı insaniyenin başına gelen mevt, elbette yer altına girmiş bir çekirdeğin hava âleminde bir ağaç olması gibi, yer altına giren bir insan da âlem-i berzahta elbette, bir hayat-ı bâkiye sümbülü verecektir.

Âlem-i berzah: Kabir hayatı, dünya ile ahiret hayatı arasındaki ara dönem.

Ayn-ı hayat: Hayatın ta kendisi.

Ednâ: En alt, en basit derece.

Eser-i san'at: Sanat değerli olan eser.

Hayat-ı nebâtiye: Bitki hayatı.

Hikmet: Gaye.

İmtizâcât-ı unsuriye: Farklı elementlerin birleşmeleri.

Muamele-i kimyeviye: Kimyevi reaksiyon, alışveriş.

Muntazam: Düzenli, düzen.

Tedbir: İdare etme, düzenleme.

Teşekkülât-ı zerreviye: Atomlarda meydana gelen şekillenmeler, oluşumlar.

Tezahür etmek: Ortaya çıkmak, belirlemek.

Ülvi: Yüce.

Zihayat: Canlı.

Amma mevt, nimet olduğunun ciheti ise çok vücû-hundan dört vechine işaret ederiz:

Birincisi: Ağırlaşmış olan vazife-i hayattan ve tekâlif-i hayatiyeden âzâd edip, yüzde doksan dokuz ahabına kavuşmak için, âlem-i berzahta bir visal kapısı olduğundan, en büyük bir nimettir.

İkincisi: Dar, sıkıntılı, dağdağalı, zelzeleli dünya zindanından çıkarıp; vüs'atlı, sürûrlu, ızdırapsız, bâki bir hayata mazhariyetle Mahbub-u Bâki'nin daire-i rahmetine girmektedir.

Üçüncüsü: İhtiyarlık gibi şerâit-i hayatiyeyi ağırlaştıran birçok esbap vardır ki; mevti, hayatın pek fevkinde nimet olarak gösterir.

♦ Meselâ sana ızdırap veren pek ihtiyar olmuş peder ve vâliden ile beraber, ceddin cedleri, sefâlet-i hâllerleriyle senin önünde şimdi bulunsaydı; hayat, ne kadar nikmet.. mevt, ne kadar nimet olduğunu bilecektin.

♦ Hem meselâ güzel çiçeklerin âşıkları olan güzel sineklerin, kışın şedâidi içinde hayatları ne kadar zahmet.. ve ölümleri ne kadar rahmet olduğu anlaşılır.

Dördüncüsü: Nevm, nasıl ki bir rahat, bir rahmet, bir istirahatdir. Husûsan musibetzedeler, yaralılar, hastalar için.

Ced: Dede, ata.

Dağdağa: Gürültü, patırtı.

Fevk: Üst.

Mahbûb-u Bâki: Yok olmayan, ölümsüz, ebedi sevgili.

Nikmet: Azap, ceza.

Sefalet-i hal: Durumun perişanlığı, sefilliği.

Sürur: Sevinç, neşe.

Şedâid: Şiddetli durumlar, afetler, musibetler.

Şerâit-i hayatiye: Hayat şartları.

Tekâlif-ihayatiye: Yaşamak için yerine getirilmesi gereken yükümlülükler.

Visal: Kavuşma.

Vücuh: Yönler.

Vüs'at: Genişlik.

Öyle de nevmin büyük kardeşi olan mevt dahi, musibetzelere ve intihara sevk eden belâlarla müptelâ olanlar için ayn-ı nimet ve rahmettir. Amma ehl-i dalâlet için –müteaddit Sözlér’de kat’î isbat edildiği gibi– mevt dahi hayat gibi nikmet içinde nikmet, azap içinde azaptır. O, bahisten hariçtir.

Üçüncü Suâl

Cehennem nerededir?

Elcevap: **قُلْ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ¹ ، لَا يَعْلَمُ الْغَيْبُ إِلَّا اللَّهُ²** –

Cehennemnin yeri, bazı rivâyâtla, “tahte’l-arz” denilmiştir.³ Başka yerlerde beyan ettiğimiz gibi; küre-i arz, hareket-i seneviyesiyle ileride mecma-ı haşir olacak bir meydanın etrafında bir daire çiziyor. Cehennem ise arzın o medar-ı senevîsi altındadır demektir. Görünmemeleri ve hissedilmemeleri, perdeli ve nursuz ateş olduğu içindir.

Küre-i arzın seyahat ettiği mesafe-i azîmede pek çok mahlûkat var ki, nursuz oldukları için görünmezler. Kamer, nuru çekildikçe vücûdunu kaybettiği gibi; nursuz çok küreler, mahlûklar gözümüzün önünde olup göremiyoruz.

¹ “De ki: “Bunu yalnız Allah bilir.” (Mülk sûresi, 67/26).

² Hiç kimse gaybı bilemez, gaybı yalnız Allah bilir.

³ Bkz.: Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* 2/370, 4/287; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef* 3/55; el-Beyhakî, *Şuabü’l-imân* 1/331, 1/357, 4/334; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 4/612.

Ayn-ı nimet: Nimetin ta kendisi.

Ehl-i dalalet: Doğru yoldan ayrılanlar.

Hareket-i seneviye: Yıllık hareket.

Kamer: Ay.

Küre-i arz: Yeryüzü, yer-küre.

Mecma-ı haşir: Haşir için toplanılacak yer.

Medar-ı senevî: Dünyanın, güneş etrafında dönerken bir yılda tamamladığı farazi dâire.

Mesafe-i azîme: Pek büyük mesafe.

Müteaddit: Birçok.

Nevm: Uyku.

Tahte’l-arz: Yerin altı.

Cehennem ikidir. Biri suğrâ, biri kübrâdır. İleride suğrâ, kübrâyâ inkılâb edeceği ve çekirdeği hükmünde olduğu gibi, ileride ondan bir menzil olur. Cehennem-i suğrâ yerin altında, yani merkezindedir. Kürenin altı, merkezidir. İlm-i tabakâtî'l-arzca mâlûmdur ki; ekseriya her otuz üç metre hafriyatta, bir derece-i hararet tezâyüd eder. Demek merkeze kadar nısf-ı kutr-u arz, altı bin kûsûr kilometre olduğundan, iki yüz bin derece-i harareti câmî, yani iki yüz defa ateş-i dünyevîden şedit ve rivâyet-i hadise muvafık bir ateş bulunuyor.¹

Şu cehennem-i suğrâ, cehennem-i kübrâyâ ait çok vezâîfi, dünyada ve âlem-i berzahta görmüş ve ehâdislerle işaret edilmiştir. Âlem-i âhirette, küre-i arz nasıl ki sekenesini medar-ı senevîsindeki meydan-ı haşre döker. Öyle de, içindeki cehennem-i suğrâyı dahi cehennem-i kübrâyâ emr-i ilâhî ile teslim eder.

Ehl-i İtizâl'in bazı imamlarının "Cehennem sonradan halkedilecektir." demeleri, hâl-i hazırda tamamıyla inbisat etmediğinden ve sekenelerine tam münasip bir tarzda

¹ Bkz.: Buhârî, *bed'ü'l-halk* 10; Müslim, *mesâcid* 180-187; Tirmizî, *salât* 5; Ebû Dâvûd, *salât* 5.

Ateş-i dünyevî: Dünyada kullanılan ateş.

Câmî: şümulü, kapsamlı.

Ehâdis: Hadisler, Hz. Peygamber Efendimiz'in (aley-hissalâtüvesselâm) mübârek, nurlu beyanları.

Ehl-i İtizâl: Mu'tezile mezhebine mensup olanlar.

Emr-i ilâhî: Allah'ın emri.

Hafriyat: Kazılar, kazmalar.

Halk edilmek: Yaratılmak.

İlm-i tabakatü'l-arz: Yerkürenin alt katmanlarını inceleyen bilim dalı, Jeoloji.

İnbisat: Genişleme, yayılma.

İnkılâp etmek: Değişmek, başka bir hal almak, dönüşmek.

Kübrâ: Büyük.

Nısf-ı kutr-u arz: Yerkürenin yarıçapı.

Rivâyet-i hadis: Hadis'in rivayetle bildirdiği mana.

Sekene: Nüfus, halk.

Suğrâ: Küçük.

Şedit: Şiddetli.

Tezâyüd etmek: Artmak, ziyadeleşmek.

Vezâîf: Vazifeler, yükümlülükler.

inkışaf etmediğinden, galattır ve gabâvettir. *Hem perde-i gayb içindeki âlem-i âhirete ait menzilleri dünya gözümüzle görmek ve göstermek için, ya kâinatı küçültüp iki vilâyet derecesine getirmeli, veyahut gözümüzü büyütüp yıldızlar gibi gözlerimiz olmalı ki yerlerini görüp tayin edelim.* **وَالْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ¹** – Âhiret âlemine ait menziller, bu dünyevî gözümüzle görülmez. Fakat bazı rivâyâtın işârâtıyla, âhiretteki cehennem, bu dünyamızla münasebettardır. Yazın şiddet-i hararetine **مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ²** denilmiştir.

Demek, bu dünyevî küçücük ve sönük akıl gözüyle o büyük cehennem görülmez. Fakat ism-i Hakîm'in nuruyla bakabiliriz, şöyle ki:

Arzın medar-ı senevîsi altında bulunan cehennem-i kübrâ, yerin merkezindeki cehennem-i suğrâyı güya tevkil ederek bazı vezâifini gördürmüş. Kadîr-i Zülcelâl'in mülkü pek çok geniştir. Hikmet-i ilâhiye nereyi göstermiş ise cehennem-i kübrâ oraya yerleşir.

¹ Gerçek bilgi Allah katındadır.

² "(Sıcaklığın şiddeti) cehennemın kaynayıp taşmasındandır." (Bkz.: Buhârî, *mevâkîtü's-salât* 9; Müslim, *mesâcid* 180-187).

Gabâvet: Anlayışsızlık, budalalık.

Galat: Hata, yanlış.

Hikmet-i ilâhiye: İlâhî gaye, hikmet.

İnkışaf: Belirme, ortaya çıkma.

İsm-i Hakîm: Cenâb-ı Hakk'ın her işi, yerli yerince, bir çok fayda, maslahat ve gâye gözeterek yaptığını bildiren ismi.

İşârât: İşaretler.

Kadîr-i Zülcelâl: Büyüklük ve gücün yegâne sahibi Hz. Allah.

Münasebetdâr: İlişkili.

Perde-i gayb: Beş duyu ile kavranamayan varlıkların, gerçeklerin, hadiselerin üzerini örten perde.

Rivâyât: Rivayetler.

Evet, bir Kadîr-i Zülcelâl ve emr-i kün feyekûn'e¹ mâlik bir Hakîm-i Zülkemâl, gözümüzün önünde kemâl-i hikmet ve intizam ile kameri arza bağlamış.. azamet-i kudret ve intizam ile arzı güneşe rabtetmiş.. ve güneşi seyyârâtıyla beraber arzın sürat-i seneviyesine yakın bir sürat ile ve haşmet-i rubûbiyetiyle –bir ihtimale göre– şemsü'ş-şümûs tarafına bir hareket vermiş.. ve donanma elektrik lâmbaları gibi yıldızları, saltanat-ı rubûbiyetine nurâni şahidler yapmış.. onunla saltanat-ı rubûbiyetini ve azamet-i kudretini göstermiş bir Zât-ı Zülcelâl'in kemâl-i hikmetinden ve azamet-i kudretinden ve saltanat-ı rubûbiyetinden uzak değildir ki, cehennem-i kübrâyı elektrik lâmbalarının fabrikasının kazanı hükmüne getirip âhirete bakan semânın yıldızlarını onunla iş'al etsin, hararet ve kuvvet versin. Yani, âlem-i nur olan cennetten yıldızlara nur verip, cehennemden nâr ve hararet göndersin. Aynı hâlde o cehennemden bir kısmını ehl-i azaba mesken ve mahbes yapsın.

¹ “(O, bir şeyi yaratmak isteyince sadece) ‘ol!’ der, o da olur.” (Bakara sûresi, 2/117; Âl-i İmran sûresi, 3/47, 59; En'âm sûresi, 6/73; Nahl sûresi, 16/40; ...)

Azamet-i kudret: Büyük kudret.

Ehl-i azâb: Cehennem halkı.

Emr-i kün feyekûn: Cenâb-ı Hakk'ın olmasını dilediği şeye “ol!” şeklinde buyurarak o şeyin oluvermesi.

Hakîm-i Zülkemal: her şeyi sonsuz güzelliği ve yüce hikmeti ile yapan Yüce Allah.

Haşmet-i rububiyet: Allah'ın her şeyi kuşatan idare ve

terbiyesini gösteren büyüklük, yücelik.

İş'al etmek: Tutuşturmak, alevlendirmek.

Kemâl-i hikmet ve intizam: her şeyin kusursuz bir şekilde yerli yerince oluşu ve mükemmel uyumu.

Mahbes: Hapishane, zindan.

Mâlik: Sahip.

Nâr: Ateş, od.

Raptetmek: Bağlamak.

Saltanat-ı Rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi kuşatan terbiye ve idâresi.

Seyyârât: Gezegenler.

Sür'at-i seneviye: Bir yılda katedilen sürat.

Şemsü'ş-şümûs: Güneşlerin güneşi.. birçok gezegenin, etrafında döndüğü pek büyük bir yıldız.

Zât-ı Zülcelâl: Yüceliği ve lütfuyla terbiye eden tek, yektâ Zat.

Hem bir Fâtır-ı Hakîm ki; dağ gibi koca bir ağacı, tırnak gibi bir çekirdekte saklar. Elbette, o Zât-ı Zülcelâl'in kudret ve hikmetinden uzak değildir ki; küre-i arzın kalbindeki cehennem-i suğrâ çekirdeğinde cehennem-i kübrâyı saklasın.

Elhâsıl: Cennet ve cehennem, şecere-i hilkatten ebed tarafına uzanıp eğilerek giden bir dalın iki meyvesidir. Meyvenin yeri ise, dalın müntehâsındadır.

- Hem şu silsile-i kâinatın iki neticesidir. Neticelerin mahalleri, silsilenin iki tarafındadır. Süflîsi, sakîli aşağı tarafında; nurânisi, ulvîsi yukarı tarafındadır.

- Hem şu seyl-i şuûnâtın ve mahsûlât-ı mâneviye-i arzîyenin iki mahzenidir. Mahzenin mekânı ise, mahsûlâtın nev'ine göre, fenası altında, iyisi üstündedir.

- Hem ebede karşı cereyan eden ve dalgalanan mevcudât-ı seyyâlenin iki havzıdır. Havzın yeri ise, seylin durduğu ve tecemmû ettiği yerdedir. Yani, habîsâtı ve müzahrefâtı esfelde, tayyibâtı ve sâfiyâtı âlâdadır.

Âlâ: en üst, en yukarı.

Esfel: En alt, en aşağı.

Fâtır-ı Hakîm: Her şeyi hikmetlerle Yaradan.

Habîsât: Kötü, çirkin, habîs şeyler.

Mahsûlât-ı mâneviye-i arzîye: Yeryüzünde kazanılan manevî ürünler, kulların dünyada işledikleri olumlu-olumsuz her şey.

Mevcudât-ı seyyâle: Hareket halindeki akıp giden varlıklar.

Müntehâ: En son, nihayet.

Müzahrefât: Süprüntüler, pislikler.

Nev: Tür, cins.

Nurânî: Nurlu, pırl pırl.

Sâfiyât: Halis, duru, berrak şeyler.

Sakîl: Çirkin, kaba, can sıkıcı.

Seyl: Sel, akıntı.

Seyl-i şuûnât: Cenâb-ı Hakk'ın icraatının genel akışı.

Silsile-i kâinat: Kâinattaki oluşum sıralaması.

Süflî: Alçak, bayağı, pes.

Şecere-i hilkat: Yaratılış ağacı.

Tayyibât: İyi, güzel şeyler.

Tecemmu' etmek: Toplanmak, birikmek.

Ulvî: Yüce.

• Hem lütuf ve kahrın, rahmet ve azametın iki tecelligâhıdır. Tecelligâhın yeri ise her yerde olabilir. Rahmân-ı Zülcemâl ve Kakhâr-ı Zülcelâl nerede isterse tecelligâhını açar.

Amma cennet ve cehennemın vücûdları ise Onuncu ve Yirmi Sekizinci ve Yirmi Dokuzuncu Sözlere'de gayet kat'î bir surette isbat edilmiştir. Şurada yalnız bu kadar deriz ki; meyvenin vücûdu, dal kadar.. ve neticenin, silsile kadar.. ve mahzenin, mahsûlât kadar.. ve havzın, ırmak kadar.. ve tecelligâhın, rahmet ve kahrın vücûdları kadar kat'î ve yakîndir.

Dördüncü Suâl

Mahbublara olan aşk-ı mecazî aşk-ı hakikiye inkılâb ettiği gibi, acaba ekser nâsta bulunan dünyaya karşı olan aşk-ı mecazî dahi bir aşk-ı hakikiye inkılâb edebilir mi?

Elcevap: Evet dünyanın fâni yüzüne karşı olan aşk-ı mecazî, eğer o âşık, o yüzün üstündeki zeval ve fenâ çirkinliğini görüp ondan yüzünü çevirse, Bâki bir Mahbub arasa, dünyanın pek güzel ve ayna-yı esmâ-yı ilâhiye ve

Aşk-ı hakikî: Gerçek aşk, ilâhî aşk.

Aşk-ı mecazî: Fâni ve geçici aşk.

Âyine-i esmâ-yı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimlerini gösteren ayna.

Bâki: Dâimî, ölümsüz.

İnkılâp etmek: Değişmek, başka bir hal almak.

Kakhâr-ı Zülcelâl: Kahrı ve kudreti ile zalimlere hak ettiği cezayı her zaman veren Yüce Zât.

Mahbub: Sevgili.

Nâs: İnsanlar.

Rahmân-ı Zülcemal: Güzellik ve lütuf ile şefkat ve merhamet eden Hz. Allah.

Tecelligâh: Cenâb-ı Hakk'ın icraatının görüldüğü, meydana geldiği yer.

Yakin: Kesin, tam, şüphesiz.

Zeval: Yok olma, bitme, kaybolup gitme.

mezraa-yı âhiret olan¹ iki diğer yüzüne bakmaya muvaffak olursa, o gayr-i meşrû mecazî aşk, o vakit aşk-ı hakikîye inkılâba yüz tutar. Fakat bir şart ile ki, kendinin zâil ve hayatıyla bağlı kararsız dünyasını, haricî dünyaya iltibas etmemektir. Eğer ehl-i dalâlet ve gaflet gibi kendini unutup, âfâka dalıp, umûmî dünyayı hususî dünyası zannedip ona âşık olsa, tabiat bataklığına düşer boğulur. Meğer ki harika olarak bir dest-i inâyet onu kurtarsın. Şu hakikati tenvir için şu temsile bak:

Meselâ şu güzel zînetli odanın dört duvarında, dördü-müze ait dört endam aynası bulunsa, o vakit beş oda olur. Biri hakikî ve umûmî, dördü misalî ve hususî. Her birimiz kendi aynamız vâsıtasıyla, hususî odamızın şeklini, heyetini, rengini değiştirebiliriz. Kırmızı boya vursak, kırmızı; yeşil boyasak, yeşil gösterir ve hâkezâ... Aynada tasarrufla çok vaziyetler verebiliriz; çirkinleştirir, güzelleştirir, çok şekillere koyabiliriz. Fakat haricî ve umûmî odayı ise kolaylıkla tasarruf ve tağyir edemeyiz. Hususî oda ile umûmî oda hakikatte birbirinin aynı iken, ahkâmda ayırdırlar. Sen

¹ “Dünya, âhiretin tarlasıdır.” mânâsındaki hadis için bkz.: el-Gazâlî, *İhyâu ulûmî'd-dîn* 4/19; es-Sehâvî, *el-Makâsîdül-hasene* s.497; Aliyyülkârî, *el-Esrâru'l-merfûa* s.205.

Âfâk: Dış dünyaya ait, kişiyi doğrudan ilgilendirmeyen kıymetsiz sözler ve meseleler.

Ahkâm: Hükümler.

Dest-i inâyet: Yardım eli.

Ehl-i dalâlet ve gaflet: Hidayetten ayrılan, vurdumduymaz, lâubâlî yaşayanlar.

Gayr-ı meşru: Haksız, hukuka aykırı.

Hâkezâ: Bunu gibi, böylece.

Heyet: Şekil, görünüş, durum.

İltibas etmek: Karıştırmak.

Mezraa-i âhiret: Âhiretin tarlası.

Tabiat bataklığına düşmek: Eşyayı, tabiatın yarattığını kabul ederek doğru yoldan ayrılmak.

Tağyir etmek: Değiştirmek.

Tenvir: Aydınlatma, nurlandırma.

Zâil: Biten, tükenen.

bir parmak ile odanı harap edebilirsin, ötekinin bir taşını bile kımıldatamazsın.

İşte, dünya süslü bir menzildir. Her birimizin hayatı, bir endam aynasıdır. Şu dünyadan her birimize birer dünya var, birer âlemimiz var. Fakat direği, merkezi, kapısı, hayatımızdır. Belki o hususî dünyamız ve âlemimiz, bir sayfadır. Hayatımız bir kalem.. onunla sayfa-yı âmâlimize geçecek çok şeyler yazılıyor. Eğer dünyamızı sevdikse, sonra gördük ki; dünyamız, hayatımız üstünde bina edildiği için, hayatımız gibi zâil, fâni, kararsızdır; hissedip bildik. Ona ait muhabbetimiz, o hususî dünyamız ayna olduğu ve temsil ettiği güzel nukûş-u esmâ-yı ilâhiyeye döner; ondan, cilve-i esmâya intikal eder.

Hem o hususî dünyamızın âhiret ve cennetin muvakkat bir fidanlığı olduğunu derkedip, ona karşı şedit hırs ve talep ve muhabbet gibi hissiyâtımızı, onun neticesi ve se-meresi ve sümbülü olan uhrevî fevâidine çevirsek, o vakit o mecazî aşk, hakikî aşka inkılâb eder.

Yoksa نَسُوا اللَّهَ فَنَسِيَهُمْ أَنْفُسَهُمْ أُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ¹ sırrına mazhar olup, nefsinı unutup, hayatın zevalini düşünmeyerek, hususî kararsız dünyasını, aynı umûmî dünya gibi sabit bilip, kendini lâyemût farzederek dünyaya sapsansa,

¹ “Sakın şunlar gibi olmayın ki onlar Allah’ı unuttukları için, Allah da onlara kendilerini unutturdu. İşte yoldan çıkanlar bunlardır.” (Haşır sûresi, 59/19).

Cilve-i esmâ: Cenab-ı Hakk’ın güzel isimlerinin tecellisi.

Derk etmek: Anlamak.

Fevâid: Faydalar.

Lâ yemût: Ölümsüz.

Muvakkat: Kısa süreli, daimi olmayan.

Nukuş-u esmâ-yı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk’ın güzel isimlerinin resmettiği tablolar.

Sahife-i a’mâl: Amel defteri, insanın yaptığı bütün fiillerin kaydedildiği sayfalar.

Şedit: Şiddetli.

Uhrevî: Ahiret’e ait.

şedit hissiyât ile ona sarılsa, onda boğulur gider. O muhabbet onun için hadsiz belâ ve azaptır. Çünkü o muhabbetten yetimâne bir şefkat, me'yusâne bir rikkat tevellüd eder. Bütün zîhayatlara acır, hatta güzel ve zevale maruz bütün mahlûkata bir rikkat ve bir firkat hisseder, elinden bir şey gelmez, yeis-i mutlak içinde elem çeker.

Fakat gafletten kurtulan evvelki adam, o şedit şefkatin elemine karşı ulvî bir tiryak bulur ki; acıdığı bütün zîhayatların mevt ve zevalinde bir Zât-ı Bâki'nin bâki esmâsının dâimî cilvelerini temsil eden ayna-yı ervahları bâki görür; şefkati, bir sürûra inkılâb eder. Hem zeval ve fenâyâ maruz bütün güzel mahlûkatın arkasında bir cemâl-i münezzeh ve hüsn-ü mukaddes ihsas eden bir nakş ve tahsin ve sanat ve tezyin ve ihsan ve tenvir-i dâimîyi görür. O zeval ve fenâyı tezyid-i hüsn ve tecdid-i lezzet ve teşhir-i sanat için bir tazelandirmek şeklinde görüp, lezzetini ve şevkini ve hayretini ziyadeleştirir.

الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي¹

Said Nursî

¹ Kendinden başka her şeyin fânî olduğu gerçek Bâki, Allah'tır.

Âyine-i ervah: Ruhlar aynası.

Cemâl-i münezzeh: Kutsuzsuz güzellik.

Firkat: Ayrılık.

Hüsn-ü mukaddes: Kutsal güzellik.

İhsan: İyilik.

İhsas etmek: Hissettirmek, duyurmak.

Mevt: Ölüm.

Meyusâne: Ümitsizce.

Rikkat: İncelik, yufka yüreklilik, yumuşaklık.

Sürur: Sevinç, neş'e.

Tahsin: Güzelleştirme, güzel yapma.

Tecdid-i lezzet: Lezzeti yenileme.

Tenvir-i daimî: Daimî aydınlatma, nurlandırma.

Teşhir-i san'at: Sanatını sergileme.

Tevellüt etmek: Doğmak, ortaya çıkmak.

Tezyid-i hüsn: Güzelliği arttırma.

Tezyin: Bezeme, süsleme.

Tiryak: İlaç.

Ulvî: Yüce.

Ye's-i mutlak: Tam bir ümitsizlik.

Zât-ı Bâki: Ölümsüz, daimi Zat.

Zihayat: Canlı.

Ziyadeleştirmek: Arttırmak.

Dördüncü Mektup

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ¹ ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ²

سَلَامُ اللَّهِ وَرَحْمَتُهُ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ وَعَلَى إِخْوَانِكُمْ لَا سَيِّمًا³ ... الخ

Aziz kardeşlerim,

Ben şimdi Çam Dağı'nda, yüksek bir tepede, büyük bir çam ağacının tepesinde bir menzilde bulunuyorum. İnstentevahhuş ve vuhûşa ünsiyet ettim. İnsanlarla sohbet arzu ettiğim vakit, hayalen sizleri yanımda bulur, bir hasbihal ederim, sizinle müteselli olurum. Bir mâni olmazsa, bir-iki ay burada yalnız kalmak arzusundayım. Barla'ya dönsem, arzunuz veçhile sizden ziyade müştâk olduğum şifâhî bir musahabe çaresini arayacağız.

Şimdi bu çam ağacında hatıra gelen iki-üç hatırayı yazıyorum:

¹ Her türlü noksan sıfatlardan uzak olan Allah'ın adıyla.

² "Hiç bir şey yoktur ki, O'nu hamd ile beraber tesbih (tenzih) ediyor bulunmasın." (İsrâ sûresi, 17/44)

³ Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi, size ve kardeşlerinize olsun. Hâssaten...

Hasbihal: Sohbet etme, görüşüp konuşma.

İns: İnsan, beşer.

Menzil: Yer, mesken, küçük kulübe.

Musahabe: Sohbet etme, söyleşme.

Müştak: Şevkli, arzulu.

Müteselli olmak: Avunmak, teselli olmak.

Şifahi: Sözlü, sözde.

Tevahhuş etmek: Ürkmek, çekinmek.

Ünsiyet etmek: Âşına, yakın olmak. Alışmak.

Vech: Yön.

Vuhûş: Yabancılık, yalnızlık.

Birincisi

Bir parça mahrem bir sırdır, fakat senden sır saklanmaz, şöyle ki:

Ehl-i hakikatin bir kısmı, nasıl ki ism-i Vedûd'a mazhardırlar ve âzamî bir mertebede o ismin cilveleriyle, mevcudâtın pencereleriyle Vâcibü'l-vücûd'a bakıyorlar; öyle de şu hiç-ender hiç olan kardeşinize yalnız hizmet-i Kur'ân'a istihdamı hengâmında ve o hazine-i bînihâyenin dellâlı olduğu bir vakitte, ism-i Rahîm ve ism-i Hakîm mazhariyetine medar bir vaziyet verilmiş. Bütün Sözler, o mazhariyetin cilveleridir. İnşaallah, o Sözler, **وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا**¹ sırrına mazhardırlar.

İkincisi

Tarîk-i Nakşî hakkında denilen:

¹ “Kime hikmet nasip edilmişse doğrusu, büyük bir hayra mazhar olmuştur.” (Bakara sûresi, 2/269).

Cilve: Tecelli, yansıma.

Ehl-i hakikat: Daima hak ve hakikat peşinde olup gerçeği bulanlar.

Hazine-i bînihaye: Bitmeyen, tükenmeyen hazine.

Hengâm: Vakit, sıra.

Hiç-ender hiç: Bütünüyle, tamamen hiç hükmünde.

İsm-i Hakîm: “Her şeyi yerli yerince yapan” anlamında Cenâb-ı Hakk'ın güzel bir ismi.

İsm-i Rahîm: “Kullarına karşı sonsuz lütuf ve merhamet eden, onları gözeten” anlamında Cenâb-ı Hakk'ın güzel bir ismi.

İsm-i Vedûd: “Kullarını çok seven ve onlar tarafından da çok sevilen” anlamında Cenâb-ı Hakk'ın güzel bir ismi.

İstihdam: Çalıştırma, görevlendirme.

Mazhar olmak: Erişmek, nâil olmak, şereflenmek.

Mazhariyet: Muvaffak olma, nâil olma, elde etme.

Medâr: Vesile, vâsıta, sebep.

Tarîk-i Nakşî: Nakşibendî Tarikati.

Vâcibü'l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin olan Hz. Allah.

“Der tarîk-i Nakşibendî lâzım âmed çâr terk:

Terk-i dünya, terk-i ukbâ, terk-i hestî, terk-i terk.”

olan fıkra-yı rânâ birden hatıra geldi. O hâtıra ile beraber, birden şu fıkra tulû etti:

“Der tarîk-i acz-mendî, lâzım âmed çâr çiz;

Fakr-ı mutlak, acz-i mutlak, şükr-ü mutlak, şevk-i mutlak, ey aziz!”

Sonra senin yazdığın: “Bak kitab-ı kâinatın safha-yı rengînine... ilâ âhir...” olan rengin ve zengin şiir hatırıma geldi. O şiir ile semânın yüzündeki yıldızlara baktım. “Keşke şâir olsaydım, bunu tekmil etseydim!” dedim. Hâlbuki şiir ve nazma istidadım yokken yine başladım, fakat nazım ve şiir yapamadım; nasıl hutûr etti ise, öyle yazdım. Benim vârisim olan sen, istersen nazma çevir, tanzim et. İşte birden hatıra gelen şu:

Acz-i mutlak: tam bir acizlik, Cenâb-ı Hakk’ın engin ve sonsuz kudreti karşısında Allah’a olan ihtiyacını bilme.

Âmed: Gelme, geliş.

Çiz: Şey, nesne.

Fakr-ı mutlak: Mutlak fakirlik, Cenâb-ı Hakk’ın engin ve sonsuz zenginliği karşısında kendi fakirliğini bilme.

Fıkra-i ra’nâ: Güzel, hoş fıkra.

Hutur etmek: Hatıra, akla gelmek.

İstidât: Kabiliyet, yetenek.

Kitab-ı kâinat: Kâinat kitabı, (bilgi verme bakımından kitap gibi olan kâinat).

Safha-i rengin: Renkli, parlak sayfa.

Şevk-i mutlak: İman ve Kur’an hizmetinde gevşekliğe düşmeme ve Cenâb-ı Hakk karşısında daima arzu, ümit ve güven içinde olma.

Şükr-ü mutlak: Cenâb-ı Hakk’ın her halükârda verdiklerine karşı şükretme.

Tanzim: Düzenleme, şiirde belirli bir ölçü belirleme.

Tarik-i aczmendî: Acizlik yolu..Allah’a ulaşma yolunda O’nun sınırsız kudreti karşısında insanın sonsuz acizliğini esasını rehber edinme metodu.

Tekmil: Bitirme, tamamlama.

Terk-i dünya: Dünyayı terk etme, (dünyanın zevk ve rahatından uzaklaşma).

Terk-i hestî: Varlığı terk etme.

Terk-i terk: Terk ettiği düşüncesini de terk etme, unutmak.

Terk-i ukbâ: Ahiret’e ait mükâfat beklentilerinden uzaklaşma.

Tulû etmek: Doğmak, belirmek.

Dinle de yıldızları, şu hutbe-i şirinine,
Nâme-i nurunu hikmet, bak ne takrir eylemiş.

Hep beraber nutka gelmiş, hak lisanıyla derler:
Bir Kadîr-i Zülcelâl'in haşmet-i sultanına,
Birer burhan-ı nur-efşânız, vücûd-u Sâni'a
Hem vahdete, hem kudrete şahidleriz biz!..

Şu zeminin yüzünü yaldızlayan
Nâzenin mucizâtı çün melek seyranına.
Şu semânın arza bakan, cennete dikkat eden,
Binler müdakkik gözleriz biz!.. ^{1(Hâşiye)}

Tûba-yı hilkatten semâvât şıkkına,
Hep kehkeşân ağsânına,

- 1 (Hâşiye) Yani, cennet çiçeklerinin fidanlık ve mezraacığın olan zeminin yüzünde hadsiz mucizât-ı kudret teşhir edildiğinden semâvât âlemindeki melâikeler o mucizâtı ve o harikaları temâşâ ettikleri gibi; ecrâm-ı semâviyenin gözleri hükmünde olan yıldızlar dahi, güya melâikeler gibi zemin yüzündeki nâzenin masnûâtı gördükçe cennet âlemine bakıyorlar ve o muvakkat harikaları bâki bir surette cennette dahi temâşâ ediyorlar gibi bir zemine, bir cennete bakıyorlar. Yani, o iki âleme nezâretleri var demektir.

Ağsân: Dallar

Burhan-ı nurefşân: Aydınlatıcı, parlak delil.

Çün: Zirâ, madem ki, gibi..

Ecrâm-ı semâviye: Büyük gök cisimleri, gezegenler, yıldızlar.

Haşmet-i sultan: Saltanatının yüceliği, büyüklüğü.

Hutbe-i şirin: Tatlı, şirin hutbe.

Kadîr-i Zülcelâl: Büyüklük ve gücün yegâne sahibi Hz. Allah.

Kehkeşân: Samanyolu.

Masnûât: Sanat değeri olan varlıklar (Allah'ın yarattığı her şey).

Melâike: Melekler.

Mucizât: Mucizeler.

Mucizât-ı kudret: Cenâb-ı Hakk'ın (c.c.) güç ve kuvvetinin mucizeleri.

Muvakkat: Kısa süreli, daimi olmayan.

Müdakkik: Dikkatli, hassas.

Nâme-i nur: ışıklı son derece parlak mektup.

Nâzenin: Nazik, hoş.

Nazenin: Nazlı.

Nezâret: Bakmak; koruyup, kollamak

Semâvat: Gökler.

Takrir: belirlemek yerleştirmek, ifade etmek

Temâşâ etmek: Bakmak, seyretmek.

Tûba-yı hilkat: Yaratılış ağacı.

Vahdet: Birlik.

Vücud-u Sâni': Yaradan'ın varlığı.

Bir Cemîl-i Zülcelâl'in dest-i hikmetiyle takılmış,
Pek güzel meyveleriz biz!..

Şu semâvât ehline birer meşcid-i seyyâr,
Birer hâne-i devvâr, birer ulvî âşiyâne,
Birer misbah-ı nevvâr, birer gemi-i cebbâr,
Birer tayyâreleriz biz!..

Bir Kadîr-i Zülkemâl'in, bir Hakîm-i Zülcelâl'in
Birer mucize-i kudret, birer harika-yı sanat-ı
hâlıkâne,
Birer nâdire-i hikmet, birer dâhiye-i hilkat,
Birer nur âlemiyiz biz!..

Böyle yüz bin dil ile yüz bin burhan gösteririz,
İşittiririz insan olan insana!..
Kör olası dinsiz gözü, görmez oldu yüzümüzü,
Hem işitmez sözümüzü, hak söyleyen âyetleriz
biz!..

Sikkemiz bir, turramız bir,
Rabbimize musahharız;

Burhan: Delil.

Cemîl-i Zülcelâl: Büyüklük ve güzelliğin yegâne sahibi Hz. Allah.

Dâhiye-i hilkat: Yaratılış harikası.

Dest-i hikmet: Hikmet eli (Cenâb-ı Hakk'ın her işinde hikmetli icraatı).

Hakîm-i Zülcelâl: Büyüklük ve hikmetin yegâne sahibi Hz. Allah.

Hane-i devvar: Gezici, portatif ev.

Harika-i san'at-ı Hâlık: Yaradan'ın sanat harikası.

Kadîr-i Zülkemâl: Güç ve güzelliğin yegâne sahibi Hz. Allah.

Mescid-i seyyar: Hareket edebilen, seyyar, portatif meşcit.

Misbah-ı nevvar: Aydınlatan lamba.

Mucize-i kudret: Kudret harikası, mucizesi.

Musahhar: Emrine âmâde, görevli.

Nâdire-i hikmet: Nadide, az görülen hikmet eseri.

Sikke: Damga.

Turra: Mühür.

Ulvî âşiyâne: Büyük ika-metgâh, ev.

Müsebbihiz, zikrederiz abîdâne.
Kehkeşânın halka-yı kübrâsına mensup birer meczuplarız biz!..

الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي¹

Said Nursî

¹ Kendinden başka her şeyin fâni olduğu gerçek Bâkî, Allah'tır.

Âbidâne: Kulluğa yaraşır şekilde.
Halka-i kübrâ: En büyük halka.
Kehkeşan: Samanyolu.
Meczup: Kendinden geçen, Allah'ı anan.
Müsebbih: Tesbih eden,

Beşinci Mektup

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ¹ ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ²

Silsile-i nakşînin kahramanı ve bir güneşi olan İmam Rabbânî (radîyallâhu anhî) Mektubat'ında demiş ki:

♦ “Hakâik-i imaniyeden bir meselenin inkişafını, binler ezvak ve mevâcid ve keramâta tercih ederim.”³

Hem demiş ki:

♦ “Bütün tarîklerin nokta-yı müntehâsı, hakâik-i imaniyenin vuzuh ve inkişafıdır.”⁴

Hem demiş ki:

♦ “Velâyet üç kısımdır: Biri, velâyet-i suğrâ ki meşhur velâyettir.. biri, velâyet-i vustâ.. biri, velâyet-i kübrâdır.

¹ Her türlü noksan sıfatlardan uzak olan Allah'ın adıyla.

² “Hiç bir şey yoktur ki, O'nu hamd ile beraber tesbih (tenzih) ediyor bulunmasın.” (İsrâ sûresi, 17/44)

³ Bkz.: İmâm Rabbânî, *el-Mektûbât* 1/182 (210. Mektup).

⁴ Bkz.: İmâm Rabbânî, *el-Mektûbât* 1/182 (210. Mektup).

Ezvâk: Zevkler.

Hakaik-i imaniye: İman hakikatleri.

İnkişâf: Belirme, ortaya çıkma.

Kerâmât: Kerametler. Cenâb-ı Hakk'ın salih kullarına lütfettiği hususi ikramlar, nimetler, hâller.

Mevâcid: Vecdler, coşkular;

İlâhî aşkın insanın bütün benliğini sardığı haller.

Nokta-yı müntehâ: En son nokta.

Silsile-i Nakşî: Nakşibendî tarikâtı şeyhlerinin silsilesi.

Tarik: Yol, tarikât.

Velâyet: Velilik, Allah dostluğu.

Velâyet-i kübrâ: Peygam-

berler ve vârislerinin (asfiyâ) velâyeti.

Velâyet-i suğrâ: Müminlerin velâyeti. Her müminin seviyesine göre mazhar olabilecekleri velâyet.

Velâyet-i vustâ: Allah dostlarının seyr u sülûk ile mazhar olabilecekleri velâyet.

Vuzuh: Açıklık, belirginlik.

Velâyet-i kübrâ ise; veraset-i nübüvvet yoluyla, tasavvuf berzahına girmeden, doğrudan doğruya hakikate yol açmaktır.”¹

Hem demiş ki:

♦ “Tarîk-i Nakşî’de iki kanat ile sülûk edilir. Yani, hakâik-i imaniyeye sağlam bir surette itikat etmek ve ferâiz-i diniyeyi imtisal etmekle olur. Bu iki cenâhta kusur varsa, o yolda gidilmez.”²

Öyle ise tarîk-i Nakşî’ nin üç perdesi var:

Birisi ve en birincisi ve en büyüğü: Doğrudan doğruya hakâik-i imaniyeye hizmettir ki, İmam Rabbânî de (radıyallâhu anhu) âhırzamanında ona sülûk etmiştir.

İkincisi: Ferâiz-i diniyeye ve sünnet-i seniyyeye tarîkat perdesi altında hizmettir.

Üçüncüsü: Tasavvuf yoluyla emrâz-ı kalbiyenin izâlesine çalışmak, kalb ayağıyla sülûk etmektir.

Birincisi farz, ikincisi vâcib, bu üçüncüsü ise sünnet hükmündedir.

¹ Bkz.: İmâm Rabbânî, *el-Mektûbât* 1/240 (260, 272, 302. Mektuplar).

² Bkz.: İmâm Rabbânî, *el-Mektûbât* 1/87 (75. Mektup), 1/98 (91. Mektup), 1/99 (94. Mektup).

Âhır zaman: Son zaman, ömrün son dönemi.

Berzah: Ara mekan, geçit.

Cenâh: Kanat, taraf, yön.

Emrâz-ı kalbiye: Kalb hastalıkları.

Ferâiz-i diniye: Dinin farzları.

İmtisâl etmek: Uymak, emri yerine getirmek.

İtikâd etmek: Gönülden inanmak, bağlanmak.

İzale etmek: Gidermek.

Sülûk etmek: Bir yola girip o yolu takip etmek.

Sünnet-i Seniyye: Hz. Peygamber Efendimizin (aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm) üstün söz ve davranışları.

Tarîk-i Nakşî: Nakşibendî Tarikati.

Verâset-i Nübüvvet: Peygamber vârisliği.

Madem hakikat böyledir; ben tahmin ediyorum ki, eğer Şeyh Abdülkadir Geylânî (radiyallâhu anhi) ve Şah-ı Nakşibend (radiyallâhu anhi) ve İmam Rabbânî (radiyallâhu anhi) gibi zâtlar bu zamanda olsaydılar, bütün himmetlerini, hakâik-i imaniyenin ve akâid-i İslâmiye'nin takviyesine sarfedeceklerdi. Çünkü saadet-i ebediyyenin medarı onlardır. Onlarda kusur edilse, şekâvet-i ebediyyeye sebebiyet verir. İmansız cennete gidemez, fakat tasavvufsuz cennete giden pek çoktur. Ekmeksiz insan yaşayamaz, fakat meyvesiz yaşayabilir. Tasavvuf meyvedir, hakâik-i İslâmiye gıdadır. Eskiden kırk günden tut, tâ kırk seneye kadar bir seyr u sülûk ile bazı hakâik-i imaniyeye ancak çıkılabiliirdi. Şimdi ise Cenâb-ı Hakk'ın rahmetiyle, kırk dakikada o hakâike çıkılacak bir yol bulunsa o yola karşı lâkayt kalmak, elbette kâr-ı akıl değil...

İşte, otuz üç adet Sözlere, böyle Kur'ânî bir yolu açtığını dikkatle okuyanlar hükmediyorlar. Madem hakikat budur; esrar-ı Kur'âniye'ye ait yazılan Sözlere, şu zamanın yaralarına en münasip bir ilâç, bir merhem.. ve zulümâtın tehâcümâtına maruz heyet-i İslâmiye'ye en

Akaid-i İslâmiye: İslâm'ın inanca ait temel konuları.

Esrar-ı Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim'e ait sırlar.

Hakaik-i İslâmiye: İslâmî gerçekler.

Heyet-i İslâmiye: Genel dînî yapı.

Himmet: Gayret, çaba, emek.

Lâkayt: Kayıtsız, ilgisiz.

Medâr: Vesile, vâsıta, sebep.

Saadet-i ebediye: Ebedi, sonsuz mutluluk, cennet hayatı.

Seyr ü sülûk: Belli bir usul dairesinde hayvani ve cismani arzulardan uzaklaşıp kalb ve ruhun hayat çizgisinde gönül ayağıyla

Allah'a, O'nun rızasına ulaşmaya çalışmak.

Şekâvet-i ebediye: Ebedî mahrumluk, cehennem hayatı.

Tehacümât: Saldırıları, hücumlar.

Zulümât: Karanlıklar.

nâfi bir nur.. ve dalâlet vadilerinde hayrete düşenler için en doğru bir rehber olduğu itikadındayım.

Bilirsiniz ki; eğer dalâlet, cehaletten gelse izâlesi kolaydır. Fakat dalâlet, fenden ve ilimden gelse izâlesi müşküldür. Eski zamanda ikinci kısım, binde bir bulunuyordu. Bulunanlardan ancak binden biri, irşad ile yola gelebilirdi. Çünkü öyleler, kendilerini beğeniyorlar; hem bilmiyorlar, hem kendilerini bilir zannediyorlar. Cenâb-ı Hak, şu zamanda i'câz-ı

Kur'ân'ın mânevî lemeâtından olan mâlûm Sözlər'i, şu dalâlet zındıkasına bir tiryak hâsiyetini vermiş tasavvurundayım.

الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي¹

Said Nursî

¹ Kendinden başka her şeyin fânî olduğu gerçek Bâkî, Allah'tır.

Dalâlet: Sapıklık, yanlışlık (İslam'a uymayan her türlü yanlış düşünce).

Hasiyet: Özellik.

İ'câz-ı Kur'ân: İnsanları, benzerini yapmaktan aciz bırakan Kur'ân-i Kerim üslubu.

İrşad: Doğruyu gösterme, rehberlik etme.

Lemeât: Parıltılar.

Müşkül: Zor, çetin.

Nâfi: Faydalı.

Tiryak: İlaç.

Zındıka: Dinsizlik, inançsızlık.

Altıncı Mektup

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ¹ ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ²

سَلَامُ اللَّهِ وَرَحْمَتُهُ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ وَعَلَى إِخْوَانِكُمْ مَا دَامَ
الْمُلُوكُ وَتَعَاقَبَ الْعُصْرَانِ وَمَا دَارَ الْقَمَرَانِ وَاسْتَقْبَلَ الْفَرْقَدَانِ³

Gayretli kardeşlerim, hamiyetli arkadaşlarım ve dünya denilen diyâr-ı gurbette medar-ı tesellilerim,

Madem Cenâb-ı Hak sizleri, fikrime ihsan ettiği manalara hissedar etmiştir. Elbette hissiyâtıma da hissedar olmak hakkınızdır. Sizleri ziyade müteessir etmemek için, gurbetimdaki firkatimin ziyade elîm kısmını tayyedip, bir kısmını sizlere hikâye edeceğim, şöyle ki:

Şu iki-üç aydır pek yalnız kaldım. Bazen on beş-yirmi günde bir defa misafir yanımda bulunur. Sâir vakitlerde yalnızım. Hem yirmi güne yakındır, dağcılar yakınımda yok, dağıldılar...

¹ Her türlü noksan sıfatlardan uzak olan Allah'ın adıyla.

² "Hiç bir şey yoktur ki, O'nu hamd ile beraber tesbih (tenzih) ediyor bulunmasın." (İsrâ sûresi, 17/44)

³ Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketleri, gece ve gündüz devam ettikçe, sabah ve akşam geldikçe, ay ve güneş döndükçe, ferkadân denilen iki yıldız doğdukça ikinize ve kardeşlerinize olsun.

Elîm: Elem veren, üzücü.

Firkat: Ayrılık.

Hamiyet: Dini ve millî değerleri koruma gayreti.

Medar-ı teselli: Teselli sebebi.

Müteessir etmek: Etkilemek, üzmek.

Tayyetmek: Çıkarmak, kaldırmak.

İşte gece vakti, garîbâne, şu dağlarda sessiz, sadâsız, yalnız ağaçların hazînâne hemhemeleri içinde kendimi bir-biri içinde beş muhtelif renkli gurbetlerde gördüm:

Birincisi: İhtiyarlık sırrıyla, hemen ekseriyet-i mutlaka ile, akran ve ahabım ve akâribimden yalnız ve garip kaldım. Onlar beni bırakıp âlem-i berzaha gittiklerinden neşet eden hazin bir gurbeti hissettim.

• İşte, şu gurbet içinde ayrı diğer bir daire-i gurbet açıldı; o da geçen bahar gibi alâkadar olduğum ekser mevcudât, beni bırakıp gittiklerinden hâsıl olan firkatli bir gurbeti hissettim.

• Ve şu gurbet içinde bir daire-i gurbet daha açıldı ki; vatanımdan ve akâribimden ayrı düşüp, yalnız kaldığımdan tevellüd eden firkatli bir gurbeti hissettim.

• Ve şu gurbet içinde gecenin ve dağların garîbâne vaziyeti bana rikkatli bir gurbeti daha hissettirdi.

• Ve şu gurbetten dahi, şu fâni misafirhânedan ebedü'l-âbâd tarafına harekete âmâde olan ruhumu fevkalâde bir gurbette gördüm.

Birden “Fesühânallah!” dedim, bu gurbetlere ve karanlıklara nasıl dayanılır diye düşündüm, kalbim feryad ile dedi:

Akarib: Yakınlar, akrabalar.

Âlem-i berzah: Kabir hayatı, dünya ile ahiret hayatı arasındaki ara dönem.

Ebedü'l-âbâd: Sonsuza kadar, ilelebet.

Ekseriyet-i mutlaka: Genellik, büyük çoğunluk.

Garibâne: Garipçe, garip olarak.

Hazînâne: Hüzünlü bir şekilde.

Hemheme: Rüzgârın esmesi ile ağaç yapraklarından çıkan ses.

Neş'et etmek: Meydana gelmek.

Rikkat: İncelik, yumuşaklık.

Tevellüt etmek: Doğmak, ortaya çıkmak.

Yâ Rab! Garîbem, bîkesem, zaîfem, nâtüvânem, alî-lem, âcizem, ihtiyarem;

Bî-ihtiyârem, el-amân-gûyem, afv-cûyem, medet-hâ-hem zidergâhet İlâhî!¹

Birden nur-u iman, feyz-i Kur'ân, lütf-u Rahmân imdâ-dîma yetiştiler. O beş karanlıklı gurbetleri, beş nurânî ünsiyet dairelerine çevirdiler.

Lisanım, **حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ**² söyledi.

Kalbim, **فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ**³ âyetini okudu.

Aklım dahi ızdırabından ve dehşetinden feryâd eden nefsim hitaben dedi:

Bırak bîçâre feryâdı, belâdan kıl tevekkül.

Zira feryâd; belâ-ender, hatâ-ender belâdır bil!

¹ Allah'ım! Garibim, kimsesizim, zayıfım, güçsüzüm, hastayım, âcizim, yaşlıyım, ihtiyânım elimde değil, aman diliyorum, af istiyorum, yardım diliyorum, senin dergâhından Allah'ım!

² "Allah bize yeter. O ne güzel vekildir!" (Âl-i İmran sûresi, 3/173).

³ "(Ey Rasûlüm! Sen böyle onların üzerine titrerken) onlar halâ senden ve yolundan yüz çevirecek olurlarsa de ki: Bana (yardımcı ve destekçi olarak) Allah kâfidir. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Ben O'na dayandım, O'na güvendim ve O, (bütün kâinatın, bütün varlıkların idare merkezi olan) Büyük Arş'ın Rabbi, (bütün kâinatın mutlak Sultanı, bütün varlıkların yegâne sığınağı, besleyip yaşatanı, koruyup gözetene)dur." (Tevbe sûresi, 9/129)

Afv-cû: Af arayan.

Alil: Hasta.

Biçâre: Çaresiz.

Bî-ihtiyar: Elinden bir şey gelmeyen.

Bîkes: Kimsesiz.

El-aman-gû: Aman dileyen.

Ender: ..içinde (belâ ender belâ: belâ içinde belâ).

Feyz-i Kur'ân: Kur'ân'ın bereketi.

Lütf-u Rahmân: İlâhî lütf.

Meded-hâh: Medet dileyen.

Nâtüvân: Güçsüz, tâkâtsiz.

Nurânî: Parlak, aydın.

Ünsiyet: Dostluk, yakınlık.

Zaîf: Zayıf.

Zidergâhet: Dergâhından, makamından.

Belâ vereni buldunsa eğer;
Safâ-ender, vefâ-ender, atâ-ender belâdır bil!

Madem öyle, bırak şekvâyı, şükret!
Çün belâbil, demâ keyfinden güler hep gül-mül.

Ger bulmazsan bütün dünya;
Cefâ-ender, fenâ-ender, hebâ-ender belâdır bil!

Cihan dolu belâ başında varken,
Ne bağırırısın küçücük bir belâdan, gel tevekkül kıl!

Tevekkül ile belâ yüzünde gül, tâ o da gülsün;
O güldükçe küçülür, eder tebeddül.

Hem üstadlarımdan Mevlânâ Celâleddin'in nefsine dediği gibi dedim:

أَوْكُفْتُ الْسُّتَ وَتَوَكَّفْتُ بَلَى شُكْرِي بَلَى چِشْتِ كَشِيدَنْ بَلَا
سِرِّ بَلَا چِشْتِ كِه، يَغْنِي مَنَّم حَلَقَه زَنْ دَرِ گِه فَقَرُو فَنَا¹

O vakit nefsim dahi: “Evet, evet... Acz ve tevekkül ile, fakr ve iltica ile nur kapısı açılır, zulmetler dağılır.

¹ “O ‘Ben sizin Rabbiniz değil miyim?’ dedi. Ve sen ‘belâ’ (evet Rabbimizsin) dedin. Belâ demenin şükrü nedir? Belâ çekmektir. Belâ çekmenin sırnı nedir? ‘Fakr u fenâ dergâhının’ (kapısının) halkasına vuran benim’ demektir.” (Bkz.: *Divân-ı Kebîr* s.157 *Gazel* 251).

Acz: Cenâb-ı Hakk'ın engin ve sonsuz kudreti karşısında Allah'a olan ihtiyacı-nı bilme.

Atâ: Lütuf, ihsan.

Belâbil: Kederler, tasalar.

Çün: Çünkü.

Demâ: Her zaman, daima.

Fakr: fakirlik, Cenâb-ı Hakk'ın engin ve sonsuz zenginliği karşısında kendi fakirliğini bilme.

Ger: Eğer.

Şekvâ: Şikayet.

Tebeddül etmek: Değişmek, başka bir şekil almak.

Tevekkül: Allah'a güvenmek, sebeplere tevessül ettikten sonra neticeyi Allah'a bırakmak.

”الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى نُورِ الْإِيمَانِ وَالْإِسْلَامِ¹ dedi. Meşhur Hikem-i Atâiyye'nin şu fıkrası:

مَاذَا وَجَدَ مَنْ فَقَدَهُ وَمَاذَا فَقَدَ مَنْ وَجَدَهُ²

Yani: “Cenâb-ı Hakk’ı bulan, neyi kaybeder? Ve O’nu kaybeden, neyi kazanır?”

Yani: “O’nu bulan her şeyi bulur; O’nu bulmayan hiçbir şey bulmaz, bulsa da başına belâ bulur.” Ne derece âlî bir hakikat olduğunu gördüm ve طُوبَى لِلْعُرْبَاءِ³ hadisi-nin sırrını anladım, şükrettim.

İşte kardeşlerim! Karanlıkları bu gurbetler, çendan nur-u imanla nurlandılar, fakat yine bende bir derece hükümlerini icra ettiler ve şöyle bir düşünceyi verdiler: “Madem ben garîbim ve gurbetteyim ve gurbete gideceğim. Acaba şu misafirhânedeki vazifem bitmiş midir? Tâ ki sizleri ve Sözler’i tevkil etsem ve bütün bütün alâkamı kessem...” fikri hatırıma geldi. Onun için sizden sormuştum ki; “Acaba yazılan Sözler kâfi midir, noksanı var mı? Yani, vazifem bitmiş midir? Tâ ki rahat-ı kalble kendimi nurlu, zevkli, hakikî bir gurbete atıp, dünyayı unutup, Mevlânâ Celâleddin’in dediği gibi

¹ İman ve İslâm nûrundan dolayı hamdolsun Yüce Rabbimize.

² Bkz.: eş-Şümûbî, Şerhu Hikemi'l-Atâiyye s.208.

³ “Gariplere müjdeler olsun.” (Bkz.: Müslim, îmân 232; Tirmizî, îmân, 13; İbni Mâce, fiten 15).

Âli: Yüce.

Çendan: Gerçi.

Elhamdû lillâhi alâ nûri'l-
îman ve'l-İslâm: İman ve

İslam nuru ile bizi aydınlatan Cenâb-ı Hakk’a şükür-
ler olsun!

Tevkil etmek: Vekil tayin etmek.

دَانِي سَمَاعِ چِه بُودَ بِي خُودِ شُدَن زِهَسْتِي
 اَنْدَرِ فَنَائِي مُطْلَقِ ذَوْقِ بَقَا چَشِيدَن¹

deyip, ulvî bir gurbeti arayabilir miyim?” diye sizi o suâller ile tasdî etmiştim.

اَلْبَاقِي هُوَ اَلْبَاقِي²

Said Nursî

¹ Semâ'ın ne olduğunu bilir misin? Varlık âleminde geçip, mutlak fenâ (makam) içinde bekâ zevkini tatmaktır.

² Kendinden başka her şeyin fânî olduğu gerçek Bâkî, Allah'tır.

Yedinci Mektup

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ¹ ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ²

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ أَبَدًا دَائِمًا³

Aziz kardeşlerim,

Bana söylemek üzere Şamlı Hâfız'a iki şey demişsiniz:

Birincisi: “Hazreti Peygamber’in (aleyhissalâtü vesselâm) Zeyneb’i tezevvücünü, eski zaman münafıkları gibi yeni zamanın ehl-i dalâleti dahi medar-ı tenkit buluyorlar; nefsanî, şehevânî telâkki ediyorlar.” diyorsunuz.

Cevap: Yüz bin defa hâşâ ve kellâ! O dâmen-i muallâya şöyle pest şübehâtın eli yetişmez. Evet, on beş yaşından kırk yaşına kadar, hararet-i garîziyenin galeyânı

¹ Her türlü noksan sıfatlardan uzak olan Allah’ın adıyla.

² “Hiç bir şey yoktur ki, O’nu hamd ile beraber tesbih (tenzih) ediyor bulunmasın.” (İsrâ sûresi, 17/44)

³ Allah’ın selâmi, rahmeti ve bereketi; sonsuza kadar sürekli üzerinize olsun.

Dâmen-i muallâ: Yüce etek. Herkesten daha iffetli, daha şerefli, öyle ki bu tür isnatlar onun eteğine, paçasına dahi ulaşamaz anlamında kullanılan bir edebi mecaz ifadesi.

Ehl-i dalalet: Doğru yoldan ayrılanlar.

Galeyân: Kaynama, taşma.

Hararet-i gariziye: Vücut ısısı.

Hâşâ ve kellâ: Asla!.., Hayır olamaz!..

Medar-ı tenkit: Tenkit sebebi.

Nefsanî: Nefsî, bedenî arzu ve isteklerle alâkalı.

Pest: Alçak, düşük.

Şehvânî: Şehvetle ilgili.

Şübehât: Şüpheler.

Telâkki etmek: Kabullenmek, benimsemek.

Tezevvüc: Evlenme.

hengâmında.. ve hevesât-ı nefsânîyenin iltihabı zamanında.. dost ve düşmanın ittifakıyla kemâl-i iffet ve tamam-ı ismet ile Haticetü'l-Kübrâ (*radıyallâhu anha*) gibi ihtiyarca birtek kadın ile iktifâ ve kanaat eden bir zâtın, kırktan sonra yani hararet-i garîziye tevakkufu hengâmında.. ve hevesât-ı nefsânîyenin sükûneti zamanında kesret-i izdivaç ve tezevvücatı, bizzarure ve bilbedâhe nefsânî olmadığını ve başka ehemmiyetli hikmetlere müstenid olduğunu, zerre kadar insafı olana isbat eder bir hüccettir.

O hikmetlerden birisi şudur ki: *Zât-ı risaletin akvâli gibi, ef'âl ve ahvâli ve etvar ve harekâtı dahi menâbi-i din ve şeriattır.. ve ahkâmın me'hazleridir. Şıkk-ı zâhirisine sahabeler hamele oldukları gibi, hususî dairesindeki mahfî ahvâlâtından tezahür eden esrar-ı din ve ahkâm-ı şeriatin hameleleri ve râvileri de ezvâc-ı tâhirattır ve bilfiil o vazifeyi îfâ etmişlerdir. Esrar ve ahkâm-ı dinin*

Ahkâm: Hükümler.

Ahkâm-ı şariat: Dinî hükümler.

Ahvâl: Haller, durumlar.

Ahvâlât: Haller, durumlar.

Akvâl: Sözcükler.

Azîm: Büyük.

Bilbedâhe: Açıkça, besbelli.

Bilfiil: Gerçekten, bizzat.

Bizzarure: Zaruri, kesin olarak.

Ef'âl: Fiiller, işler.

Esrar: Sırlar.

Esrar-ı din: Dinî sırlar.

Etvar: Tutumlar, davranışlar.

Ezvâc-ı tâhirat: Tertemiz eşler anlamında Hz. Peygamber (s.a.s.) Efendimizin eşlerine verilen genel ad.

Hamele: Taşıyanlar.

Hengâm: Vakit, devir.

Hevesât-ı nefsâniye: Nefse ait hisler, arzular, istekler.

Hikmet: Gaye, fayda.

Hüccet: Delil.

İfa etmek: Yerine getirmek.

İktifâ: Yetinme.

İltihâb: Alevlenme, tutuşma.

Kemâl-i iffet: Son derece namuslu, ahlâklı olma.

Kesret-i izdivaç: Çok evlilik.

Mahfî: Gizli, saklı.

Me'haz: Kaynak.

Menâbi-i din ve şariat: Dinin ve şeriatin kaynakları.

Müstenid: Dayalı, bağlı.

Râvî: Rivayet eden, nakleden.

Sükûnet: Sakinleşme, dinme, yatışma.

Şıkk-ı zâhirî: Görünen kısım.

Tamam-ı ismet: Bütün günah, hatâ ve şâibelerden tamamen uzak olma.

Tevakkuf: Durma, duraksama.

Tezâhür etmek: Ortaya çıkmak, belirlemek.

Tezevvücât: Evlenmeler. Zât-ı Risalet: Yüce Allah'ın elçiliği makamını temsil eden Zât, Hz. Peygamber (s.a.s.).

hemen yarısı, belki onlardan geliyor. Demek bu azîm vazifeye birçok ve meşrepçe muhtelif ezvâc-ı tâhirat lâzımdır.

Gelelim Hazreti Zeyneb'in tezevvücüne: Yirmi Beşinci Söz'ün Birinci Şûlesi'nin Üçüncü Şuâi'nin misallerinden olan مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلَكِنْ رَسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ¹ âyetine dair şöyle yazılmış ki; insanların tabakâtına göre birtek âyet, müteaddit vücûhlarla her bir tabakanın fehmine göre bir mana ifade ediyor.

Bir tabakanın şu âyetten hisse-i fehmi şudur ki: Resûl-i Ekrem'in (aleyhissalâtü vesselâm) hizmetkârı veya "oğlum" hitabına mazhar olan Zeyd, (radiyallâhu anhi) rivâyet-i sahîha² ile itirafına binâen, izzetli zevcesini kendine mânen küfûv bulmadığı için tatlik etmiş. Yani Hazreti Zeyneb, başka yüksek bir ahlâkta yaratılmış ve bir peygambere zevce olacak fıtratta olduğunu Zeyd, ferasetle hissetmiş ve kendisini ona zevce olacak fıtratta kendine küfûv bulmadığından, mânevî imtizaçsızlığa sebebiyet verdiği için tatlik etmiştir. Allah'ın emriyle Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtü vesselâm) almış,

¹ "Muhammed içinizden hiçbir erkeğin babası değildir, lâkin Allah'ın elçisi ve peygamberlerin sonuncusudur." (Ahzâb sûresi, 33/40).

² Bkz.: Buhârî, *tevhid* 22; Tirmizî, *tefsîru sûre* (33) 15.

Azîm: Büyük.

Fehm: Anlama, anlayış.

Ferâset: Bir şeyi çabuk sezme yeteneği, keskin ve hızlı idrak kabiliyeti.

Fıtrat: Tabiat, yaratılış.

Hisse-i fehmi: Anlayabildiği kısım, anlama payı.

İmtizaçsızlık: Uyuşmazlık, birbirine uymama.

İzzet: Aziz olma, yücelik.

Küfûv: Denk, akran.

Meşrep: Yol, tarz, tabiat.

Müteaddit: Birçok.

Rivayet-i sahiha: Doğru bir şekilde nakledilen haber, bilgi.

Tatlik etmek: Boşamak.

Vücuh: Yönler.

Zevce: Eş, koca.

Zevce: Eş, hanım.

yani **زَوَّجْنَاكَهَا**¹’nın işaretiyle o nikâh, bir akd-i semâvî olduğuna delâletiyle hârikulâde.. ve örf ve muamelât-ı zâhiriye fevkinde, sırf kaderin hükmüyledir ki; Resûl-i Ekrem, (aleyhissalâtü vesselâm) o hükm-ü kadere inkıyad göstermiştir ve mecbur olmuştur.² Nefis arzusuyla değildir.

Şu kader hükmünün de ehemmiyetli bir hükm-ü şer’î ve mühim bir hikmet-i âmmeyi ve şümûllü bir maslahat-ı umumiye-yi tazammun eden **لَکِی لَا یَكُونُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ** **فِیْ اَزْوَاجٍ اَدْعٰیئِهِمْ**³ âyet-i kerîmesinin işaretiyle büyüklerin küçüklere “oğlum” demeleri, zıhar meseleleri gibi –yani karısına “anam gibisin” dese haram olduğu gibi– değildir ki, ahkâm onunla değişsin. Hem büyüklerin raiyetlerine ve peygamberlerin ümmetlerine pederâne⁴ nazar ve hitapları, vazife-i risalet itibarıyladır; şahsiyet-i insaniye itibarıyla değildir ki, onlardan zevce almak uygun düşmesin.

¹ “Biz onu sana nikâhladık.” (Ahzâb sûresi, 33/37).

² Hz. Âişe Validemiz “Allah Resûl’ü vahiyden bir şey gizleyecek olsaydı bu âyeti gizlerdi.” sözüyle Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu husustaki inkıyad ve mecburiyetine işarete bulunmuştur. Bkz.: et-Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebir* 24/41.

³ “... ki, bundan böyle evlatlıkları, eşleriyle ilişkilerini kestikleri, onları boşadıkları zaman, o kadınlarla evlenmek hususunda müminlere bir güçlük olmasın.” (Ahzâb sûresi, 33/37).

⁴ Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) ümmetine şefkatli bir baba gibi olduğunu ifade eden rivayet için bkz.: et-Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebir* 3/59.

Ahkâm: Hükümler.

Akd-i semâvî: Semâvî akit.

Delâlet: İşaret etme, gösterme.

Fevk: Üst.

Hikmet-i âmme: Genel, kapsamlı hikmet.

Hükm-ü şer’î: Dinî hüküm.

İnkıyâd göstermek: Boyun eğmek, itaat etmek.

Maslahat-ı umumiye: Genel fayda, kamu menfaati.

Muâmelât-ı zâhiriye: Alışlagelmış, bilinen muameleler.

Pederâne: Baba tavrıyla, baba gibi davranarak.

Raiyet: Halk, yönetilenler.

Şahsiyet-i insaniye: Özel, kendisi ile ilgili kişiliği.

Şümül: Kapsamlılık, genişlik.

Tazammun etmek: İhtivâ etmek, içermek.

Vazife-i risalet: Peygamberlik vazifesi.

İkinci bir tabakanın hisse-i fehmi şudur ki: Bir büyük âmir, raiyetine pederâne bir şefkat ile bakar. Eğer o âmir, zâhirî ve bâtinî bir padişah-ı ruhanî olsa merhameti, pederin yüz defa şefkatinden ileri gittiği için, raiyetinin efradı, onun hakikî evlâdı gibi, ona peder nazarıyla bakarlardı. Peder nazarı ise zevce nazarına inkılâb edemediğinden ve kız nazarı da zevce nazarına kolayca değişmediğinden, efkâr-ı âmmede peygamberin müminlerin kızlarını alması şu sırra uygun gelmediği için; Kur'ân, o vehmi def' maksadıyla der: "Peygamber, rahmet-i ilâhiye hesabıyla size şefkat eder, pederâne muamele eder.. ve risalet nâmına siz, O'nun evlâdı gibisiniz. Fakat, şahsiyet-i insaniye itibarıyla pederiniz değildir ki, sizden zevce alması münasip düşmesin.. ve sizlere "oğlum" dese, ahkâm-ı şariat itibarıyla siz O'nun evlâdı olamazsınız!"

الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي¹

Said Nursî

¹ Kendinden başka her şeyin fânî olduğu gerçek Bâkî, Allah'tır.

Ahkâm-ı şariat: Dinî hükümler.

Bâtinî: İçte olan, görünmeyen.

Efkâr-ı âmme: Kamuoyu, toplumun genel kanaati.

İnkılâp etmek: Değişmek, başka bir hal almak.

Padişah-ı ruhanî: Manevi padişah.

Risalet: peygamberlik.

Vehim: Kuruntu, zan.

Zâhirî: Görünen, görünürdeki.

Dokuzuncu Mektup

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ¹ ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ²

Yine o hâlis talebesine gönderdiği mektubun bir parçasıdır.

Sâniyen

Neşr-i envâr-ı Kur'âniye'deki muvaffakiyetin ve gayretin ve şevkin, bir ikram-ı ilâhîdir.. belki bir keramet-i Kur'âniye'dir.. bir inâyet-i rabbâniyedir. Sizi tebrik ediyorum. Keramet ve ikram ve inâyetin bahsi geldiği münasebetiyle, keramet ve ikramın bir farkını söyleyeceğim, şöyle ki:

Kerametın izharı, zaruret olmadan zarardır. İkrâmın izharı ise, bir tahdîs-i nimettir. Eğer, keramet ile müşerref olan bir şahıs, bilerek harika bir emre mazhar olursa, o

¹ Her türlü noksan sıfatlardan uzak olan Allah'ın adıyla.

² "Hiç bir şey yoktur ki, O'nu hamd ile beraber tesbih (tenzih) ediyor bulunmasın." (İsrâ sûresi, 17/44)

İnâyet-i Rabbâniye: Cenab-ı Hakk'ın yardımı.

İzhar: Açığa vurma, gösterme.

Keramet-i Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim'e ait, onun vesilesi ile gelen İkrâm, keramet.

Mazhar olmak: Erişmek, nâil olmak, şereflenmek.

Muvaffakiyet: Allah'ın yardımıyla elde edilen başarı.

Neşr-i envâr-ı Kur'âniye: Kur'ân'a ait nurları yaymak.

Sâniyen: İkinci olarak.

Tahdis-i nimet: Şükür maksadı ile Hakk'ın nimetlerini ilan etmek.

hâlde eğer nefs-i emmâresi bâki ise, kendine güvenmek ve nefsine ve keşfine itimat etmek ve gurura düşmek cihetinde istidraç olabilir. Eğer, bilmeyerek harika bir emre mazhar olursa; meselâ birisinin kalbinde bir suâl var, intak-ı bilhak nev'inden ona muvafık bir cevap verir, sonra anlar, anladıktan sonra kendi nefsine değil, belki kendi Rabbisine itimadı ziyadeleşir ve “Beni benden ziyade terbiye eden bir Hafız’ım vardır.” der, tevekkülünü ziyadeleştirir. Bu kısım, hatarsız bir keramettir; ihfâsına mükellef değil, fakat fahir için kasden izharına çalışmamalı! Çünkü onda zâhiren insanın kesbinin bir medhali bulunduğundan, nefsine nisbet edebilir. Amma ikram ise; o, kerametın selâmetli olan ikinci nev’inden daha selâmetli, bence daha âlîdir. İzharı, tahdîs-i nimettir. Kesbin medhali yoktur, nefsi onu kendine isnad etmez.

İşte kardeşim; hem senin hakkında, hem benim hakkımda, bahusus

Kur’ân hakkındaki hizmetimizde eskiden beri gördüğüm ve yazdığım ihsânât-ı ilâhiye bir ikramdır; izharı, tahdîs-i nimettir. Onun için sana karşı tahdîs-i nimet nev’inden

Âli: Yüce.

Bahusus: Özellikle.

Bâki: Kalıcı, dâimi.

Fahr: Övünme.

Hafız: Koruyan, esirgeyen..
Cenab-ı Hakk’ın güzel isimlerinden.

Hatar: Tehlike.

İhfâ: Saklamak, gizlemek.

İhsânât-ı ilâhiye: İlâhî ih-sanlar, vergiler.

İntâk-ı bilhak: Cenab-ı Hakk’ın söyletmesi, kişinin iradesi haricinde ağzında doğrunun dile gelmesi.

İsnad etmek: Nispet etmek, mal etmek.

İstidraç: Din ve diyanet ile alakası olmayan bir kimse-nin eliyle, hakkı ve liyâkatı da olmadığı halde meydana gelen fevkaladelik.

Keşf: Bir sırrı, gizli bir şeyi meydana gelmeden önce bilme, ortaya çıkarma.

Kisb: çaba,emek.

Medhal: Giriş.

Muvafık: Uygun.

Nefs-i emmâre: İnsana sü-rekli kötülükleri emreden nefis.

Nev’: Tür, çeşit.

Zâhiren: Görünüşte, görü-nüşe göre.

ikimizin hizmetimize ait muvaffakiyâtı yazıyorum. Biliyordum ki sende fahir değil, şükür damarını tahrik ediyor.

Şâlisen

Görüyorum ki:

Şu dünya hayatında en bahtiyar odur ki, dünyayı bir misafirhâne-i askerî telâkki etsin.. ve öyle de iz'an etsin.. ve ona göre hareket etsin.. ve o telâkki ile en büyük mertebe olan mertebe-i rızayı¹ çabuk elde edebilir. Kırılacak şişe pahasına dâimî bir elmasın fiyatını vermez, istikâmet ve lezzetle hayatını geçirir.

Evet dünyaya ait işler, kırılmaya mahkûm şişeler hükümündedir. Bâki umûr-u uhreviye ise gayet sağlam elmaslar kıymetindedir.² İnsanın fıtratındaki şiddetli merak ve hararetli muhabbet ve dehşetli hırs ve inatlı talep ve hâkezâ şedit hissiyâtlar, umûr-u uhreviyeyi kazanmak için verilmiştir. O hissiyâtı, şiddetli bir surette fâni umûr-u dünyeviyeğe tevcih etmek, fâni ve kırılacak şişelere, bâki elmas fiyatlarını vermek demektir. Şu münasebetle bir nokta hatıra gelmiş, söyleyeceğim, şöyle ki:

¹ Allah rızasının en büyük mertebe olduğuna dair bkz.: "Hepsinden âlâsı ise Allah'ın kendilerinden razı olmasıdır." (Tevbe sûresi, 9/72).

² "Mal mülk, çoluk çocuk... Bütün bunlar dünya hayatının süsleridir. Ama bâki kalacak yararlı işler ise Rabbinin katında, hem mükâfat yönünden, hem de ümit bağlamak bakımından daha hayırlıdır." (Kehf sûresi, 18/46).

Hâkezâ: Böylece, bunun gibi.

Mertebe-i rızâ: Cenab-ı Hakk'ın rızasına ulaşma makamı, derecesi.

Misafirhane-i askerî: Askerî misafirhane, orduvi, kışla.

Muvaffakiyât: Allah'ın yardımıyla elde edilen başarılar.

Şâlisen: Üçüncü olarak.

Şedit hissiyât: Şiddetli duygular.

Telâkki etmek: Kabullenmek, benimsemek.

Tevcih etmek: Yönlendirmek.

Umur-u dünyeviye: Dünya ya ait işler.

Umur-u uhreviye: Neticesi bütünüyle Ahiret'e âit işler.

Aşk, şiddetli bir muhabbettir. Fâni mahbublara müteveccih olduğu vakit ya o aşk, kendi sahibini dâimî bir azap ve elemde bırakır; veyahut o mecazî mahbub, o şiddetli muhabbetin fiyatına değmediği için bâki bir mahbubu arattırır; aşk-ı mecazî, aşk-ı hakikîye inkılâb eder.

İşte insanda binlerle hissiyât var. Her birisinin aşk gibi iki mertebesi var. Biri mecazî, biri hakikî.

♦ Meselâ endişe-i istikbal hissi herkeste var; şiddetli bir surette endişe ettiği vakit bakar ki, o endişe ettiği istikbale yetişmek için elinde senet yok. Hem rızık cihetinde bir taahhüd altında ve kısa olan bir istikbal, o şiddetli endişeye değmiyor. Ondan yüzünü çevirip, kabirden sonra hakikî ve uzun ve gafiller hakkında taahhüd altına alınmamış bir istikbale teveccüh eder.

♦ Hem mala ve câha karşı şiddetli bir hırs gösterir. Bakar ki; muvakkaten onun nezaretine verilmiş o fâni mal ve âfetli şöhrat ve tehlikeli ve riyaya medar olan câh, o şiddetli hırsa değmiyor. Ondan, hakikî câh olan merâtib-i mâneviyeye ve derecât-ı kurbîyeye ve zâd-ı âhirete ve hakikî mal olan a'mâl-i sâlihaya teveccüh eder. Fena

A'mâl-i sâliha: Salih amel-ler, iyi işler.

Aşk-ı hakikî: Gerçek aşk.

Aşk-ı mecazî: Fâni ve geçici aşk.

Câh: Mevki, makam.

Derecât-ı kurbîye: Cenab-ı Hakk'a yakınlık kazandıran dereceler.

Endişe-i istikbal: Gelecek endişesi.

Fâni mahbub: Güzelliği devam etmeyen geçici sevgili.

İnkılâb etmek: Değişmek, başka bir hal almak.

Mecazî mahbub: Fâni ve geçici sevgili.

Medar olmak: Sebep, vesile, kaynak olmak.

Merâtib-i mâneviye: Manevi mertebeler.

Muvakkaten: Belli bir süre için, geçici olarak.

Müteveccih: Yönelmiş, yönelik.

Nezaret: Gözetme, kontrol etme.

Riyâ: Gösteriş.

Teveccüh etmek: Yönelmek.

Zâd-ı Âhîret: Ahiret azığı.

haslet olan hırs-ı mecazî ise, âlî bir haslet olan hırs-ı hakikîye inkılâb eder.

♦ Hem meselâ *şiddetli bir inat* ile ehemmiyetsiz, zâil, fâni umûrlara karşı hissiyâtını sarfeder. Bakar ki, bir dakika inada değmeyen bir şeye, bir sene inat ediyor. Hem zararlı, zehirli bir şeye inat nâmına sebat eder. Bakar ki, bu kuvvetli his, böyle şeyler için verilmemiş. Onu onlara sarfetmek, hikmet ve hakikate münâfidir. O şiddetli inadı, o lüzumsuz umûr-u zâileye vermeyip, âlî ve bâki olan hakâik-i imaniyeye ve esâsât-ı İslâmiye'ye ve hidemât-ı uhreviye-ye sarfeder. O haslet-i rezile olan inad-ı mecazî, güzel ve âlî bir haslet olan hakikî inada yani, hakta şiddetli sebata inkılâb eder.

İşte şu üç misal gibi; *insanlar, insana verilen cihâzât-ı mâneviyeyi, eğer nefsin ve dünyanın hesabıyla istimâl etse ve dünyada ebedî kalacak gibi gafilâne davran- sa, ahlâk-ı rezileye ve israfât ve abesiyete medar olur. Eğer, hafiflerini dünya umûruna ve şiddetlilerini*

Abesiyet: Faydasızlık, gayesizlik.

Ahlâk-ı rezile: Rezil, kötü ahlak.

Âlî: Yüce.

Cihâzât-ı mâneviye: Manevi cihazlar.

Esâsât-ı İslâmiye: İslam esasları.

Gafilâne: Gafilce, dikkatsizce.

Hakaik-i imaniye: İman hakikatleri.

Hakikî inad: Gerçekte olması gereken, mukaddesât ve hak karşısında sebat, kararlılık.

Haslet: Huy, mizaç.

Haslet-i rezile: Rezil, kötü huy.

Hırs-ı hakikî: Dini ve milli konularda gösterilmesi gereken gayret, hırs.

Hırs-ı mecazî: Aşırı istek, açgözlülük..dünya ve içindkileri elde etme adına gösterilen hırs.

Hidemât-ı uhreviye: Neticeleri, faydaları bütünüyle âhirette görülecek dinî hizmetler.

Inad-ı mecazî: Değersiz, basit şeyler için gösterilen inat, dik kafalılık.

İsrâfât: İsraflar.

İstimâl etmek: Kullanmak.

Münâfi: Aykırı, zıt.

Umur: İşler.

Umur-u zâile: Kalıcı olmayan, değersiz işler.

Zâil: Biten, tükenen.

vezâif-i uhrevîyeye ve mâneviyeye sarfetse ahlâk-ı hamîdeye menşe, hikmet ve hakikate muvafık olarak saadet-i dâreyne medar olur.

İşte tahmin ederim ki, nâsihlerin nasihatleri şu zamanda tesirsiz kaldığının bir sebebi şudur ki; ahlâksız insanlara derler:

“Haset etme! Hırs gösterme! Adâvet etme! İnât etme! Dünyayı sevmel!” Yani, “*Fıtratını değiştir!*” gibi zâhiren onlarca *mâlâyutak* bir teklifte bulunurlar. Eğer deseler ki:

“Bunların yüzlerini hayırlı şeylere çeviriniz, mecralarını değiştiriniz.” Hem nasihat tesir eder, hem daire-i ihtiyârlarında bir emr-i teklif olur.

Râbian

Ulemâ-yı İslâm ortasında “İslâm” ve “iman”ın farkları çok medar-ı bahsolmuş. Bir kısmı, “ikisi birdir”; diğer kısmı, “ikisi bir değil; fakat biri birisiz olmaz” demişler ve bunun gibi çok muhtelif fikirler beyan etmişler. Ben şöyle bir fark anladım ki:

Adâvet: Düşmanlık.

Ahlâk-ı hamîde: Makbul, ideal ahlak.

Daire-i ihtiyar: Seçme karar verme gücü, kapasite.

Emr-i teklif: Yükümlü olunan emir, yapılabilir emir.

Mâlâyutak: Dayanılmaz, güç yetmez.

Medar-ı bahis: Söz konusu.

Menşe: Kaynak, memba.

Nâsih: Nasihat eden.

Râbian: Dördüncü.

Saadet-i dâreyn: İki cihan-da mutluluk, Dünya ve ahiret saadeti.

Ulema-i İslâm: İslâm âlimleri.

Vezâif-i uhrevîye ve mâneviye: Dîni, manevi vazifeler.. neticeleri, faydaları бүтünüyle âhirette görülecek dîni vecibeler.

İslâmiyet, iltizamdır; iman, iz'andır. Tâbir-i diğerle: İslâmiyet, hakka tarafgirlik ve teslim ve inkiyaddır; iman ise, hakkı kabul ve tasdiktir.

Eskide bazı dinsizleri gördüm ki; ahkâm-ı Kur'âniye'ye şiddetli tarafgirlik gösteriyorlardı. Demek o dinsiz, bir cihette hakkın iltizamıyla İslâmiyet'e mazhardı; “*dinsiz bir müslüman*” denilirdi. Sonra bazı müminleri gördüm ki; ahkâm-ı Kur'âniye'ye tarafgirlik göstermiyorlar, iltizam etmiyorlar.. “*gayr-i müslim bir mümin*” tâbirine mazhar oluyorlar.

Acaba İslâmiyet'siz iman, medar-ı necat olabilir mi?

Elcevap: İmansız İslâmiyet, sebeb-i necat olmadığı gibi; İslâmiyet'siz iman da medar-ı necat olamaz. —فَلِّلْهُ الْحَمْدُ وَالْمِنَّةُ¹— Kur'ân'ın i'câz-ı mânevîsinin feyziyle Risale-i Nur mizanları, Din-i İslâm'ın ve hakâik-i Kur'âniye'nin meyvelerini ve neticelerini öyle bir tarzda göstermişlerdir ki; dinsiz dahi onları anlasa, tarafdar olmamak kâbil değil. Hem iman ve İslâm'ın delil ve burhanlarını o derece kuvvetli göstermişlerdir ki; gayr-i müslim dahi anlasa, herhâlde tasdik edecektir. Gayr-i müslim kaldığı hâlde, iman eder.

¹ Bütün şükür ve şükranlar Allah'adır, minnetin her türlü de sadece O'nadır.

Ahkâm-ı Kur'âniye:

Kur'ân-ı Kerim'de bulunan dinî hükümler.

Burhan: Delil.

Felillâhi'l-hamdü ve'l-minne: “Allah'a hamd olsun ki...”

Feyz: Bereket, ihsan, lütuf.

Gayr-ı müslim: Müslüman olmayan kimse.

Hakaik-i Kur'âniye:

Kur'ân-ı Kerim'e ait hakikatler.

İ'câz-ı mânevî: Manevi Mucize.

İltizam etmek: Taraf tutmak, yol edinmek, kabul etmek.

İltizâm: Kendisi için gerekli görme, taraftar olma.

İnkiyad: Boyun eğme, itaat etme.

İz'an: Anlama, kavrama.

Medar-ı necat: Kurtuluş vesilesi, dayanağı.

Mizan: Ölçü.

Sebeb-i necat: Kurtuluş sebebi.

Evet Sözler, Tûbâ-yı cennetin meyveleri gibi tatlı ve güzel olan iman ve İslâmiyet'in meyvelerini ve saadet-i dâreynin mehâsini gibi hoş ve şirin öyle neticelerini göstermişler ki, görenlere ve tanıyanlara nihâyetsiz bir tarafgirlik ve iltizam ve teslim hissini verir. Ve silsile-i mevcudât gibi kuvvetli ve zerrât gibi kesretli iman ve İslâm'ın burhanlarını göstermişler ki, nihâyetsiz bir iz'an ve kuvvet-i iman verirler.

Hatta bazı defa Evrâd-ı Şah-ı Nakşibendî'de şehâdet getirdiğim vakit, **عَلَىٰ ذَٰلِكَ نَحْيًا وَعَلَيْهِ نَمُوتُ وَعَلَيْهِ تُبْعَثُ عَدَاً¹** dediğim zaman, nihâyetsiz bir tarafgirlik hissediyorum. Eğer bütün dünya bana verilse, bir hakikat-i imaniyeyi feda edemiyorum. Bir hakikatin bir dakika aksini farzetmek, bana gayet elîm geliyor. Bütün dünya benim olsa, birtek hakâik-i imaniyenin vücûd bulmasına bilâtereddüt vermesine, nefsim itaat ediyor.

أَمَّا اللَّهُمَّ بِمَا أُرْسِلْتَ مِنْ رَسُولٍ، وَأَمَّا اللَّهُمَّ بِمَا أَتَرَلْتَ مِنْ كِتَابٍ، فَصَدَّقْنَا²

¹ İman hakikatleri üzere yaşar, onlara inanmış olarak ölür ve yine o itikad üzere dirilir. (Bkz.: el-Gümüşhânevî, *Mecmûatü'l-ahzâb* (Evrâd-ı Nakşibendî) s.7).

² Allah'ım! Hem gönderdiğin Resûle iman ettik, hem de indirdiğin kitâba inanıp, gönülden tasdik ettik. (Bkz.: el-Gümüşhânevî, *Mecmûatü'l-ahzâb* (Evrâd-ı Nakşibendî) s.8).

Bilâ tereddüt: Tereddütsüz, kesin olarak.

Elîm: Elem veren, üzücü.

Evrâd-ı Şah-ı Nakşibendî: Bahâuddin Şah-ı Nakşibend Hazretlerinin belli zaman dilimlerinde devamlı okuduğu dualar.

Hakaik-i imaniye: İman hakikatleri.

Hakikat-i imaniye: İmana dair hakikat.

Kesret: Çokluk, çok olma.

Mehâsin: Güzellikler.

Silsile-i mevcudat: Varlık zinciri.

Tarafgirlik: Taraf tutma, taraftarlık.

Tûbâ-i Cennet: Cennet ağacı.

Vücut bulmak: Meydana gelmek, ortaya çıkmak.

Zerrât: Zerreler, atomlar.

dediğim vakit nihâyetsiz bir kuvvet-i iman hissediyorum. Hakâik-i imaniyenin her birisinin aksini aklen muhâl telâkki ediyorum, ehl-i dalâleti nihâyetsiz ebleh ve dîvane görüyorum.

Senin vâlideynine pek çok selâm ve arz-ı hürmet ederim. Onlar da bana dua etsinler. Sen benim kardeşim olduğun için, onlar da benim peder ve vâlidem hükmündedirler. Hem köyünüze, hususan senden “Sözler”i işitenlere umumen selâm ediyorum.

الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي¹

Said Nursî

¹ Kendinden başka her şeyin fâni olduğu gerçek Bâkî, Allah'tır.

Arz-ı hürmet etmek: Saygısını takdim etmek, sunmak.

Ebleh: Pek akılsız, pek budala.

Ehl-i dalalet: Doğru yoldan ayrılanlar, kâfirler.

Muhâl: İmkansız.

Telâkki etmek: Kabullenmek, benimsemek.

Umumen: Genel olarak, bütün.

Valideyn: Ana-baba.

On Birinci Mektup

بِاسْمِهِ سُبْحَانَهُ¹ ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ²

Bu mektup, mühim bir ilâç olup; dört âyetin hazinesinden dört küçük cevherine işaret eder.

Aziz Kardeşim! Şu dört muhtelif meseleyi muhtelif vakitlerde Kur'ân-ı Hakîm, nefsimе ders vermiş. Arzu eden kardeşlerim dahi bundan bir ders veya bir hisse almaları için yazdım. Mebhas itibarıyla başka başka dört âyet-i kerîmenin hazine-i hakâikinden birer küçük cevher, numûne olarak gösterilmiştir. O dört mebhastan her bir mebhastan ayrı bir sureti, ayrı bir faydası var.

Birinci Mebhas

إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا³

Ey sû-i vesveseden me'yus nefsim! Tedâi-yi hayâlât, tahattur-u faraziyât, bir nevi irtisam-ı gayr-i ihtiyârîdir.

¹ Her türlü noksan sıfatlardan uzak olan Allah'ın adıyla.

² “Hiç bir şey yoktur ki, O'nu hamd ile beraber tesbih (tenzih) ediyor bulunmasın.” (İsrâ sûresi, 17/44)

³ “Şeytanın hilesi, cidden zayıftır.” (Nisâ sûresi, 4/76)

Hazine-i hakaik: Hakikatler hazinesi.

İrtisam-ı gayr-ı ihtiyârî: İrade dışı, istemeden hayalde belirme.

Kur'ân-ı Hakîm: Hüküm

ve hikmet kitabı Kur'ân-ı Kerim.

Me'yus: Ümitsiz.

Mebhas: Bahis, konu.

Sû-i vesvese: Kötü vesvese, kuruntu.

Tahattur-u faraziyat: Faraziyeleri, varsayımları zihinde kurgulama.

Tedâi-yi hayâlât: Hayal ve düşüncelerin birbirini çağırıştırması.

İrtisam ise, eğer hayırdan ve nurâniyetten olsa, hakikatin hükmü bir derece suretine ve misaline geçer. Güneşin ziyası ve harareti, aynadaki misaline geçtiği gibi... Eğer şerden ve kesiften olsa, aslın hükmü ve hâssası, suretine geçmez ve timsaline sirayet etmez. Meselâ necis ve murdar bir şeyin aynadaki sureti ne necistir, ne murdardır.. ve yılanın timsali, ısırılmaz.

İşte şu sırra binâen, *tasavvur-u küfür, küfür değil; tahayyül-ü şetm, şetm değil*. Hususan ihtiyârsız olsa ve farazî bir tahattur olsa, bütün bütün zararsızdır. Hem ehl-i hak olan Ehl-i Sünnet ve Cemaat'ın mezhebinde bir şeyin şer'an çirkinliği, pisliği, nehy-i ilâhî sebebiyledir. Mademki ihtiyârsız ve rızasız bir tahattur-u farazîdir, bir tedâi-yi hayalîdir; nehiy ona taalluk etmez. O dahi ne kadar çirkin ve pis bir şeyin sureti dahi olsa, çirkin ve pis olmaz.

İkinci Mesele

Barla Yaylası, Tepelice'de çam, katran, karakavağın bir meyvesi olup, Sözler mecmuasına yazıldığı için buraya yazılmamıştır.

Ehl-i hak: Daima hak ve hakikat peşinde olup gerçekçi bulanlar.

Ehl-i Sünnet ve Cemaat: İnançlarında ve amellerinde Hz. Peygamber Efendimiz'in (aleyhi's-salâtü ve's-selâm) ve O'nun nurlu ashabının yoluna tabii olanlar.

Farazî: Zan, varsayım.

Hassa: Özellik.

İhtiyârsız: İradesi olmaksızın, istemeden.

İrtisam: Resmedilme, izdüşüm.

Kesif: Maddi ağırlığı olan, yoğun.

Küfür: İnançsızlık, inkar.

Murdar: Kirlî, pis.

Necis: Pis.

Nehiy: Yasak, haram.

Nehy-i ilâhî: Cenâb-ı Hakk'ın belirlediği yasak.

Nuraniyet: Aydınlık, parlaklık.

Sirayet etmek: Bulaşmak, yayılmak.

Sözler Mecmuası: Sözler Kitabı.

Şer'an: Dinin belirlediği ölçülere göre.

Şetm: Sövme, küfretme, kötü söz söyleme

Taallük etmek: ilgili olmak.

Tahattur: Hatırlama, hatıra gelme.

Tahayyül-ü şetm: Sövmeyi, kötü söz söylemeyi hayalinden, içinden geçirme.

Tasavvur-u küfür: İnançsızlığı, kâfirliği gerektiren bir durumu hayalinden geçirme.

Timsal: Suret, görünüm.

Üçüncü Mesele

Şu iki mesele, Yirmi Beşinci Söz'ün i'câz-ı Kur'ân'a karşı medeniyetin aczini gösteren misallerinden bir kısmıdır. Kur'ân'a muhalif olan hukûk-u medeniyetin ne kadar haksız olduğunu isbat eden binler misallerinden iki misal:

فَلِلَّذِكْرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَىٰ¹ olan hükm-ü Kur'ânî, *mahz-ı adâlet* olduğu gibi, *ayn-ı merhamettir*.

Evet, adâlettir. Çünkü ekseriyet-i mutlaka itibarıyla bir erkek; bir kadın alır, nafakasını taahhüd eder. Bir kadın ise bir kocaya gider, nafakasını ona yükler, irsiyetteki noksanını telâfi eder.

Hem merhamettir. Çünkü o zaîfe kız, pederinden şefkate ve kardeşinden merhamete çok muhtaçtır. Hükm-ü Kur'ân'a göre o kız, pederinden endişesiz bir şefkat görür. Pederi ona, “benim servetimin yarısını, ellerin ve yabanilerin ellerine geçmesine sebep olacak zararlı bir çocuk” nazarıyla endişe edip bakmaz. O şefkate, endişe ve hiddet karışmaz.

Hem kardeşinden rekabetsiz, hasedsiz bir merhamet ve himâyet görür. Kardeşi, ona “hânedanımızın yarısını bozacak ve malımızın mühim bir kısmını ellerin eline verecek

¹ “Erkek, kadın hissesinin iki mislini alır.” (Nisâ sûresi, 4/176)

Ayn-ı merhamet: Merhametin ta kendisi.

Ekseriyet-i mutlaka: Genellik, çoğunluk.

Himâyet: Koruma, gözetme.

Hukuk-u medeniyet: Medeni hukuk, beşeri kanun.

Hükm-ü Kur'ânî: Kur'ân-i Kerim'e ait hüküm.

İ'câz-ı Kur'ânî: İnsanları, benzerini yapmaktan aciz bırakan Kur'ân-i Kerim üslubu.

İrsiyet: Miras.

Mahz-ı adalet: Tamamen adalet.. adaletin ta kendisi.

Nafaka: Zaruri ihtiyaçları karşılamaya yetecek miktar para.

Zaife: Zayıf, güçsüz.

bir rakip” nazarıyla bakmaz; o merhamete ve himâyete bir kin, bir iğbirar katmaz. Şu hâlde o fıtraten nazik, nâzenin ve hilkatene zaîfe ve nahîfe kız; sureten az bir şey kaybeder, fakat ona bedel akâribin şefkatinden, merhametinden, tükenmez bir servet kazanır. Yoksa, rahmet-i Hak’tan ziyade ona merhamet edeceğiz diye hakkından fazla ona hak vermek, ona merhamet değil, şedit bir zulümdür. Belki zaman-ı cahiliyette gayret-i vahşiyâneye binâen kızlarını sağ olarak defnetmek gibi gaddârâne bir zulmü andıracak şu zamanın hırs-ı vahşiyanesi, merhametsiz bir şenaate yol açmak ihtimali vardır.

Bunun gibi bütün ahkâm-ı Kur’âniye, وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ¹ fermanını tasdik ediyorlar.

Dördüncü Mesele

فَالِأُمِّهِ السُّدُسُ²

İşte mimsiz medeniyet, nasıl kız hakkında, hakkından fazla hak verdiğinden böyle bir haksızlığa sebep oluyor.

¹ “Ey Resûlüm! Biz seni bütün insanlar için sırf bir rahmet vesilesi olman için gönderdik.” (Enbiyâ sûresi, 21/107).

² “Annenin hissesi altıda birdir.” (Nisâ sûresi, 4/11)

Ahkâm-ı Kur’âniye: Kur’ân-ı Kerim’de bulunan hükümler.

Akarib: Akrabalar, yakınlar.

Fıtraten: Doğuştan, tabii olarak.

Gaddârâne: Gaddarca, zalimce.

Gayret-i vahşiyâne: Gelenek ve adetleri koruma adına sergilenen ilkel, körü körüne tutum, gayret.

Hırs-ı vahşiyâne: Vahşice sergilenen hırs.

Hilkaten: Yarattılış olarak.

İğbirar: Gücenme, kırılma.

Mimsiz medeniyet: Değersiz medeniyet. “Medeniyet” kelimesinin başındaki “m” ve “e” harfi (Osmanlıca’da mim harfi) olmazsa “değersizlik, alçaklık” anlamında “deniyet” kalır.

Nahife: Zayıf, ince, güçsüz.

Nâzenin: Nazik, hassas, kırılğan.

Rahmet-i Hak: Allah’ın rahmeti.

Sureten: Görünüşte.

Şedit: Şiddetli.

Şenaat: Kötülük, rezalet.

Zaman-ı cahiliyet: Cahiliye dönemi. İslâm öncesi.

Öyle de vâlide hakkında, hakkını kesmekle daha dehşetli haksızlık ediyor.

Evet, rahmet-i rabbâniyenin en hürmetli, en halâvetli, en latîf ve en şirin bir cilvesi olan şefkat-i vâlide, hakâik-i kâinat içinde en muhterem, en mükerrerem bir hakikattir. Ve vâlide, en kerîm, en rahîm öyle fedakâr bir dosttur ki; o şefkat sâikasıyla bir vâlide, bütün dünyasını ve hayatını ve rahatını, veledi için feda eder. Hatta vâlideliğin en basit ve en ednâ derecesinde olan korkak tavuk, o şefkatin küçük bir lem'asıyla yavrusunu müdafaa için ite atılır, arslana saldırır.¹

İşte, böyle muhterem ve muazzez bir hakikati taşıyan bir vâlideyi veledinin malından mahrum etmek, o muhterem hakikate karşı ne kadar dehşetli bir haksızlık.. ne derece vahşetli bir hürmetsizlik.. ne mertebe cinayetli bir hakaret.. ve arş-ı rahmeti titreten bir küfrân-ı nimet.. ve hayat-ı içtimaiye-i beşeriyenin gayet parlak ve nâfi bir tiryakına bir

¹ “Cenâb-ı Hak rahmeti yüz parçaya böldü. Bunun doksan dokuz parçasını nezd-i ulûhiyetinde tuttu. Birtrek parçayı da yer yüzüne indirdi. Varlıklar arasındaki merhametin kaynağı işte bu parçadır. Atın yavrusuna basma endişesiyle ayağını kaldırmaması da bu merhamet sebebiyledir.” anlamındaki hadis için bkz.: Buhârî, *edeb* 19, *rikak* 19; Müslim, *tevbe* 17; Tirmizî, *deavât* 107-108; İbni Mâce, *zühd* 35.

Arş-ı rahmet: Cenâb-ı Hakk'ın rahmet ve şefkatinin tecellîgâhı.
Ednâ: En küçük, en basit.
Hakaik-i kâinat: Evrensel gerçekler.
Halâvet: Tatlılık.
Hayat-ı içtimâiye-i beşeriye: Toplum hayatı.
Kerîm: Pek cömert, pek âlicenap.

Küfran-ı nimet: Nankörlük.
Latîf: Hoş, güzel.
Lem'a: Parıltı.
Muazzez: Üstün tutulan, saygı duyulan.
Muhterem: Hürmete layık, saygı duyulan.
Mükerrerem: Asil, saygın.
Nâfi: Faydalı.

Rahîm: Pek merhametli, çok şefkatli.
Rahmet-i Rabbâniye: Cenâb-ı Hakk'ın rahmeti.
Sâika: Sürükleyen, sevkedilen sebep, faktör.
Şefkat-i valide: Anne şefkati.
Tiryak: İlaç.
Vâlide: Anne.

zehir katmak olduğunu, insaniyet-perverlik iddia eden insan canavarları anlamazlarsa elbette, hakikî insanlar anlar. Kur'ân-ı Hakîm'in **فَالْأَمْرُ لِلَّهِ** hükmünün ayn-ı hak ve mahz-ı adâlet olduğunu bilirler.

الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي¹

Said Nursî

¹ Kendinden başka her şeyin fâni olduğu gerçek Bâkî, Allah'tır.

On İkinci Mektup

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ¹ ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ²

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَعَلَىٰ رُفَقَائِكُمْ³

Aziz kardeşlerim,

O gece benden suâl ettiniz, ben cevabını vermedim. Çünkü *mesâil-i imaniyenin münakaşa suretinde bahsi câiz değildir*. Siz münakaşa suretinde bahsetmişsiniz. Şimdilik münakaşanızın esası olan üç suâlinize gayet muhtasar bir cevap yazıyorum. Tafsilini, Eczacı Efendi'nin isimlerini yazmış olduğu Sözler'de bulursunuz. Yalnız, kader ve cüz-ü ihtiyârîye ait Yirmi Altıncı Söz hatırıma gelmemişti, size söylememiştim, ona da bakınız. *Fakat gazete gibi okumayınız!* Eczacı Efendi'nin o Sözler'i mütâlaa etmesini havale ettiğimin sırrı şudur ki: O çeşit meselelerdeki şüpheler, erkân-ı imaniyenin zaafından ileri geliyor. O Sözler ise, erkân-ı imaniyeyi tamamıyla isbat ederler.

¹ Her türlü noksan sıfatlardan uzak olan Allah'ın adıyla.

² "Hiç bir şey yoktur ki, O'nu hamd ile beraber tesbih (tenzih) ediyor bulunmasın." (İsrâ sûresi, 17/44)

³ Allah'ın selâmı size ve arkadaşlarınızın üzerine olsun.

Cüz-i ihtiyârî: İnsanın zayıf, küçücük tercih gücü.

Mesâil-i imaniye: İmana ait meseleler.

Mütâlaa etmek: İncelemek, tetkik etmek.

Erkân-ı imaniye: İman esasları.

Muhtasar: Kısa, özet.

Birinci Suâliniz

Hazreti Âdem'in (*aleyhiesselâm*) cennetten ihracı ve bir kısım benîâdem'in cehenneme idhali ne hikmete mebnîdir?

Elcevap: Hikmeti, tavziftir. Öyle bir vazife ile memur edilerek gönderilmiştir ki; bütün terakkiyât-ı mâneviye-i beşeriye'nin ve bütün istidâdât-ı beşeriye'nin inkişaf ve inbisatları ve mahiyet-i insaniye'nin bütün esmâ-yı ilâhiyeye bir ayna-yı câmia olması, o vazifenin netâicindendir...

Eğer Hazreti Âdem, cennette kalsaydı melek gibi makamı sabit kalırdı, istidâdât-ı beşeriye inkişaf etmezdi. Hâlbuki yeknesak makam sahibi olan melâikeler çoktur, o tarz ubûdiyet için insana ihtiyaç yok. Belki hikmet-i ilâhiye, nihâyetsiz makamâtı kat'edecek olan insanın istidadına muvafık bir dâr-ı teklifi iktiza ettiği için, melâikelerin aksine olarak mukteza-yı fıtratları olan mâlûm günahla cennetten ihraç edildi. Demek Hazreti Âdem'in cennetten ihracı, ayn-ı hikmet ve

Âyine-i câmia: Şümüllü, kapsamlı ayna.

Ayn-ı hikmet: Hikmetin ta kendisi.

Benî Âdem: Âdemoğlu, insan.

Dâr-ı tekliif: Yükümlülük zeminini, yeri.

Esmâ-i Hüsnâ: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimleri.

Hikmet-i ilâhiye: İlâhî gaye, hikmet.

İdhal: İçeri alma, girdirme.

İhrac: Çıkarma.

İktiza etmek: Gerekmek.

İnbisat: Genişleme, yayılma.

İnkişaf: Belirme, ortaya çıkma.

İstidâdât-ı beşeriye: İnsana ait kabiliyetler, yetenekler.

Mahiyet-i insaniye: İnsan mahiyeti, niteliği.

Makâmât: Makamlar, dereceler.

Melâike: Melekler.

Muktezâ-yı fıtrat: Tabiatı, yaratılışı gereği.

Netâic: Neticeler, sonuçlar.

Tavzif: Vazife verme, görevlendirme.

Terakkiyât-ı mâneviye-i beşeriye: İnsanlığın kazandığı manevi ilerlemeler, gelişmeler.

Übûdiyet: Kulluk.

Yeknesak: Tekdüze, bitevi, monoton.

mahz-ı rahmet olduğu gibi; küffarın da cehenneme idhalleri, haktır ve adâlettir.

Onuncu Söz'ün Üçüncü İşareti'nde denildiği gibi:

Çendan, kâfir az bir ömürde bir günah işlemiş, fakat o günah içinde nihâyetsiz bir cinayet var. Çünkü küfür, bütün kâinatı tahkirdir, kıymetlerini tenzil etmektir. ve bütün masnûâtın vahdâniyete şehâdetlerini tekzîptir. ve mevcudât aynalarında cilveleri görünen esmâ-yı ilâhiyeyi tezyiftir. Onun için, mevcudâtın hakkını kâfirden almak üzere, mevcudâtın sultanı olan Kakhâr-ı Zülcelâl'in kâfirleri ebedî cehenneme atması, ayn-ı hak ve adâlettir. Çünkü nihâyetsiz cinayet, nihâyetsiz azabı ister.

İkinci Suâliniz

Şeytanların halkı ve îcadı ne içindir? Cenâb-ı Hak, şeytanı ve şerleri halketmiş, hikmeti nedir? Şerrin halkı şerdir, kabihin halkı kabihtir?

Elcevap: Hâşâ!.. Halk-ı şer, şer değil; belki kesb-i şer, şerdir. Çünkü halk ve îcad, bütün netâice bakar; kesb,

Ayn-ı hak: Dosdoğru, doğrunun ta kendisi.

Çendan: Gerçi.

Halk: Yaratma.

Halk-ı şer: Şerri, kötülükleri yaratma.

İcad: Vücuda getirme, var etme.

Kabih: Çirkin.

Kakhâr-ı Zülcelâl: Kudreti ile zalimlere hak ettikleri

cezaı her zaman veren Yüce Hâkim.

Kesb: Çalışma, işleme.

Kesb-i şer: Şerri, kötülüğü işlemek.

Küffâr: Kafirler.

Mahz-ı rahmet: Tamamen, bütünüyle rahmet.

Masnuat: Her biri bir sanat eseri olan varlıklar (Allah'ın yarattığı her şey).

Netâic: Neticeler, sonuçlar.

Tekzib: Yalanlama.

Tenzil etmek: İndirmek, düşürmek.

Tezyif: Küçümseme, alay etme.

Vahdâniyet: Cenâb-ı Hakk'ın birliği.

hususî bir mübâşeret olduğu için hususî netâice bakar. Meselâ yağmurun gelmesinin binlerle neticeleri var, bütünü de güzeldir. Sû-i ihtiyârıyla bazıları yağmurdan zarar görse, “yağmurun îcadı rahmet değildir” diyemez.. “yağmurun halkı şerdir” diye hükmedemez. Belki sû-i ihtiyârıyla ve kesbiyle onun hakkında şer oldu. Hem ateşin halkında çok faydalar var, bütünü de hayırdır. Fakat bazıları sû-i kesbiyle, sû-i istimâliyle ateşten zarar görse “ateşin halkı şerdir” diyemez. Çünkü ateş, yalnız onu yakmak için yaratılmamış; belki o, kendi sû-i ihtiyârıyla yemeğini pişiren ateşe elini soktu.. ve o hizmetkârını kendine düşman etti.

Elhâsıl: *Hayr-ı kesîr için, şerr-i kalîl kabul edilir. Eğer şerr-i kalîl olmamak için, hayr-ı kesîri intâc eden bir şer terk edilse; o vakit şerr-i kesîr irtikâb edilmiş olur.*

♦ Meselâ cihada asker sevk etmekte elbette, bazı cüz’î ve maddî ve bedenî zarar ve şer olur. Fakat o cihadda hayr-ı kesîr var ki; İslâm, küffarın istilâsından kurtulur. Eğer o şerr-i kalîl için cihad terk edilse, o vakit hayr-ı kesîr gittikten sonra şerr-i kesîr gelir. O ayn-ı zulümdür.

♦ Hem meselâ kangren olmuş ve kesilmesi lâzım gelen bir parmağın kesilmesi hayırdır, iyidir; hâlbuki, zâhiren bir şerdir. Parmak kesilmezse el kesilir, şerr-i kesîr olur.

Ayn-ı zulüm: Zulmün ta kendisi.

Cüz’î: Küçük, az.

Hayr-ı kesir: Çok hayır.. büyük iyilik, fayda.

İntaç etmek: Netice vermek, ortaya çıkarmak.

İrtikâb: Kötü bir fiilde bulunma, yanlış bir şey yapma.

Mübâşeret: Doğrudan doğruya fiilî teşebbüste bulunma, bizzat işin içine girerek yapma.

Sû-i ihtiyar: Yanlış, kötü tercih.

Sû-i istimal: Kötüye kullanma.

Sû-i kesb: Kötülük işleme, kötü iş yapma.

Şerr-i kalil: Küçük şer, az bir kötülük.

Şerr-i kesir: Çok şer, büyük kötülük, zarar.

Zâhiren: Görünüşte, görünüşe göre.

İşte, kâinattaki şerlerin, zararların, beliyyelerin ve şeytanların ve muzırların halk ve îcadları, şer ve çirkin değildir; Çünkü çok netâic-i mühimme için halk olunmuşlardır.

♦ Meselâ melâikelere şeytanlar musallat olmadıkları için, terakkiyâtları yoktur; makamları sabittir, tebeddül etmez. Keza hayvanâtın dahi, şeytanlar musallat olmadıkları için, mertebeleri sabittir, nâkıstır. Âlem-i insaniyette ise merâtib-i terakkiyât ve tedenniyât nihâyetsizdir. Nemrudlardan, firavunlardan tut, tâ siddîkîn-i evliya ve enbiyâya kadar gayet uzun bir mesafe-i terakki var.

İşte, kömür gibi olan ervah-ı sâfileyi, elmas gibi olan ervah-ı âliyeden temyiz ve tefrik için, şeytanların hilka-tiyle ve sırr-ı teklif ve ba's-i enbiyâ ile, bir meydan-ı im-tihan ve tecrübe ve cihad ve müsabaka açılmış. Eğer, mücahede ve müsabaka olmasaydı, mâden-i insaniyet-teki elmas ve kömür hükmünde olan istidatlar, beraber kalacaktı. Âlâ-yı illiyyîndeki Ebûbekri's-Sıddık'ın ru-hu, esfel-i sâfilîndeki Ebûcehil'in ruhuyla bir seviyede

Âlâ-yı illiyyîn: En yüksek yer, insanın erişebileceği en yüce makam.

Âlem-i insaniyet: İnsanlık alemi.

Ba's-i enbiya: Peygamberlerin gönderilmesi.

Beliye: Belâ, musibet.

Enbiya: Peygamberler.

Ervâh-ı âliye: Yüce ruhlar.

Ervâh-ı sâfile: Sefil, alçak ruhlar.

Esfel-i sâfilîn: En aşağı yer, insanın düşebileceği en kötü durum.

Halk olunmak: Yaratılmak.

Hilkat: Yaratılış.

Maden-i insaniyet: Madene benzeyen insan mâhiyeti.

Merâtib-i terakkiyat: İlerleme, yükselme mertebeleri.

Mesafe-i terakki: İlerleme, yükselme mesafesi.

Meydan-ı imtihan: İmtihan alanı, denenme yeri.

Muzır: Zararlı.

Nâkıs: Eksik.

Netâic-i mühimme: Önemli neticeler.

Sıddîkîn-i evliya: Seçkin, Allah dostları.

Sırr-ı teklif: Cenâb-ı Hakk'ın, insanı sorumlu tutup, imtihan etmesindeki hikmet

Tebeddül etmek: Değişmek.

Tedenniyât: Düşüşler, değer kaybetmeler.

Temyiz ve tefrik: Seçip ayıklama.

Terakkiyât: İlerlemeler, yükselmeler.

kalacaktı. Demek şeyâtîn ve şerlerin yaratılması, büyük ve küllî neticeye baktığı için îcadları şer değil, çirkin değil; belki sû-i istimâlâtın ve kesb denilen mübâşeret-i hususiyeden gelen şerler, çirkinlikler, kesb-i insana aittir; îcad-ı ilâhîye ait değildir.

Çğer suâl etseniz ki: Bi'set-i enbiyâ ile beraber şeytanların vücûdundan ekser insanlar kâfir oluyor, küfre gidiyor, zarar görüyor. ¹ **الْحُكْمُ لِلْأَكْثَرِ** kaidesince; ekser, ondan şer görse o vakit halk-ı şer şerdir, hatta bi'set-i enbiyâ dahi rahmet değil denilebilir?

Elcevap: Kemmiyetin, keyfiyete nisbeten ehemmiyeti yok. Asıl ekseriyet, keyfiyete bakar.

♦ Meselâ yüz hurma çekirdeği bulunsa, toprak altına konup su verilmezse ve muamele-i kimyeviye görmezse ve bir mücahede-i hayatiyeye mazhar olmazsa, yüz para kıymetinde yüz çekirdek olur. Fakat, su verildiği ve mücahede-i hayatiyeye maruz kaldığı vakit, sû-i mizacından sekseni bozulsa, yirmisi meyvedar yirmi hurma ağacı olsa, diyebilir misin ki; “Suyu vermek şer oldu, ekserisini bozdu!” Elbette diyemezsin. Çünkü o yirmi, yirmi

¹ “Hüküm, çoğunluğa göre verilir.” (es-Serahsî, *el-Mebsût* 5/140; el-Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân* 5/208; el-Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi* 1/303).

Bi'set-i enbiya: Peygamberlerin gönderilmesi.

El-hükümü li'l-ekser: “Hüküm çoğunluğa göre verilir”.

Halk-ı şer: Şerri, kötülükleri yaratma.

İcad-ı ilâhî: Cenâb-ı Hakk'ın var etmesi.

Kemiyet: Nicelik.

Kesb / kesb-i insan: İnsanın kendi fiili, çabası.

Keyfiyet: Nitelik.

Küllî: Genel, çaplı.

Muamele-i kimyeviye: Kimyasal işlem, reaksiyon.

Mücahede-i hayatiye: Yaşama gayreti, çabası.

Sû-i istimâlât: Kötü kullanımlar, suiistimaller.

Sû-i mizac: Kötü bünye, verimsizlik.

Şeyâtîn: Şeytanlar.

bin hükmüne geçti. Sekseni kaybeden, yirmi bini kazanan, zarar etmez; şer olmaz.

♦ Hem meselâ tavus kuşunun yüz yumurtası bulunsa, yumurta itibarıyla beş yüz kuruş eder. Fakat, o yüz yumurta üstünde tavus oturtulsa, sekseni bozulsa; yirmisi, yirmi tavus kuşu olsa, denilebilir mi ki, “Çok zarar oldu, bu muamele şer oldu, bu kuluçkaya kapanmak çirkin oldu, şer oldu!” Hayır öyle değil, belki hayırdır. Çünkü o tavus milleti ve o yumurta tâifesi, dört yüz kuruş fiyatında bulunan seksen yumurtayı kaybedip, seksen lira kıymetinde yirmi tavus kuşu kazandı.

İşte, nev-i beşer bi'set-i enbiyâ ile, sırr-ı teklif ile, mücahede ile, şeytanlarla muharebe ile kazandıkları yüz binlerle enbiyâ ve milyonlarla evliya ve milyarlarla asfiya gibi âlem-i insaniyetin güneşleri, ayları ve yıldızları mukabilinde kemmiyetçe kesretli, keyfiyetçe ehemmiyetsiz hayvanât-ı muzırira nev'inden olan küffarı ve münafıkları kaybetti.

Üçüncü Suâliniz

Cenâb-ı Hak musibetleri veriyor, belâları musallat ediyor. Hususan masumlara, hatta hayvanlara bu zulüm değil mi?

Âlem-i insaniyet: İnsanlık alemi.

Asfiya: İlim ve takvalarıyla Hz.Peygamber Efendimiz'in (s.a.s) gerçek varisi kişiler.

Hayvânât-ı muzırira: Zararlı canlılar.

Kesret: Çoğunluk, genel.

Küffâr: Kafirler.

Nev-i beşer: İnsan, insan türü.

Elcevap: Hâşâ! Mülk O'nundur. Mülkünde istediği gibi tasarruf eder. Hem acaba sanatkâr bir zât, bir ücret mukabilinde seni bir model yapıp gayet sanatkârâne yaptığı murassâ bir libası sana giydiriyor; hünerini, mehareti-ni göstermek için kısaltıyor, uzaltıyor, biçiyor, kesiyor.. seni oturtuyor, kaldırıyor. Sen ona diyebilir misin ki, “Beni güzelleştiren elbiseyi çirkinleştirdin; bana, oturtup kaldırmakla zahmet verdin!” Elbette diyemezsin! Dersen, dîvanelik edersin! Aynen öyle de Sâni-i Zülcelâl; göz, kulak, lisan gibi duygularla murassâ, gayet sanatkârâne bir vücûdu sana giydirmiş.. mütenevvî esmâsının nakışlarını göstermek için seni hasta eder, müptelâ eder, aç eder, tok eder, susuz eder... bu gibi ahvâlde yuvarlatır. Mahiyet-i hayatiye-yi kuvvetleştirmek ve cilve-i esmâsını göstermek için, seni böyle çok tavırlarda gezdiriyor. Sen eğer desen, “Beni ne için bu mesâibe müptelâ ediyorsun?” Temsilde işaret edildiği gibi yüz hikmet, seni susturacak.

Zâten sükûn ve sükûnet, atâlet, yeknesaklık, tevakkuf; bir nevi ademdir, zarardır. Hareket ve tebeddül; vücûddur, hayırdır. Hayat, harekâtla kemâlâtını bulur;

Adem: Yokluk.

Atâlet: Âtıl, boş kalma, işsizlik.

Cilve-i esmâ: Cenab-ı Hakk'ın güzel isimlerinin tecellisi.

Divanelik: Delilik.

Esmâ: İsimler.

Kemâlât: Mükemmellikler, olgunlaşmalar, ilerlemeler.

Libas: Elbise.

Mahiyet-i hayatiye: Hayat özelliği, hayatın niteliği.

Mesâib: Musibetler.

Murassâ: Süslü, sırmalı.

Mütenevvi: Çeşitli, türlü.

San'atkârâne: Sanatlı bir şekilde.

Sâni-i Zülcelâl: Her şeyi sanatlı olarak yaradan Ulu Allah.

Sükûn ve sükûnet: Sakinleşme, dinme, durgunluk.

Tebeddül: Değişim.

Tevakkuf: Durma, duraksama.

Vücud: Varlık, var olma.

Yeknesaklık: Tekdüzelik, monotonluk.

beliyyât vâsıtasıyla terakki eder. Hayat, cilve-i esmâ ile muhtelif harekâta mazhar olur, tasaffî eder, kuvvet bulur, inkişaf eder, inbisat eder, kendi mukadderâtını yazmasına müteharrik bir kalem olur, vazifesini îfâ eder, ücret-i uhreviye kesb-i istihkak eder.

İşte, münakaşanızın içindeki üç suâlinizin muhtasar cevapları bu kadardır. İzahları otuz üç adet Sözlere'dedir.

Aziz kardeşim! Sen bu mektubu eczacıya ve münakaşayı işitenlerden munasip gördüklerine oku. Benim tarafımdan da yeni bir talebem olan eczacıya selâm et, de ki:

“Mezkûr mesâil gibi dakik mesâil-i imaniyeyi, mizansız mücadele suretinde cemaat içinde bahsetmek câiz değildir. Mizansız mücadele olduğundan, tiryak iken zehir olur. Diyenlere, dinleyenlere zarardır. Belki böyle mesâil-i imaniyenin îtidal-i demle, insafla, bir müdâvele-i efkâr suretinde bahsi câizdir.”

Ve de ki: “Eğer senin kalbine bu nevi mesâilde şüpheler gelirse ve Sözlere'den de cevabını bulmazsan, hususî bana yazarsınız.”

Beliyyât: Belalar, imtihanlar.

Dakik: İnce, hassas.

İfâ etmek: Yerine getirmek.

İnbisat: Genişleme, yayılma.

İnkişaf: Açılma, ilerleme.

İtidal-i dem: Soğukkanlı, ölçülü olma.

Kesb-i istihkak etmek: Hak kazanmak.

Mesâil: Meseleler.

Mesâil-i imaniye: İmana ait meseleler.

Mezkûr: Zikredilen, adı geçen.

Mizansız mücadele: Ölçüsüz, dengesiz bir şekilde tartışma.

Mukadderât: İnsanın dünyaya hayatını değerlendirme sine göre ötede nâil olacağı lütuflar, ihsanlar veya maruz kalacağı elemeler, azaplar.

Müdâvele-i efkâr: Fikir alış veriş.

Müteharrik: Hareket eden, hareketli.

Tasaffî etmek: Saflaşmak, süzülüp durulaşmak.

Terakki: İlerleme, yükselme.

Tiryak: İlaç.

Ücret-i uhreviye: Ahirette verilecek karşılık, mükafat.

Hem eczacıya de ki: “Merhum pederi hakkında gördüğü rüya için hatırıma şöyle bir mana geldi ki; merhum pederi, doktor olmak münasebetiyle çok sâlih ve mübarek, belki veli insanlara faydası dokunmuş ve ondan memnun olan ve menfaat gören o mübareklerin ervahları, onun vefatı hengâmında kuşlar suretinde en yakın akrabası olan oğluna görünmüş, onun ruhuna şefaatkârâne bir hoşâmedî nev’inden bir istikbal ettikleri hatırıma geldi. O gece burada beraber bulunan bütün dostlara selâm ve dua ederim.”

الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي¹

Said Nursî

¹ Kendinden başka her şeyin fânî olduğu gerçek Bâkî, Allah'tır.

Ervah: Ruhlar.

Hengâm: Vakit, devir.

Hoşâmedî: Karşılama merasimi.

İstikbal etmek: Karşılamak.

Şefaatkârâne: Şefaet eder bir tarzda.

On Üçüncü Mektup

بِاسْمِهِ سُبْحَانَهُ¹ ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ²

السَّلَامُ عَلَى مَنْ اتَّبَعَ الْهُدَى³ ، وَالْمَلَأَ عَلَى مَنْ اتَّبَعَ الْهُوَى⁴

Aziz kardeşlerim,

Hâl ve istirahatimi ve vesika için adem-i müracaatımı ve hâl-i âlem siyasetine karşı lâkaytlığımı pek çok soruyorsunuz. Şu suâlleriniz çok tekerrür ettiğinden, hem mânen de benden sorulduğundan; şu üç suâle, Yeni Said değil, belki Eski Said lisaniyla cevap vermeye mecbur oldum.

Birinci Suâliniz

İstirahatin nasıl? Hâlin nedir?

Elcevap: Cenâb-ı Erhamü'r-râhimîn'e yüz bin şükrediyorum ki; ehl-i dünyanın bana ettiği envâ-ı zulmü, envâ-ı rahmete çevirdi. Şöyle ki:

¹ Her türlü noksan sıfatlardan uzak olan Allah'ın adıyla.

² "Hiç bir şey yoktur ki, O'nu hamd ile beraber tesbih (tenzih) ediyor bulunmasın." (İsrâ sûresi, 17/44)

³ "Kurtuluş ve selamet, hidayete uyanlardır." (Tâhâ sûresi, 20/47).

⁴ Azarlama, kınama da nefsinde tâbi olanlardır.

Adem-i müracaat: Müracaat etmemek, başvurmamak.

Cenâb-ı Erhamü'r-râhimîn: Merhametlilerin en merhametlisi Cenâb-ı Hakk.

Ehl-i dünya: Geçici dünya

zevklerine bağlanıp ahireti unutan kimseler.

Envâ-ı rahmet: Türlü türlü rahmet.

Envâ-ı zulm: Türlü türlü zulüm.

Hal-i âlem siyaseti: Dünyanın bugünkü siyasi durumu.

Lâkayt: Kayıtsız, ilgisiz.

Tekerrür: Tekrarlanma.

Vesika: Gerekli belge.

Siyaseti terk ve dünyadan tecerrüd ederek bir dağın mağarasında âhireti düşünmekte iken, ehl-i dünya zulmen beni oradan çıkarıp nefyettiler. Hâlık-ı Rahîm ve Hakîm o nefyi bana bir rahmete çevirdi. Emniyetsiz ve ihlâsı bozacak esbaba maruz o dağdaki inzivayı; emniyetli, ihlâslı Barla dağlarındaki halvete çevirdi. Rusya'da esarete iken niyet ettim ve niyaz ettim ki, âhir ömrümde bir mağaraya çekileyim. Erhamü'r-râhimîn, bana Barla'yı o mağara yaptı, mağara faydasını verdi. Fakat sıkıntılı mağara zahmetini, zayıf vücûduma yüklemedi.

Yalnız, Barla'da iki-üç adamda bir vehhamlık vardı. O vehhamlık sebebiyle bana eziyet verildi. Hatta o dostlarım, güya istirahatimi düşünüyorlar. Hâlbuki o vehhamlık sebebiyle hem kalbime, hem Kur'ân'ın hizmetine zarar verdiler.

• Hem ehl-i dünya bütün menfilere vesika verdiği ve canileri hapisten çıkarıp affettikleri hâlde, bana –zulüm olarak– vermediler. *Benim Rabb-i Rahîm'im, beni Kur'ân'ın hizmetinde ziyade istihdam etmek ve Sözler nâmıyla envâr-ı Kur'âniye'yi bana fazla yazdırmak için,*

Envâr-ı Kur'âniye: Kur'ân'a ait nurlar.

Esbab: Sebepler, şartlar.

Hâlık-ı Rahîm ve Hakîm: Her işi yerli yerince, merhamet ve ihsanı pek çok Yüce Yaratıcı.

Nefy: Sürgün.

Halvet: Bir kenara çekilme, tek başına kalma... Tas: Mâsivâdan (Hakk'tan gayri

her şey) uzaklaşarak kalb ve ruhun kendine özgü dinamikleri ile Allah'a yönelme.

İhlâs: Daima "Allah rızasını" gözeterek hareket etme düşüncesi.

İnziva: Bir köşeye çekilme. İstihdam etmek: Çalıştırmak, hizmet ettirmek.

Menfi: Sürülmüş, sürgünde yaşayan.

Nefy etmek: Sürmek, sürgüne yollamak.

Rabb-i Rahîm: Sonsuz, sınırsız şefkat ve merhameti ile kullarını terbiye eden Yüce Allah.

Tecerrüd: Sıyrılma, uzaklaşma.

Vehham: Hastalık derecesinde çok vehimli, çok kuruntulu.

dağdağasız bir surette beni şu gurbette bırakıp, bir büyük merhamete çevirdi.

• Hem ehl-i dünya, dünyalarına karışabilecek bütün nüfuzlu ve kuvvetli rüesâları ve şeyhleri, kasabalarda ve şehirlerde bırakıp akrabalarıyla beraber herkesle görüşmeye izin verdikleri hâlde, beni zulmen tecrid etti, bir köye gönderdi. Hiç akraba ve hemşehrilerimi –bir-iki tanesi müstesna olmak üzere– yanıma gelmeye izin vermedi. *Benim Hâlık-ı Rahîm'im o tecridi, benim hakkımda bir azîm rahmete çevirdi. Zihnimi sâfî bırakıp, gıll u gıştan âzâde olarak Kur'ân-ı Hakîm'in feyzini olduğu gibi almaya vesile etti.*

• Hem ehl-i dünya bidayette, iki sene zarfında iki âdi mektup yazdığımı çok gördü. Hatta şimdi bile, on veya yirmi günde veya bir ayda bir-iki misafirin sırf âhiret için yanıma gelmesini hoş görmediler, bana zulmettiler. *Benim Rabb-i Rahîm'im ve Hâlık-ı Hakîm'im o zulmü bana merhamete çevirdi ki, doksan sene mânevî bir ömrü kazandıracak şu şuhûr-u selâsede, beni bir halvet-i mergûbeye ve bir uzlet-i makbûleye koymaya çevirdi. اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلَى كُلِّ*

*حَالٍ*¹, işte hâl ve istirahatim böyle...

¹ “Bize uygun gördüğü her hâlimizden ötürü hamdolsun Rabbimize..” Bkz.: Tirmizî, *deavât* 128; Ebû Dâvûd, *edeb* 97, 98; İbni Mâce, *edeb* 55, *duâ* 2; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 2/117.

Âdi: Basit, sıradan.

Âzâde: Hür, serbest.

Azîm: Büyük.

Bidayet: Başlangıç.

Dağdağa: Gürültü, patırtı.

Elhamdü lillâhi alâ külli

hal: Her halükârda Cenâb-ı Hakk'a şükürler olsun!

Gıll u gış: Garez, içte saklanan öfke, kin.

Halvet-i mergube: Aranan, arzu edilen yalnızlık.

Nüfuz: Tesir, etki.

Rüesa: Reisler, önde olanlar.

Şeyh: Hoca, âlim..tarikat önderi.

Şuhûr-u selâse: Üç aylar (Receb, Şa'ban ve Ramazan Ayları).

Tecrid etmek: Ayırmak, yalnız bırakmak.

Üzlet-i makbule: Makbul, beğenilen yalnızlık.

İkinci Suâliniz

Neden vesika almak için müracaat etmiyorsun?

Elcevap: Şu meselede ben kaderin mahkûmuyum, ehl-i dünyanın mahkûmu değilim. Kadere müracaat ediyorum. Ne vakit izin verirse, rızkımı buradan ne vakit keserse, o vakit giderim. Şu mananın hakikati şudur ki:

Başa gelen her işte iki sebep var; biri zâhirî, diğeri hakikî. Ehl-i dünya zâhirî bir sebep oldu, beni buraya getirdi. Kader-i ilâhî ise, sebep-i hakikîdir; beni bu inziva-ya mahkûm etti. Sebeb-i zâhirî zulmetti; sebep-i hakikî ise adâlet etti. Zâhirîsi şöyle düşündü: “Şu adam, ziyadesiyle ilme ve dine hizmet eder, belki dünyamıza karışır.” ihtimaliyle beni nefyedip üç cihetle katmerli bir zulüm etti. Kader-i ilâhî ise benim için gördü ki, hakkıyla ve ihlâsla ilme ve dine hizmet edemiyorum.. beni bu nefye mahkûm etti. Onların bu katmerli zulmünü muzaaf bir rahmete çevirdi.

Mademki nefyimde kader hâkimdir ve o kader âdildir; ona müracaat ederim. Zâhirî sebep ise, zâten bahane nev’inden bir şeyleri var. Demek onlara müracaat manasızdır. Eğer onların elinde bir hak veya kuvvetli bir esbap bulunsaydı, o vakit onlara karşı da müracaat olunurdu.

Başlarını yesin! Dünyalarını tamamen bıraktığım ve –ayaklarına dolaşsın– siyasetlerini büsbütün terk ettiğim

hâlde; düşündükleri bahaneler, evhamlar, elbette asılsız olduğundan, onlara müracaatla o evhamlara bir hakikat vermek istemiyorum. Eğer, uçları ecnebi elinde olan dünya siyasetine karışmak için bir iştiham olsaydı; değil sekiz sene, belki sekiz saat kalmayacak tereşşuh edecekti, kendini gösterecekti. Hâlbuki sekiz senedir bir tek gazete okumak arzum olmadı ve okumadım. Dört senedir burada taht-ı nezarete bulunuyorum; hiçbir tereşşuh görünmedi. Demek Kur'ân-ı Hakîm'in hizmetinin bütün siyasetlerin fevkinde bir ulviyeti var ki, çoğu yalancılıktan ibaret olan dünya siyasetine tenezzüle meydan vermiyor.

Adem-i müracaatımın ikinci sebebi şudur ki: Haksızlığı hak zanneden adamlara karşı hak dâvâ etmek, hakka bir nevi haksızlıktır. Bu nevi haksızlığı irtikâb etmek istemem.

Üçüncü Suâliniz

Dünyanın siyasetine karşı ne için bu kadar lâkaytsın? Bu kadar safahât-ı âleme karşı tavrını hiç bozmuyorsun? Bu safahâtı hoş mu görüyorsun? Veyahut korkuyor musun ki, sükût ediyorsun?

İlcevap: Kur'ân-ı Hakîm'in hizmeti, beni şiddetli bir surette siyaset âleminden men etti. Hatta düşünmesini

Ecnebi: Yabancı.

Evham: Zanlar, aslı esaslı olmayan kuruntular, vehimler.

İrtikâb etmek: Suç işlemek, kötü bir şey yapmak.

Safahât-ı âlem: Dünyada meydana gelen gelişmeler.

Sükût etmek: Susmak.

Taht-ı nezaret: Gözetim altı.

Tereşşuh etmek: Sızmak.

Tereşşuh: Sızıntı.

Ulviyet: Yücelik.

de bana unutturdu. Yoksa bütün sergüzeşt-i hayatım şahittir ki, hak gördüğüm meslekte gitmeye karşı korku, elimi tutup men edememiş ve edemiyor.

Hem neden korkum olacak? Dünya ile, ecelimden başka bir alâkam yok.. çoluk çocuğumu düşüneneğim yok.. malımı düşüneneğim yok.. hânedanımın şerefini düşüneneğim yok... Riyakâr bir şöhret-i kâzibeden ibaret olan şân ve şeref-i dünyeviye'nin muhafazasına değil, kırılmasına yardım edene rahmet!.. Kaldı ecelim... O, Hâlık-ı Zülcelâl'in elindedir. Kimin haddi var ki, vakti gelmeden ona ilişsin. Zâten izzetle mevdi, zilletle hayata tercih edenlerdensiz. Eski Said gibi birisi şöyle demiş:

وَنَحْنُ أَنَاسٌ لَا تَوْسَطُ بَيْنَنَا لَنَا الصَّدْرُ دُونَ الْعَالَمِينَ أَوِ الْقَبْرِ¹

Belki hizmet-i Kur'ân, beni hayat-ı içtimaiye-i siyasiye-i beşeriye'yi düşünmekten men ediyor, şöyle ki:

Hayat-ı beşeriye bir yolculuktur. Şu zamanda, Kur'ân'ın nuruyla gördüm ki, o yol bir bataklığa girdi. Mülevves ve ufûnetli bir çamur içinde kafile-i beşer

¹ “Biz kendilerine arada, ortada bir yer olmayan kişileriz. Bizim için ya âlemin üstünde yer almak, ya da kabre girmek vardır.” (Bkz.: Ebû Firâs el-Hamedânî, *Dîvân (Şerh: Dr. Halîl Duveyhî)* s.165; İbni Kays, *Kıra'd-dayf* 1/71).

Hâlık-ı Zülcelâl: Ulu, Yüce Yaratıcı.

Hanedan: Büyük aile, köklü soy.

Hayat-ı beşeriye: İnsan hayatı.

Hayat-ı içtimaiye-i siyasiye-i beşeriye: Siyasi ve sosyal hayat.

İzzet: Aziz olma, yücelik, şeref, onur.

Mevt: Ölüm.

Mülevves: Kirli, pis.

Riyakâr: İki yüzlü.

Sergüzeşt-i hayat: Hayatta kişinin başından geçen hal-ler, olaylar.

Şeref-i dünyeviye: Dünya ya ait şeref.

Şöhret-i kâzibe: Yalancı, aldatıcı şöhret.

Ufûnet: Çürüme, bozulup kokma.

Zillet: Aşağılık.

düşer kalka gidiyor. Bir kısmı, selâmetli bir yolda gider. Bir kısmı, mümkün olduğu kadar çamurdan, bataklık-tan kurtulmak için bazı vâsıtaları bulmuş. Bir kısım-ı ekseri o ufûnetli, pis, çamurlu bataklık içinde karanlıkta gidiyor. Yüzde yirmisi sarhoşluk sebebiyle, o pis çamuru misk ü amber zannederek yüzüne gözüne bulaştırıyor. düşerek kalkarak gider, tâ boğulur. Yüzde sekseni ise, bataklığı anlar, ufûnetli, pis olduğunu hisseder. fakat mütehayyirdirler, selâmetli yolu göremiyorlar.

İşte bunlara karşı iki çare var:

Birisi: Topuz ile o sarhoş yirmisini ayıltmaktır.

İkincisi: Bir nur göstermekle mütehayyirlere selâmet yolunu irâe etmektir.

Ben bakıyorum ki; yirmiye karşı seksen adam, elinde topuz tutuyor. Hâlbuki o bîcâre ve mütehayyir olan sek-sene karşı hakkıyla nur gösterilmiyor. Gösterilse de bir elinde hem sopa, hem nur olduğu için emniyetsiz oluyor. Mütehayyir adam “Acaba nurla beni celbedip, topuz-la dövmek mi istiyor?” diye telâş eder. Hem de bazen ârızalarla topuz kırıldığı vakit, nur dahi uçar veya söner.

İşte, o bataklık ise gafletkârâne ve dalâlet-pîşe olan sefihâne hayat-ı içtimaiye-i beşeriyedir. O sarhoşlar,

Celb etmek: Kendine çekmek.

Dalâlet-pîşe: Sapıklıkla iç içe.

Gafletkârâne: Gafilce, bilgisizce.

Hayat-ı içtimâiye-i beşeriye: Toplum hayatı.

İrâe etmek: Göstermek.

Kısım-ı ekser: Çoğunluk, en büyük kesim.

Misk ü amber: Güzel, hoş koku.

Mütehayyir: Şaşkın.

Sefihâne: Beyinsizce, aptalca.

dalâletle telezzüz eden mütemerridlerdir. O mütehayyir olanlar; dalâletten nefret edenlerdir, fakat çıkamıyorlar.. kurtulmak istiyorlar, yol bulamıyorlar.. mütehayyir insanlardır. O topuzlar ise siyaset cereyanlarıdır. O nurlar ise hakâik-i Kur'âniye'dir. Nura karşı kavga edilmez, ona karşı adâvet edilmez. Sırf şeytan-ı racîmden başka ondan nefret eden olmaz.

İşte, ben de nur-u Kur'ân'ı elde tutmak için **أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ وَالسِّيَاسَةِ**¹ deyip, siyaset topuzunu atarak, iki elimle nura sarıldım. Gördüm ki:

Siyaset cereyanlarında hem muvafıkta, hem muhalifte o nurların âşıkları var. Bütün siyaset cereyanlarının ve tarafgirliklerin çok fevkinde ve onların garazkârâne telâkkiyâtlarından müberrâ ve sâfî olan bir makamda verilen ders-i Kur'ân ve gösterilen envâr-ı Kur'âniye'den hiçbir taraf ve hiçbir kısım çekinmemek ve itham etmemek gerektir. Meğer dinsizliği ve zındıkayı siyaset zannedip ona tarafgirlik eden insan suretinde şeytanlar ola veya beşer kıyafetinde hayvanlar ola...

¹ Şeytandan ve siyasetten Allah'a sığınırım.

Adâvet: Düşmanlık.
Dalâlet: Sapıklık, kâfirlik.
Envâr-ı Kur'âniye: Kur'ân'a ait nurlar.
Fevk: Üst.
Garazkârâne: Kötü niyet besler bir tarzda.
Hakaik-i Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim'e ait hakikatler.

Muvafık: Uygun, yerinde bulan, benimseyen.
Müberrâ: Uzak, beri.
Mütemerrid: İsrarcı, inatçı.
Şeytan-ı racîm: Taşa tutulmuş, lanetlenmiş şeytan.
Tarafgirlik: Taraf tutma, taraftarlık.

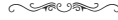
Telâkkiyât: Şahsî anlayış ve görüşler.
Telezzüz etmek: Hoşlanmak, zevk almak.
Zındık: Dinsizlik, inançsızlık.

Elhamdülillâh! Siyasetten tecerrüd sebebiyle, Kur'ân'ın elmas gibi hakikatlerini propaganda-yı siyaset ithamı altında cam parçalarının kıymetine indirmedim. Belki gittikçe o elmaslar kıymetlerini her tâîfenin nazarında parlak bir tarzda ziyadeleştiriyor.

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَيْنَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَيْنَا اللَّهُ
لَقَدْ جَاءَتْ رُسُلٌ رَبِّنَا بِالْحَقِّ¹

الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي²

Said Nursî

-
- ¹ “Hamdolsun bizi bu cennete eriştiren Allah’a! Eğer Allah bizi muvaffak kılmasaydı, biz kendiliğimizden yol bulamazdık. Rabbimizin elçilerinin gerçeği bildirdikleri bir kere daha kesinlikle anlaşılmıştır.” derler.” (A’râf sûresi, 7/43)
- ² Kendinden başka her şeyin fânî olduğu gerçek Bâkî, Allah’tır.

İttiham: İtham, töhmet.

Propaganda-yı siyaset: Siyasi propaganda, faaliyet.

Taife: Zümre, grup.

Tecerrüd: Sıyılma, uzaklaşma.

Ziyadeleştirmek:

Arttır-

mak.

On Altıncı Mektup

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا
وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ¹

Şu mektup **فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَّيِّنًا**² sırrına mazhar olmuş, şiddetli yazılmamış.

Çoklar tarafından sarîhen ve mânen gelen bir suâle cevaptır. Şu cevabı vermek benim için hoş değil, arzu etmiyorum. Her şeyimi, Cenâb-ı Hakk'ın tevekkülüne bağlamıştım. Fakat ben kendi hâlimde ve âlemimde rahat bırakılmadığım ve yüzümü dünyaya çevirdikleri için, Yeni Said değil, bilmeceburiye Eski Said lisanıyla, şahsım için değil, belki dostlarımı ve Sözler'imi ehl-i dünyanın evham ve eziyetinden kurtarmak için, hakikat-i hâli hem dostlarıma,

¹ “Onlar öyle kimselerdir ki halk, kendilerine: ‘Düşmanlarınız olan insanlar size karşı ordu hazırladılar, aman onlardan kendinizi koruyun!’ dediklerinde, bu tehdit onların imanlarını artırmış ve ‘Allah bize yeter. O ne güzel vekildir!’ demişlerdir.” (Âl-i İmran sûresi, 3/173).

² “Ona tatlı, yumuşak bir tarzda hitab edin.” (Tâhâ sûresi, 20/44).

Bilmeceburiye: Mecburen.
Ehl-i dünya: Geçici dünya zevklerine bağlanıp âhireti unutan kimseler.

Evham: Vehimler, kuruntular.
Hakikat-i hâl: Gerçek durum.

Mazhar olmak: Erişmek, nâil olmak, şereflenmek.
Sarîhen: Açıkça.

hem ehl-i dünyaya ve ehl-i hükme beyan etmek için “Beş Nokta”yı beyan ediyorum.

Birinci Nokta

Denilmiş: “Ne için siyasetten çekildin, hiç yanaşmıyor-sun?”

Elcevap: Dokuz-on sene evveldeki Eski Said, bir miktar siyasete girdi. Belki siyaset vâsıtasıyla dine ve ilme hizmet edeceğim diye beyhude yoruldu.. ve gördü ki; o yol meşkûk ve müşkülâtlı ve bana nisbeten fuzûliyâne, hem en lüzumlu hizmete mâni ve hatarlı bir yoldur. Çoğu yalancılık ve bilmeyerek ecnebi parmağına âlet olmak ihtimali var.

Hem siyasete giren, ya muvafık olur veya muhalif olur. Eğer muvafık olsa; madem memur ve meb’us değilim, o hâlde siyasetçilik bana fuzûlî ve mâlâyânî bir şeydir. Bana ihtiyaç yok ki, beyhude karışayım. Eğer muhalif siyasete girsem, ya fikirle veya kuvvetle karışacağım. Eğer fikirle olsa, bana ihtiyaç yok. Çünkü mesâil tavazzuh etmiş, herkes benim gibi bilir. Beyhude çene çalmak manasızdır. Eğer kuvvet ile ve hâdisе çıkarmak ile muhalefet etsem, husûlî meşkûk bir maksat için binler günaha girmek ihtimali var. Birinin yüzünden çoklar belâya düşer.

Ecnebi: Yabancı.

Ehl-i hüküm: İdareciler, yöneticiler.

Fuzuliyâne: Lüzumsuzca, gereksizce.

Hatar: Tehlike.

Husûl: Meydana gelme, olma.

Mâlâyânî: Boş, faydasız.

Meb’us: Milletvekili.

Mesâil: Meseleler.

Meşkûk: Şüpheli.

Muvâfık: Benimseyen, razı olan, memnun.

Müşkülât: Müşküller, problemler.

Tavazzuh etmek: Açık hale gelmek, aydınlanmak.

Hem on ihtimalden bir-iki ihtimale binâen günahlara girmek, masumları günaha atmak, vicdanım kabul etmiyor diye Eski Said, sigara ile beraber gazeteleri ve siyaseti ve sohbet-i dünyeviye-i siyasiyeyi terk etti. Buna kat'î şahid, o vakitten beri sekiz senedir birtek gazete ne okudum ve ne dinledim. Okuduğumu ve dinlediğimi biri çıksın, söylesin. Hâlbuki sekiz sene evvel, günde belki sekiz gazete Eski Said okuyordu.

Hem beş senedir bütün dikkat ile benim hâlime nezaret ediliyor. Siyaset-vâri bir tereşşuh gören söylesin. Hâlbuki benim gibi asabî ve ¹ *إِنَّمَا الْحِيلَةُ فِي تَرْكِ الْحِيلِ* düsturuyla, en büyük hileyi hilesizlikte bulan pervâsız, alâkasız bir insanın, değil sekiz sene, sekiz gün bir fikri gizli kalmaz. Siyasete iş-tihâsı ve arzusu olsaydı tedkikâta, taharriyâta lüzum bırakmayarak top güllesi gibi sadâ verecekti.

İkinci Nokta

Yeni Said ne için bu kadar şiddetle siyasetten tecennüb ediyor?

Elcevap: Milyarlar seneden ziyade olan hayat-ı ebediyeye çalışmasını ve kazanmasını, meşkûk bir-iki sene hayat-ı dünyeviye lüzumsuz, fuzûlî bir surette karışma

¹ Hakiki kazanç, dolap çevirerek değil hileye tenezzül etmeyerek sağlanır.

Hayat-ı dünyeviye: Dünya hayatı.

Hayat-ı ebediye: Ebedi, sonsuz âhiret hayatı.

Hile: Dinî ölçüler içerisinde bir özür veya zaruret olduğunda kullanılabilecek

ruhsat, başvurulabilecek çare.

Pervâ: Çekinme, sakınma.

Sadâ: Ses.

Sohbet-i dünyeviye-i siyasiye: Dünya siyaseti hakkında sohbet etme.

Taharriyât: Araştırmalar.

Tecennüb etmek: Sakınmak, uzak durmak.

Tereşşuh: Sızıntı.

Tetkikât: İncelemeler.

ile feda etmemek için; hem en mühim, en lüzumlu, en saf ve en hakikatli olan hizmet-i iman ve Kur'ân için şidetle siyasetten kaçıyor. Çünkü diyor:

Ben ihtiyar oluyorum, bundan sonra kaç sene yaşayacağımı bilmiyorum. Öyle ise bana en mühim iş, hayat-ı ebediyeye çalışmak lâzım geliyor. Hayat-ı ebediyeyi kazanmakta en birinci vâsıta ve saadet-i ebediyenin anahtarı imandır, ona çalışmak lâzım geliyor. Fakat ilim itibarıyla insanlara dahi bir menfaat dokundurmak için şer'an hizmete mükellef olduğumdan, hizmet etmek isterim. Lâkin o hizmet, ya hayat-ı içtimaiye ve dünyeviye-ye ait olacak; o ise elimden gelmez.

Hem fırtınalı bir zamanda sağlam hizmet edilmez. Onun için o ciheti bırakıp en mühim, en lüzumlu, en selâmetli olan imana hizmet cihetini tercih ettim. Kendi nefsimde kazandığım hakâik-i imaniyeyi ve nefsimde tecrübe ettiğim mânevî ilâçları, sâir insanların eline geçmek için o kapıyı açık bırakıyorum. Belki Cenâb-ı Hak bu hizmeti kabul eder ve eski günahıma keffaret yapar. Bu hizmete karşı şeytan-ı racîmden başka hiç kimsenin –mümin olsun, kâfir olsun; sıddık olsun, zındık olsun– karşı gelmeye hakkı yoktur. Çünkü

Hakâik-i imaniye: İman hakikatleri.

Hayat-ı içtimaiye: Sosyal hayat.

Keffâret: Günahların affına vesile olması için yapılan şey.

Mükellef olmak: Sorumlu, yükümlü olmak.

Saadet-i ebediye: Ebedi, sonsuz mutluluk, cennet hayatı.

Sıddık: Sözü özündeki temizliği ortaya koyan, ameli imanını doğrulayan, Allah dostu.

Şer'an: Dinin belirlediği ölçülere göre.

Şeytan-ı racîm: Taşa tutulmuş, lanetlenmiş şeytan.

Zındık: İnançsız, ateist.

imansızlık başka şeylere benzemiyor. Zulümde, fıkta, kebâirde birer menhûs lezzet-i şeytaniye bulunabilir. Fakat imansızlıkta hiçbir cihet-i lezzet yok. Elem içinde elemdir.. zulmet içinde zulmettir.. azap içinde azaptır.

İşte, böyle hadsiz bir hayat-ı ebediyeye çalışmayı ve iman gibi kudsî bir nura hizmeti bırakmak, ihtiyarlık zamanında lüzumsuz, tehlikeli siyaset oyuncaklarına atılmak, benim gibi alâkasız ve yalnız ve eski günahlarına keffaret aramaya mecbur bir adamda ne kadar hilâf-ı akıldır, ne kadar hilâf-ı hikmettir, ne derece bir dîvaneliktir.. dîvaneler de anlayabilirler.

♦ Amma “Kur’ân ve imanın hizmeti ne için beni men ediyor?” *dersen, ben de derim ki:* Hakâik-i imaniye ve Kur’âniye birer elmas hükmünde olduğu hâlde, siyaset ile âlûde olsa idim; elimdeki o elmaslar iğfal olunabilen avâm tarafından, “Acaba taraftar kazanmak için bir propaganda-yı siyaset değil mi?” diye düşünürler. O elmaslara, âdi şişeler nazarıyla bakabilirler. O hâlde ben o siyasete temas etmekle, o elmaslara zulmederim ve kıymetlerini tenzil etmek hükmüne geçer.

İşte, ey ehl-i dünya! Neden benim ile uğraşıyorsunuz, beni kendi hâlimde bırakmıyorsunuz?

Âdi: Basit, sıradan.

Âlûde olmak: Bulaşmak.

Cihet-i lezzet: Lezzet yönü, lezzetli taraf.

Fısk: Günahkârlık, ahlak-sızlık.

Hilâf-ı akıl: Akla aykırı, ters.

Hilâf-ı hikmet: Hikmete aykırı.

İğfal olunmak: Aldatılmak, kandırılmak.

Kebâir: Büyük günahlar.

Kudsî: Tertemiz, mukad-des.

Lezzet-i şeytaniye: Şeytan-ca haz, lezzet.

Menhus: Uğursuz, şom.

Propaganda-yı siyaset: Siyaset propaganda.

Tenzil etmek: İndirmek, düşürmek.

Eğer dersenez: “Şeyhler bazen işimize karışıyorlar. Sana da bazen şeyh derler.”

Ben de derim: Hey Efendiler! Ben şeyh değilim, ben hocayım. Buna delil, dört senedir buradayım; birtek adama tarikat verseydim, şüpheye hakkınız olurdu. Belki yanıma gelen herkese demişim: İman lâzım, İslâmiyet lâzım! Tarikat zamanı değil!

Eğer dersenez: “Sana Said-i Kürdî derler. Belki sende unsuriyet-perverlik fikri var, o işimize gelmiyor.”

Ben de derim: Hey Efendiler! Eski Said ve Yeni Said'in yazdıkları meydanda!.. Şahid gösteriyorum ki; ben, **الْإِسْلَامِيَّةُ جَبَّتِ الْعَصِيَّةَ الْبَاهِلِيَّةَ**¹ ferman-ı kat'îsiyle eski zamandan beri menfî milliyet ve unsuriyet-perverliğe, Avrupa'nın bir nevi firenk illeti olduğundan, bir zehr-i kâtil nazarıyla bakmışım. Ve Avrupa, o firenk illetini İslâm içine atmış; ta tefrika versin, parçalasın, yutmasına hazır olsun diye düşünür. O firenk illetine karşı eskiden beri tedaviye çalıştığımı, talebelerim ve bana temas edenler biliyorlar. Madem böyledir, hey efendiler!. Her bir hâdiseyi baha ne tutup, bana sıkıntı vermeye sebep nedir acaba? Şarkta bir nefer hata etse, garbda bir nefere askerlik münasebetiyle zahmet ve ceza vermek.. veya İstanbul'da bir esnafın

¹ “İslâmiyet, câhiliye ırkçılığını kesip atmıştır.” Bkz.: Müslim, *imâre* 53-54; Ebû Dâvûd, *edeb* 111, 112; İbni Mâce, *fiten* 7.

Ferman-ı kat'î: Kesin buyruk, kesin emir.

Firenk illeti: Batıdan, Avrupa'dan gelen hastalık.

Tefrika vermek: Ayrılık, anlaşmazlık sokmak.

Unsuriyet-perverlik: Irkçılık.

Zehr-i kâtil: Öldürücü zehir.

cinayetiyle, Bağdat'ta bir dükkâncıyı esnafılık münasebe-
tiyle mahkûm etmek nev'inden, her hâdis-e dünyeviyede
bana sıkıntı vermek, hangi usûl iledir? Hangi vicdan hük-
meder? Hangi maslahat iktiza eder?..

Üçüncü Nokta

Hâlimi, istirahatimi düşünen ve her musibete karşı sa-
bir ile sükûtumun istigrah eden dostlarımın şöyle *bir suâl*leri
var ki; “Sana gelen zahmetlere, sıkıntılara nasıl tahammül
ediyorsun? Hâlbuki eskiden çok hiddetli ve izzetli idin, ednâ
bir tahkire tahammül edemezdin?”

Elcevap: İki küçük hâdiseyi ve hikâyeyi dinleyiniz, ce-
vabını alınız:

Birinci Hikâye: İki sene evvel benim hakkımda bir mü-
dür sebepsiz, gıyabımda, tezyifkârâne, hakaretli sözler söy-
lemişti. Sonra bana söylediler. Bir saat kadar Eski Said da-
marıyla müteessir oldum. Sonra Cenâb-ı Hakk'ın rahme-
tiyle şöyle bir hakikat kalbe geldi, sıkıntıyı izâle edip o ada-
mı da bana helâl ettirdi. O hakikat şudur:

Nefsime dedim:

✓ *Eğer onun tahkiri ve beyan ettiği kusurlar, şahsı-
ma ve nefsim aittir ise; Allah ondan razı olsun ki, benim
nefsimin ayıplarını söyler.*

Ednâ: En küçük, en basit.

Gıyab: Hazır olmama, bu-
lunmama.

Hadise-i dünyeviye: Sıra-
dan, günlük hadise.

İstigrah etmek: Şaşırarak,
akıl erdirememek.

İzâle etmek: Gidermek.

Müteessir: Etkilenmiş, üzül-
müş.

Sükût: Susma, sessiz kal-
ma.

Tahkir: Hakaret,

Tezyifkârâne: Küçümser,
alaya alır bir tarzda.

✓ Eğer doğru söylemiş ise, beni nefsimin terbiyesine sevk eder ve gururdan beni kurtarmaya yardımcıdır.

✓ Eğer yalan söylemiş ise, beni riyaadan ve rıyanın esası olan şöhret-i kâzibeden kurtarmaya yardımcıdır. Evet ben, nefsim ile musâlaha etmemişim. Çünkü terbiye etmemişim. Benim boynumda veya koynumda bir akrep bulunduğunu biri söylese veya gösterse ondan darılmak değil, belki memnun olmak lâzım gelir.

✓ Eğer o adamın tahkirâtı, benim imana ve Kur'ân'a hizmetkârlığım sıfatıma ait ise o bana ait değil. O adamı, beni istihdam eden Sahib-i Kur'ân'a havale ediyorum. O Aziz'dir, Hakîm'dir.

✓ Eğer sırf beni sövmek, tahkir etmek, çürütmek nev'inden ise; o da bana ait değil. Ben menfî ve esir ve garip ve elim bağlı olduğundan, haysiyetimi kendi elimle düzeltmeye çalışmak bana düşmez. Belki misafir olduğum ve bana nezaret eden şu köye, sonra kazaya, sonra vilâyete hükmedenlere aittir. Bir insanın elindeki esirini tahkir etmek; sahibine aittir, o müdafaa eder. Madem hakikat budur; kalbim istirahat etti وَأَفْوِضْ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ¹ dedim. O vâkıyı olmamış gibi

¹ “Artık ben işimi Allah'a bırakıyorum. Çünkü Allah kullarını pek iyi görmektedir.” (Mü'min sûresi, 40/44).

Aziz: Ulu, izzetli, üstün, mutlak gâlip.

Hakîm: Her şeyi yerli yerince yapan, Hz. Allah.

İstihdam etmek: Çalıştırmak, hizmet ettirmek.

Menfî: Sürülmüş, sürgünde yaşayan.

Musalâha: Barışma, barış.

Nezaret etmek: Bakmak, koruyup kollamak.

Riyâ: Gösteriş, iki yüzlülük.

Sahib-i Kur'ân: Kur'ân-ı Kerim'in Sahibi, Hz. Allah.

Şöhret-i kâzibe: Yalancı, aldatıcı şöhet.

Tahkirât: Hakaretler.

saydım, unuttum. Fakat maatteessüf sonra anlaşıldı ki, Kur'ân onu helâl etmemiş...

İkinci Hikâye: Şu senede işittim ki, bir hâdisе olmuş. O hâdisenin vukuundan sonra yalnız icmâlen vukuunu işittğim hâlde, o vâkıa ile ciddî alâkadar imişim gibi bir muamele gördüm. Zâten muhabere etmiyordum. Etsem de pek nâdir olarak bir mesele-i imaniyeyi bir dostuma yazardım. Hatta dört senede kardeşime birtек mektup yazdım. Ve ihtilâtтан hem ben kendimi men ediyordum, hem de ehl-i dünya beni men ediyordu. Yalnız bir-iki ahab ile haftada bir defa görüşebiliyordum. Köye gelen misafirler ise; ayda bir-ikisi, bazı bir-iki dakika bir mesele-i âhirete dair benimle görüşüyordu. Bu gurbet hâlimde; garip, yalnız, kimsesiz, nafaka için çalışmaya benim gibilere muvafık olmayan bir köyde, her şeyden herkesten men edildim. Hatta dört sene evvel, harap olmuş bir câmiyi tamir ettirdim. Memleketimde imamlık ve vâizlik vesikam elimde olduğundan, o câmide dört senedir (Allah kabul etsin) imamlık ettiğim hâlde, şu mübarek geçen Ramazan'da mescide gidemedim. Bazen yalnız namazımı kıldım. Cemaatle kılınan namazın yirmi beş sevabından ve hayrından mahrum kaldım.

İşte, başıma gelen bu iki hâdiseye karşı, aynen iki sene evvel, o memurun bana karşı muamelesine gösterdiğim

İcmâlen: Kısaca, özet olarak.

İhtilat: Karışma, beraber olma.

Maatteessüf: Maalesef, üzülerек.

Mesele-i âhiret: Âhiret ile ilgili mesele.

Maalesef,

Mesele-i imaniye: İmanla ilgili mesele.

Muhabere: Haberleşme.

Vuku: Olma, meydana gelme.

sabır ve tahammülü gösterdim. İnşallah devam da ettireceğim. Şöyle de düşünüyorum ve diyorum ki:

✓ Eğer ehl-i dünya tarafından başıma gelen şu eziyet, şu sıkıntı, şu tazyik, ayıplı ve kusurlu nefsim için ise helâl ediyorum. Benim nefsim belki bununla ıslâh-ı hâl eder; hem ona keffaretü'z-zünûb olur. Dünya misafirhânesinin safâsını çok gördüm; azıcık cefasını görsem, yine şükrederim.

✓ Eğer imana ve Kur'ân'a hizmetkârlığım cihetiyle ehl-i dünya, beni tazyik ediyorsa onun müdafaası bana ait değil! Onu Aziz-i Cebbâr'a havale ediyorum!

✓ Eğer asılsız ve riyaya sebep ve ihlâsı kıracak bir şöhrat-i kâzibeyi kırmak için teveccüh-ü âmmeyi hakıkımda bozmak murad ise onlara rahmet... Çünkü teveccüh-ü âmmeye mazhar olmak ve halkların nazarında şöhrat kazanmak, benim gibi adamlara zarardır zannedirim. Benim ile temas edenler beni bilirler ki; şahsıma karşı hürmet istemiyorum, belki nefret ediyorum. Hatta kıymettar mühim bir dostumu, fazla hürmeti için belki elli defa takdir etmişim.

✓ Eğer beni çürütmek ve efkâr-ı âmmeden düşürmek, iskat ettirmekten muradları, tercümanlık ettiğim

Aziz-i Cebbâr: Yarattıklarının işlerini ve hallerini düzeltme ve iradesi ile onları istediği şekilde yöneten, mutlak gâlip, Ulu Allah.

Cefâ: Eziyet, zahmet.

Efkâr-ı âmme: Kamuoyu, toplumun genel kanaati.

Iskat etmek: Düşürmek.

Islah-ı hâl: Durumunu düzeltme, uslanma.

İhlâs: Daima "Allah rızasını" gözeterek hareket etme düşüncesi.

Keffâretü'z-zünub: Günahların affı karşılığında yapıl-

ması istenen yükümlülükler.

Safâ: Ferahlık, huzur.

Tazyik: Sıkıştırma, baskı.

Tekdir etmek: Azarlamak.

Teveccüh-ü âmme: Halkın takdiri, beğenisi.

hakâik-i imaniye ve Kur'âniye'ye ait ise beyhudedir. Zira, Kur'ân yıldızlarına perde çekilmez. Gözünü kapayan yalnız kendi görmez, başkasına gece yapamaz.

Dördüncü Nokta

Evhamlı birkaç suâlin cevabıdır.

Birincisi

Ehl-i dünya bana der: “Ne ile yaşıyorsun? Çalışmadan nasıl geçiniyorsun? Memleketimizde tembelce oturanları ve başkasının sa'yi ile geçinenleri istemiyoruz.”

Elcevap: Ben iktisat ve bereketle yaşıyorum. Rezzâkımdan başka kimsenin minnetini almıyorum ve almaya da karar vermişim. Evet, günde yüz para, belki kırk para ile yaşayan bir adam, başkasının minnetini almaz.

Şu meselenin izahını hiç arzu etmiyordum. Belki bir gururu ve bir enaniyeti ihsas eder fikriyle beyan etmek, bana pek nâhoştur. Fakat, madem ehl-i dünya evhamlı bir surette soruyorlar, ben de *derim ki:*

Küçüklüğümden beri halkların malını kabul etmemek velev zekât dahi olsa.. hem maaşı kabul etmemek..

Ehl-i dünya: Geçici dünya zevklerine bağlanıp âhireti unutan kimseler.

Enâniyet: Benlik, gurur.

Evham: Vehimler, kuruntular.

Hakâik-i imaniye ve Kur'âniye: İman ve Kur'an hakikatleri.

İhsas etmek: Hissettirmek, duyurmak.

Kırk para: 1 kuruş.

Rezzâk: Bütün mahluklarının rızıklarını veren Hz. Allah.

Sa'y: Çalışma, gayret, çaba.

Velev: Şayet, dahi.

Yüz para: 2,5 kuruş.

(Yalnız bir-iki sene Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiye'de dostları-
mın icbarıyla kabul etmeye mecbur oldum ve o parayı da
mânen millete iade ettik).. *hem mâîşet-i dünyeviye için
minnet altına girmemek, bütün ömrümde bir düstur-u
hayatımdır.* Ehl-i memleketim ve başka yerlerde beni tanı-
yanlar bunu biliyorlar. Bu beş seneki nefyimde çok dost-
lar, bana hediyelerini kabul ettirmek için çok çalıştılar, ka-
bul etmedim.

“Öyle ise, nasıl idare edersin?” denilse, *derim:*

Bereket ve ikram-ı ilâhî ile yaşıyorum. Nefsim çen-
dan her hakarete, her ihânete müstehak ise de.. fakat,
*Kur'ân hizmetinin kerameti olarak, erzak hususunda
ikram-ı ilâhî olan berekete mazhar oluyorum. وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ¹*
sırrıyla, Cenâb-ı Hakk'ın bana ettiği ihsânâtı
yâdedip, bir şükr-ü mânevî nev'inde birkaç nümûnesini
söyleyeceğim. Bir şükr-ü mânevî olmakla beraber; korku-
yorum ki, bir riya ve gururu ihsas ederek o mübarek bere-
ket kesilsin. Çünkü *müftehirâne gizli bereketi izhar etmek,*

¹ “Ve Rabbinin nimetini anlat da anlat.” (Duhâ sûresi, 93/11).

Çendan: Gerçi.

Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiye: 1918-1922 yılları arasın-
da, zamanın problemleri-
ne İslâmî çözümler üret-
me doğrultusunda faali-
yet göstermiş İslâmî ilimler
Akademisi.

Düstur-u hayat: Hayatta
taviz verilmeyecek prensip,
ilke.

Ehl-i memleket: Hemşehri-
ler.

Erzak: Rızıklar, yiyecekler
ve içecekler.

İcbar: Zorlama, mecbur et-
me.

İhânet: Küçük görme, hafî-
fe alma.

İhsânât: İhsanlar, iyilikler.

İhsâs etmek: Hissettirmek.
İzhar: Açığa vurma, göster-
me.

Keramet: Kerem, lütf, ih-
san.

Mâîşet-i dünyeviye: Dün-
yalık geçim.

Mazhar olmak: Erişmek,
nâil olmak, şereflemek.

Müftehirâne: İftiharla, övü-
nerek.

Nefy: Sürgün.

Nev': Tür, çeşit.

Riyâ: Gösteriş.

Şükr-ü mânevî: Mânevî
şükür; nimetin kadrini, an-
lamını bilme.

kesilmesine sebep olur. Fakat ne çare, söylemeye mecbur oldum:

İşte **birisi**: Şu altı aydır, otuz altı ekmekten ibaret bir kile buğday bana kâfi geldi. Daha var, bitmemiş. Ne miktar kifâyet¹(Hâşiye) edecek, bilmiyorum.

İkincisi: Şu mübarek Ramazan'da, yalnız iki hânedan bana yemek geldi, ikisi de beni hasta etti. Anladım ki, başkasının yemeğini yemekten memnûum. Mütebâkisi, bütün Ramazan'da benim idareme bakan mübarek bir hânenin ve sâdık bir arkadaşım olan o hâne sahibi Abdullah Çavuş'un ihbarı ve şehâdetiyle; üç ekmek, bir kıyye pirinç bana kâfi gelmiştir. Hatta o pirinç, on beş gün Ramazan'dan sonra bitmiştir.

Üçüncüsü: Dağda, üç ay bana ve misafirlerime bir kıyye tereyağı, –her gün ekmekle beraber yemek şartıyla– kâfi geldi. Hatta Süleyman isminde mübarek bir misafiririmi vardı. Benim ekmeğim de ve onun ekmeği de bitiyordu. Çarşamba günü idi, dedim ona: “Git ekmek getir.” İki saat, her tarafımızda kimse yok ki, oradan ekmek alınsın. “Cuma gecesi senin yanında bu dağda beraber dua etmek arzu ediyorum.” dedi. Ben de dedim: “تَوَكَّلْنَا عَلَى اللَّهِ², kall!” Sonra hiç münasebeti olmadığı hâlde ve bir bahane yokken, ikimiz yürüye yürüye bir dağın tepesine çıktık. İbrikte

¹ (Hâşiye) Bir sene devam etti.

² “Allah'a tevekkül ettik. (Allah kerim..!)”

Kıyye: Okka. 1282 gramlık eski bir ağırlık ölçüsü.

Kifayet etmek: Yetmek, kâfi gelmek.

Memnû olmak: Yasaklanmak, men edilmek.

Mütebâki: Geriye kalan, artan.

bir parça su vardı. Bir parça şeker ile çayımız vardı. Dedim: “Kardeşim, bir parça çay yap.” O ona başladı, ben de derin bir dereye bakar bir katran ağacı altında oturdum. Müteessifâne şöyle düşündüm ki: “Küflenmiş bir parça ekmeğimiz var; bu akşam ancak ikimize yeter. İki gün nasıl yapacağız ve bu sâfi-kalb adama ne diyeceğim?” diye düşünmede iken, birden bire başım çevrilir gibi başımı çevirdim, gördüm ki; koca bir ekmek, katran ağacının üstünde, dalları içinde bize bakıyor. Dedim: “Süleyman, müjde! Cenâb-ı Hak bize rızık verdi.” O ekmeği aldık; bakıyoruz ki, kuşlar ve hayvanât-ı vahşiye hiçbirli ilişmemiş. Yirmi-otuz gündür hiçbir insan o tepeye çıkmamıştı. O ekmek, ikimize iki gün kâfi geldi. Biz yerken, bitmek üzere iken, dört sene sâdık bir sıddıkım olan müstakîm Süleyman, ekmekle aşağıdan çıkageldi.

Dördüncüsü: Şu üstümdeki sakoyu, yedi sene evvel, eski olarak almıştım. Beş senedir elbise, çamaşır, pabuç, çorap için dört buçuk lira ile idare ettim. Bereket, iktisat ve rahmet-i ilâhiye bana kâfi geldi.

İşte, şu nümûneler gibi çok şeyler var ve bereket-i ilâhiyenin çok cihetleri var. Bu köy halkı çoğunu bilirler. Fakat sakın bunları fahir için zikrediyorum zannetmeyiniz, belki mecbur oldum. Hem benim için iyiliğe bir medar

Fahr: Övünme.

Hayvânât-ı vahşiye: Vahşi hayvanlar.

Medar olmak: Sebep, vesile, kaynak olmak.

Müstakim: Dosdoğru, düzgün.

Müteessifâne: Eseflenerek, kederlenerek.

Sâfi-kalb: Temiz kalpli, saf insan.

Sako: Paltodan kısa, geniş kollu, bol dikimli üste giyilen kışlık elbise.

Sıddık: Pek dürüst, pek vefalı.

olduğunu düşünmeyiniz. *Bu bereketler, ya yanıma gelen hâlis dostlarıma ihsandır. veya hizmet-i Kur'âniye'ye bir ikramdır. veya iktisadın bereketli bir menfaatidir. veyahut “Yâ Rahîm, yâ Rahîm!” ile zikreden ve yanımda bulunan dört kedinin rızıklarıdır ki, bereket suretinde gelir, ben de ondan istifade ederim.* Evet, hazin mırırlarını dikkatle dinlesen, “Yâ Rahîm, yâ Rahîm!” çektiklerini anlarsın.

Kedi bahsi geldi, tavuğu hatıra getirdi. Bir tavuğum var. Şu kışta, yumurta makinesi gibi pek az fâsıla ile her gün rahmet hazinesinden bana bir yumurta getiriyordu. Hem bir gün iki yumurta getirdi, ben de hayrette kaldım. Dostlarımdan sordum: “Böyle olur mu?” dedim. Dediler: “Belki bir ihsan-ı ilâhîdir.” Hem şu tavuğun yazın çıkardığı küçük bir yavrusu vardı. Ramazan-ı Şerif'in başında yumurtaya başladı, tâ kırk gün devam etti. Hem küçük, hem kışta, hem Ramazan'da, bu mübarek hâli bir ikram-ı rabbânî olduğuna, ne benim ve ne de bana hizmet edenlerin şüphemiz kalmadı. Hem ne vakit annesi kesti, hemen o başladı.. beni yumurtasız bırakmadı.

İkinci Vehimli Suâl

Ehl-i dünya *dıyor/ur ki*; “Sana nasıl emniyet edeceğiz ki, sen dünyamıza karışmayacaksın? Seni serbest bıraksak, belki dünyamıza karışırsın. Hem nasıl bileceğiz ki,

Hazin: Hüzünlü, kederli.
Hizmet-i Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerim hizmeti.

İhsan-ı ilâhî: Cenâb-ı Hakk'ın ihsanı, nimeti.
İkram-ı rabbânî: İlâhî ikram.

Rahîm: Kullarına karşı sonsuz lütuf ve merhamet eden, onları gözetan Hz. Allah.

sen kurnazlık yapmıyorsun? Kendini târik-i dünya gösterip halkın malını zâhiren almaz, gizli alır bir kurnazlık olmadığı nasıl bileceğiz?”

Elcevap: Yirmi sene evvelki Dîvan-ı Harb-i Örfî’de ve Hürriyet’ten daha evvel zamanda çoklara mâlûm hâl ve vaziyetim ve “İki Mekteb-i Musibetin Şehâdetnâmesi” nâmında o zaman Dîvan-ı Harb’deki müdafaatım kat’î gösterir ki, değil kurnazlık belki ednâ bir hileye tenezzül etmez bir tarzda hayat geçirmişim.

Eğer hile olsaydı, bu beş sene zarfında sizlere temellukkârâne bir müracaat edilecekti. Hileli adam kendini sevdirebilir, kendini çekmez; iğfal ve aldatmaya dâima çalışır. Hâlbuki bana karşı en mühim hücumlara ve tenkidlere mukabil tezellüle tenezzül etmedim. **تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ**¹ deyip, ehl-i dünyaya arkamı çevirdim.

Hem de âhireti bilen ve dünyanın hakikatini keşfeden; akli varsa pişman olmaz, yeniden dünyaya dönüp uğraşmaz. Elli seneden sonra, alâkasız, tek başıyla bir adam; hayat-ı ebediyesini dünyanın bir-iki sene gevezeliğine, şarlatanlığına feda etmez.. feda etse, kurnaz olmaz, belki ebleh bir dîvane olur. Ebleh bir dîvanenin elinden ne gelir ki, onun ile uğraşsın.

¹ “Allah’a tevekkül ettim. (Allah kerîm...!)” (Hûd sûresi, 11/56)

Têrik-i dünya: Geçici dünya zevklerini terk eden kimse.

Hürriyet: 1909’da başlayan 2. Meşrûtiyet.

Müdafaat: Müdafaalar, savunmalar.

Ednâ: En küçük, en basit.

Temellûkkârâne: Dalkavukcasına, bir şahsa veya makama yaranmaya çalışırcasına.

İğfâl: Aldatma, kandırma.

Tezellül: Kendini alçaltma, küçük duruma düşürme.

Ebleh: Pek akılsız, pek budala.

Dîvan-ı Harb-i Örfî: 1909 yılında 31 Mart Vakıasından sonra kurulan Sıkı Yönetim Mahkemesi.

Amma, zâhiren târik-i dünya, bâtinen tâlib-i dünya şüphesi ise;

“Ben nefsi-
مَ أُبْرِئُ نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالشُّوءِ¹”
sırrınca Nefsim her fenalığı ister. Fakat şu fânî dünyada, şu muvakkat misafirhânedede, ihtiyarlık zamanında, kısa bir ömürde, az bir lezzet için; ebedî, dâimî hayatını ve saadet-i ebediyesini berbat etmek, ehl-i aklın kârı değil. Ehl-i aklın ve zîşuurun kârı olmadığından, nefs-i emmârem ister istemez akla tâbi olmuştur.

Üçüncü Vehimli Suâl

Ehl-i dünya *diyorlar ki*; “Sen bizi sever misin? Beğeniyor musun? Eğer seversen, neden bize küsüp karışmıyorsun? Eğer beğenmiyorsan bize muarızsın; biz, muarızlarımızı ezeriz.”

Elcevap: Ben değil sizi, belki dünyanızı sevseydim, dünyadan çekilmezdim. Ne sizi ve ne de dünyanızı beğenmiyorum. Fakat karışmıyorum. Çünkü ben başka maksat tayım.. başka noktalar benim kalbimi doldurmuş.. başka şeyleri düşünmeye kalbimde yer bırakmamış!.. Sizin vazifeniz ele bakmaktır, kalbe bakmak değil! Çünkü idarenizi,

¹ Yûsuf sûresi, 12/53.

Bâtinen: İçerisi itibarıyla.

Ehl-i akl: Akıllı kimseler.

Muarız: Karşı gelen, muhalif.

Muvakkat: Kısa süreli, geçici.

Nefs-i emmâre: Daima kötüye sevkeden, sürekli günah arzusunda olan nefis.

Saadet-i ebediye: Ebedi, sonsuz mutluluk, cennet hayatı.

Tâlib-i dünya: Geçici dünya zevklerinin peşinde koşan kimse.

Tebrie etmek: Temize çıkarmak.

Zâhiren: Görünüşte, görünüşe göre.

Zîşuur: Şuur sahibi.

âsâyîşinizi istiyorsunuz. El karışmadığı vakit, ne hakkınız var ki, hiç lâıyk olmadığınız hâlde “Kalb de bizi sevsin.” demeye... Kalbe karışsanız; evet, ben nasıl bu kış içinde baharı temenni ediyorum ve arzu ediyorum.. fakat irade edemiyorum, getirmeye teşebbüs edemiyorum. Öyle de; hâl-i âlemin salâhını temenni ediyorum, dua ediyorum ve ehl-i dünyanın ıslahını arzu ediyorum.. fakat irade edemiyorum, çünkü elimden gelmiyor.. bilfiil teşebbüs edemiyorum, çünkü ne vazifemdir, ne de iktidarım var.

Dördüncü Şüpheli Suâl

Ehl-i dünya *diyorlar ki*: “O kadar belâlar gördük ki, kimseye emniyetimiz kalmadı. Sana nasıl emin olabiliriz ki; fırsat senin eline geçse, arzu ettiğin gibi karışmazsın?”

Elcevap: Evvelki noktalar size emniyet vermekle beraber.. memleketimde, talebe ve akrabam içinde, beni dinleyenlerin ortasında, heyecanlı hâdiseler içinde dünyanıza karışmadığım hâlde.. diyar-ı gurbette ve yalnız, tek başıyla, garip, zayıf, âciz, bütün kuvvetiyle âhirete müteveccih, ihtilâttan, muhabereden kesilmiş, iman ve âhiret münasebetiyle uzaktan uzağa yalnız bazı ehl-i âhireti dost bulan ve başka herkese yabancı ve herkes de ona yabancı nazarıyla bakan bir insan; semeresiz, tehlikeli dünyanıza karışsa muzaaf bir dîvâne olmak gerektir...

Bilfiil: Gerçekten, bizzat.

Ehl-i âhiret: Âhireti tercih edip ona göre yaşayanlar.

Hâl-i âlem: Dünya hâli, dünyanın durumu.

Islah: Düzeltme, iyileştirme.

İhtilat: Karışma, beraber olma.

Muhabere: Haberleşme.

Muzaaf: Kat kat, katmerli.

Müteveccih: Yönelmiş.

Salâh: Düzeltme, iyileşme.

Semere: Verim, fayda, netice.

Beşinci Nokta

Beş küçük meseleye dairdir.

Birincisi

Ehl-i dünya bana *diyor/lar ki*; “Bizim usûl-ü medeniyetimizi, tarz-ı hayatımızı ve suret-i telebbüsümüzü ne için sen kendine tatbik etmiyorsun? Demek bize muarızsın!”

Ben de derim: Hey Efendiler! Ne hak ile bana usûl-ü medeniyetinizi teklif ediyorsunuz? Hâlbuki siz, beni hukûk-u medeniyetten ıskat etmiş gibi, haksız olarak, beş sene bir köyde muhabereden ve ihtilâttan memnû bir tarzda ikâmet ettirdiniz.

Her menfiyi şehirlerde dost ve akrabasıyla beraber bıraktınız ve sonra vesika verdiğiniz hâlde; sebepsiz, beni tecrid edip, bir-iki tane müstesna hiçbir hemşehri ile görüştürmediniz. Demek beni efrad-ı milletten ve raiyetten saymıyorsunuz. Nasıl kanun-u medeniyetinizin bana tatbikini teklif ediyorsunuz?

Dünyayı bana zindan ettiniz! Zindanda olan bir adama böyle şeyler teklif edilmez! Siz bana dünya kapısını kapadınız; ben de âhiret kapısını çaldım; rahmet-i

Efrad-ı millet: Vatandaşlar.
Hukuk-u medeniyet: Medenî haklar.

Iskat etmek: Düşürmek, hükümsüz kılmak.

Kanun-u medeniyet: Medeni, çağdaş kanun.

Memnû: Yasaklı, yasaklanmış.

Menfi: Sürülmüş, sürgünde yaşayan.

Raiyet: Halk, yönetilenler.

Suret-i telebbüs: Giyinme şekli.

Tarz-ı hayat: Yaşama tarzı.
Tecrid etmek: Ayırmak, yalnız bırakmak.

Usûl-ü medeniyet: Medeniyet yolu, medeniyet esasları.

Vesika: Belge.

ilâhiye açtı. Âhiret kapısında bulunan bir adama, dünyanın karmakarışık usûl ve âdâtı ona nasıl teklif edilir? Ne vakit beni serbest bırakıp memleketime iade edip hukukumu verdiniz, o vakit usûlünüzün tatbikini isteyebilirsiniz.

İkinci Mesele

Ehl-i dünya *diyorlar ki*; “Bize ahkâm-ı diniyeyi ve hakâik-i İslâmiye’yi tâlim edecek resmî bir dairemiz var. Sen ne salâhiyetle neşriyat-ı diniye yapıyorsun? Sen madem nefye mahkûmsun, bu işlere karışmaya hakkın yok.”

Elcevap: Hak ve hakikat inhisar altına alınmaz! İman ve Kur’ân nasıl inhisar altına alınabilir! Siz dünyanın usûlünü, kanununu inhisar altına alabilirsiniz. Fakat hakâik-i imaniye ve esâsât-ı Kur’âniye, resmî bir şekilde ve ücret mukabilinde dünya muamelâtı suretine sokulmaz; belki bir mevhibe-i ilâhiye olan o esrar, hâlis bir niyet ile ve dünyadan ve huzûzât-ı nefsâniyeden tecerrüd etmek vesilesiyle o feyizler gelebilir.

Hem de sizin o resmî daireniz dahi, memlekette iken beni vâiz kabul etti, tayin etti. Ben o vâizliği kabul ettim,

Âdât: Adetler.

Ahkâm-ı diniye: Dinî hükümler.

Esâsât-ı Kur’âniye: Kur’an-ı Kerim’in esasları, temel prensipleri.

Esrar: Sırlar.

Feyiz: İlâhi ihsan, vergi, bereket.

Hakâik-i imaniye: İman hakikatleri.

Hakâik-i İslâmiye: İslâmî gerçekler.

Huzûzât-ı nefsanîye: Nefsî hoşuna giden zevkler, hazlar.

İnhisar altına almak: Tekeline almak, kendine has kılmak.

Mevhibe-i ilâhiye: Cenab-ı Hakk’ın ihsanı, hediyesi.

Muamelât: Muameleler, davranışlar.

Nefy: Sürgün.

Neşriyat-ı diniye: Dinî yayınlar.

Tâlim etmek: Öğretmek.

Tecerrüd: Sıyrılma, uzaklaşma.

fakat maaşını terk ettim. Elimde vesikam var. Vâizlik, imamlık vesikasıyla her yerde amel edebilirim. Çünkü benim nefyim haksız olmuştur. Hem menfiler madem iade edildi, eski vesikalarımın hükmü bâkidir.

Sâniyen: Yazdığım hakâik-i imaniyeyi doğrudan doğruya nefsime hitab etmişim. Herkesi davet etmiyorum. Belki ruhları muhtaç ve kalbleri yaralı olanlar, o edviye-i Kur'âniye'yi arayıp buluyorlar. Yalnız medar-ı maîşetim için, yeni hurûf çıkmadan evvel, haşre dair bir risalemi tab' ettirdim. Bunu da bana karşı insafsız eski vali, o risaleyi tedkik edip, tenkit edecek bir cihet bulamadığı için ilişemedi.

Üçüncü Mesele

Benim bazı dostlarım, ehl-i dünya bana şüpheli baktıkları için, ehl-i dünyaya hoş görünmek için, benden zâhiren teberri ediyorlar, belki tenkit ediyorlar. Hâlbuki kurnaz ehl-i dünya, bunların teberrisini ve bana karşı içtinablarını, o ehl-i dünyaya sadâkate değil, belki bir nevi riyaya, vicdansızlığa hamledip, o dostlarıma karşı fena nazarla bakıyorlar.

Ben de derim: Ey Âhiret Dostlarım! Benim Kur'ân'a hizmetkârlığımdan teberri edip kaçmayınız! Çünkü

Amel etmek: Çalışmak.

Edviye-i Kur'âniye: Kur'an-ı Kerim'in insanlığa sunduğu ilaçlar.

Huruf: Harfler.

İçtinap: Çekinme, sakınma.

Medar-ı maîşet: Geçim vasıtası.

Riyâ: Gösteriş.

Tab' ettirmek: Bastırmak.

Teberri etmek: Yüz çevirmek, uzaklaşmak.

Zâhiren: Görünüşte, görünüşe göre.

inşaallah benden size zarar gelmez. Eğer faraza, musibet gelse veya bana zulmedilse, siz benden teberri ile kurtulamazsınız!.. O hâl ile, musibete ve tokata daha ziyade istihkak kesbedersiniz!.. Hem ne var ki, evhama düşüyorsunuz?

Dördüncü Mesele

Şu nefiy zamanımda görüyorum ki; hodfûrûş ve siyaset bataklığına düşmüş bazı insanlar, bana tarafgirâne, rakîbâne bir nazarla bakıyorlar. Güya ben de onlar gibi dünya cereyanlarıyla alâkadam.

Hey Efendiler! Ben imanın cereyanındayım.. karşımda imansızlık cereyanı var.. başka cereyanlarla alâkam yok!.. O adamlardan ücret mukabilinde iş görenler, belki kendini bir derece mazur görüyor. Fakat ücretsiz, hamiyet nâmına bana karşı tarafgirâne, rakîbâne vaziyet almak ve ilişmek ve eziyet etmek, gayet fena bir hatadır. Çünkü sâbikan isbat edildiği gibi, siyaset-i dünya ile hiç alâkadar değilim; yalnız bütün vaktimi ve hayatımı, hakâik-i imaniye ve Kur'âniye'ye hasr ve vakfetmişim. Madem böyledir, bana eziyet verip, rakîbâne ilişen adam düşünsün ki; o muamelesi zındıka ve imansızlık nâmına imana ilişmek hükmüne geçer.

Evham: Vehimler, kuruntular.

Hakâik-i imaniye ve Kur'âniye: İman ve Kur'an hakikatleri.

Hamiyet: Dini ve milli değerleri koruma gayreti.

Hasretmek: Sınırlamak, daraltmak.

Hodfûrûş: Kendini beğenmiş.

İstihkak kesbetmek: Hak etmek, hak kazanmak.

Rakibâne: Rakipçe, hasımca bir tarzda.

Sâbikan: Daha önce.

Tarafgirâne: Taraf tutar bir tarzda.

Vakfetmek: Adamak, bağışlamak,

Zındıka: Dinsizlik, inançsızlık.

Beşinci Mesele

Dünya madem fânidir.

Hem madem ömür kısadır.

Hem madem gayet lüzumlu vazifeler çoktur.

Hem madem hayat-ı ebediye burada kazanılacaktır.

Hem madem dünya sahipsiz değil.

Hem madem şu misafirhâne-i dünyanın gayet Hakîm ve Kerîm bir Müdebbir'i var.

Hem madem ne iyilik ve ne fenalık, cezasız kalmayacaktır.

Hem madem لَا يَكْلَفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا¹ sırrınca teklifi-mâlâyutak yoktur.

Hem madem zararsız yol, zararlı yola müreccahtır.

Hem madem dünyevî dostlar ve rütbelere, kabir kapısına kadardır.²

Elbette en bahtiyar odur ki; dünya için âhireti unutmazın.. âhiretini dünyaya feda etmesin.. hayat-ı ebedi-

¹ “Allah hiçbir kimseyi güç yetiremeyeceği bir şekilde yükümlü tutmaz.” (Bakara sûresi, 2/286).

² Bkz.: Buhârî, rikak 42; Müslim, zühd 5; Tirmizî, zühd 46; Ahmed İbni Hanbel, el-Müsned 3/110.

Hakîm: Her şeyi yerli yerince yapan, Hz. Allah.

Hayat-ı ebediye: Ebedi, sonsuz âhiret hayatı.

Kerîm: Yarattıklarına daima, hesapsız, bol bol veren,

Hız. Allah.

Müdebbir: Düzenleyen, idare eden.

Müreccah: Tercih edilen, üstün.

Teklif-i mâlâyutak: Dayanılmazayacak, taşınamayacak kadar yük yüklemek, sorumluluk vermek.

*yesini hayat-ı dünyeviye için bozmasın.. mâlâyânî şey-
lerle ömrünü telef etmesin.. kendini misafir telâkki
edip misafirhâne sahibinin emirlerine göre hareket et-
sin.. selâmetle kabir kapısını açıp saadet-i ebediyeye
girsin.*^{1(Hâşiye)}

1 (Hâşiye) Bu mademler içindir ki; şahsıma karşı olan zulümlere, sıkıntılara aldırmiyorum ve ehemmiyet vermiyorum. “Meraka değmiyor.” diyorum ve dünyaya karışmiyorum.

Hayat-ı dünyeviye: Dünya hayatı.

Mâlâyânî: Boş, faydasız.

Saadet-i ebediye: Ebedi, sonsuz mutluluk, cennet hayatı.

Telâkkî etmek: Kabullenmek, benimsemek.

Telef etmek: Öldürmek, yok etmek.

On Altıncı Mektub'un Zeyli

بِاسْمِهِ تُبْحَانُهُ¹ ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ²

Ehl-i dünya sebepsiz, benim gibi âciz, garip bir adamdan tevehhüm edip binler adam kuvvetinde tahayyül ederek, beni çok kayıtlar altına almışlar. Barla'nın bir mahallesi olan Bedre'de ve Barla'nın bir dağında, bir-iki gece kalmaklığıma müsaade etmemişler. İşittim ki, *diyor/lar*: “Said elli bin nefer kuvvetindedir, onun için serbest bırakmıyoruz.”

Ben de derim ki; Ey bedbaht ehl-i dünya! Bütün kuvvetinizle dünyaya çalıştığınız hâlde, neden dünyanın işini dahi bilmiyorsunuz? Dîvane gibi hükmediyorsunuz! Eğer korkunuz şahsımdan ise; elli bin nefer değil, belki bir nefer elli defa benden ziyade işler görebilir. Yani, odamın kapısında durup, bana “Çıkmayacaksın!” diyebilir.

Eğer korkunuz mesleğimden ve Kur'ân'a ait dellâl-lîğimden ve kuvve-i mâneviye-i imaniyeden ise; elli bin nefer değil, yanlısınız! Meslek itibarıyla elli milyon kuvvetindeyim, haberiniz olsun! Çünkü Kur'ân-ı Hakîm'in

¹ Her türlü noksan sıfatlardan uzak olan Allah'ın adıyla.

² “Hiç bir şey yoktur ki, O'nu hamd ile beraber tesbih (tenzih) ediyor bulunmasın.” (İsrâ sûresi, 17/44)

Bedbaht: Talihsiz, zavallı.

Ehl-i dünya: Geçici dünya zevklerine bağlanıp âhireti unutan kimseler.

Kuvve-i mâneviye-i imani-

ye: Manevi iman kuvveti.

Nefer: Asker, fert, kişi.

Tahayyül etmek: Hayal etmek.

Tevehhüm etmek: Kuruntuya kapılmak.

kuvvetiyle sizin dinsizleriniz dâhil olduğu hâlde, bütün Avrupa'ya meydan okuyorum. Bütün neşrettiğim envâr-ı imaniye ile onların fûnûn-u müsbete ve tabiat dedikleri muhkem kalelerini zîr u zeber etmişim. Onların en büyük dinsiz feylesoflarını, hayvandan aşağı düşürmüşüm. Dinsizleriniz dahi içinde bulunan bütün Avrupa toplansa, Allah'ın tevfiğiyle beni o mesleğimin bir meselesinden geri çeviremezler, inşaallah mağlup edemezler!..

Madem böyledir, ben sizin dünyanıza karışmıyorum, siz de benim âhiretime karışmayınız! Karışsanız da beyhudedir!

Takdir-i Hudâ, kuvve-i bâzu ile dönmez!

Bir şem'a ki Mevlâ yaka, üflemekle sönmez!

Benim hakkımda müstesna bir surette, pek ziyade ehl-i dünya tevehhüm edip, âdeta korkuyorlar. Bende bulunmayan ve bulunsa dahi siyasî bir kusur teşkil etmeyen ve ithama medar olmayan şeyhlik, büyüklük, hânedan, aşîret sahibi, nüfuzlu, etbâ çok, hemşehrileriyle görüşmek, dünya ahvâliyle alâkadar olmak, hatta siyasete girmek, hatta muhalif olmak gibi bende bulunmayan emirleri tahayyül ederek evhama düşmüşler. Hatta hapiste ve hariçteki, yani

Envâr-ı imaniye: İmana ait nurlar.

Etbâ: Tâbi olanlar, bağlılar.

Fûnun-u müsbete: Fen Bilimleri.

Kuvve-i bâzû: Pazi, kol kuvveti.

Medar olmak: Sebep olmak.

Muhkem: Sağlam, metin.

Nüfuz: Tesir, etki.

Şem'a: Mum.

Takdir-i Hüdâ: Allah'ın takdiri.

Tevfik: Yardım etme, muvaffak kılma.

Zîr ü zeber: Darmadağın, paramparça.

kendilerince kabil-i af olmayanların dahi aflarını müzakere ettikleri sırada, beni âdeta her şeyden men ettiler. Fena ve fâni bir adamın, güzel ve bâki şöyle bir sözü var:

*Zulmün topu var, güllesi var, kalesi varsa;
Hakkın da bükülmez kolu, dönmez yüzü vardır.*

Ben de derim:

*Ehl-i dünyanın hükmü var, şevketi var, kuvveti
varsa;
Kur'ân'ın feyziyle, hâdiminin de
Şaşırmaz ilmi, susmaz sözü vardır;
Yanılmaz kalbi, sönmez nuru vardır.*

Çok dostlarla beraber bana nezaret eden bir kumandan, mükerreren suâl ettiler: “Neden vesika için müracaat etmiyorsun, istidâ vermiyorsun?”

Elcevap: Beş-altı sebep için müracaat etmiyorum ve edemiyorum:

Birincisi: *Ben ehl-i dünyanın dünyasına karışmadım ki onların mahkûmu olayım, onlara müracaat edeyim. Ben, kader-i ilâhînin mahkûmuyum ve ona karşı kusurum var, ona müracaat ediyorum.*

İkincisi: Bu dünya çabuk tebeddül eder bir misafirhâne olduğunu yakînen iman edip bildim. Onun için hakikî

Feyz: Bereket, ihsan, lütuf.

Hâdim: Hizmetkâr.

İstidâ: Dilekçe.

Kabil-i af: Affedilebilir, affı mümkün.

Kal'a: Kale.

Mükerreren: Defalarca, devamlı bir şekilde.

Müzakere etmek: Görüşmek.

Nezaret: Gözetme, kontrol etme.

Şevket: Büyüklük, debdebe.

Tebeddül etmek: Değişmek.

Yakînen: Şüphesiz, kesin bir bilgi ile.

vatan değil, her yer birdir. Madem vatanımda bâki kalmayacağım; beyhude ona karşı çabalamak, oraya gitmek bir şeye yaramıyor. *Madem her yer misafirhânedir; eğer misafirhâne sahibinin rahmeti yâr ise herkes yârdır, her yer yarar. Eğer yâr değilse her yer kalbe bârdır ve herkes düşmandır.*

Üçüncüsü: Müracaat, kanun dairesinde olur. Hâlbuki bu altı senedir bana karşı muamele, keyfî ve fevka'l-kanundur. Menfiler kanunuyla bana muamele edilmedi. Hukûk-u medeniyetten ve belki hukûk-u dünyeviyeden ıskat edilmiş bir tarzda bana baktılar. Bu fevka'l-kanun muamele edenlere, kanun nâmına müracaat manasız olur.

Dördüncü: Bu sene buranın müdürü, benim nâmıma Barla'nın bir mahallesi hükmünde olan Bedre Karyesi'nde tebdil-i hava için birkaç gün kalmaya dair müracaat etti.. müsaade etmediler. Böyle ehemmiyetsiz bir ihtiyacıma cevap-ı red verenlere nasıl müracaat edilir? Müracaat edilse, zillet içinde faydasız bir tezellül olur.

Beşincisi: *Haksızlığı hak iddia edenlere karşı hak dâvâ etmek ve onlara müracaat etmek; bir haksızlıktır, hakka karşı bir hürmetsizliktir. Ben bu haksızlığı ve hakka karşı hürmetsizliği irtikâb etmek istemem, vesselâm...*

Bâr: Yük, eziyet, sıkıntı.

Fevka'l-kanun: Hukuk dışı, kanunsuz.

Hukuk-u dünyeviye: Dünyaya ait yaşama, çalışma, barınma, seyahat gibi haklar.

Hukuk-u medeniyet: Medenî haklar.

İskat etmek: Düşürmek, hükümsüz kılmak.

İrtikâb etmek: Kötü bir şey yapmak.

Karye: Köy.

Keyfî: Usulsüz, keyfe göre.

Tebdil-i hava: Hava değişimi.

Tezellül: Kendini alçaltma, küçük duruma düşürme.

Zillet: Aşağılık.

Altıncı Sebep: Bana karşı ehl-i dünyanın verdikleri sıkıntı, siyaset için değil; çünkü onlar da bilirler ki, siyasete karışmıyorum, siyasetten kaçıyorum. *Belki bilerek veya bil-meyerek zındıka hesabına, benim dine merbûtiyetimden beni tâzib ediyorlar. Öyle ise onlara müracaat etmek, dinden pişmanlık göstermek ve meslek-i zındıkayı okşamak demektir.*

Hem ben onlara müracaat ve dehalet ettikçe âdil olan kader-i ilâhî, beni onların zâlim eliyle tâzib edecektir. Çünkü onlar diyanete merbûtiyetimden beni sıkıyorlar. Kader ise –benim diyanette ve ihlâsta noksaniyetim var– arasıra ehl-i dünyaya riyakârlıklarımın dolayısı beni sıkıyor. Öyle ise, şimdilik şu sıkıntıdan kurtuluşum yok.

Eğer ehl-i dünyaya müracaat etsem, kader der: “Ey riyakâr! Bu müracaatın cezasını çek!”

Eğer müracaat etmezsem, ehl-i dünya der: “Bizi tanı-mıyorsun, sıkıntıda kal!”

Yedinci Sebep: Mâlûmdur ki bir memurun vazifesi, heyet-i içtimaiyeye muzır eşhasa meydan vermemek ve nâfilere yardım etmektir. Hâlbuki beni nezaret altına alan memur, kabir kapısına gelen misafir bir ihtiyar adama لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ¹ 'taki imanın latîf bir zevkini izah ettiğim

¹ “Allah’tan başka ilâh yoktur.” (Sâffât sûresi, 37/35; Muhammed sûresi, 47/19)

Dehalet etmek: Sığınmak, yardım istemek.

Diyanet: Dindarlık.

Eşhâs: Şahıslar.

Heyet-i içtimaiye: Sosyal yapı.

Latîf: Hoş, güzel.

Merbûtiyet: Bağlılık.

Muzır: Zararlı.

Nâfi: Faydalı.

Noksaniyet: Eksiklik.

Riyakârlık: İki yüzlülük, gösteriş için yapmak.

Tâzib etmek: Acı çek-tirmek, eziyet etmek.

Zındıka: Dinsizlik, inanç-sızlık.

vakit, –bir cürm-ü meşhûd hâlinde beni yakalamak gibi– çok zaman yanıma gelmediği hâlde, o vakit güya bir kaba-hat işliyorum gibi yanıma geldi. İhlâs ile dinleyen o bîcâreyi de mahrum bıraktı, beni de hiddete getirdi. Hâlbuki burada bazı adamlar vardı; o, onlara ehemmiyet vermiyordu. Sonra edepsizliklerde ve köydeki hayat-ı içtimaiyeye zehir verecek surette bulundukları vakit, onlara iltifat etmeye ve takdir etmeye başladı.

Hem mâlûmdur ki; zindanda yüz cinayeti bulunan bir adam, nezarete memur zabıt olsun, nefer olsun, her zaman onlarla görüşebilir. Hâlbuki bir senedir, hem âmir, hem nezarete memur hükûmet-i milliyece iki mühim zât kaç defa odamın yanından geçtikleri hâlde, kat'â ve aslâ, ne benim ile görüştüler ve ne de hâlimi sordular. Ben evvel zannettim ki, adâvetlerinden yanaşmıyorlar. Sonra tahakkuk etti ki, evhamlarından.. güya ben onları yutacağım gibi kaçıyorlar.

İşte şu adamlar gibi eczası ve memurları bulunan bir hükûmeti, hükûmet diyerek merci tanıyıp müracaat etmek, kâr-ı akıl değil.. beyhude bir zillettir. Eski Said olsaydı, Antere gibi diyecekti:

مَاءَ الْحَيَاةِ بِذِلَّةٍ كَجَهَنَّمَ وَجَهَنَّمَ بِالْعِزِّ فَحُرٌّ مَنَزِلِي¹

¹ Zillet altında yaşanan bir hayat cehennem gibidir. İzzet içinde yaşanan hayatın yeri cehennem de olsa orası benim için gurur duyacağım bir menzildir. (Bkz.: *Dîvânü Antere* s.135).

Adâvet: Düşmanlık.

Cürm-ü meşhud: Suçüstü.

Ecza: Bölümler, kısımlar.

Evham: Vehimler, kuruntular.

Hayat-ı içtimaiye: Sosyal hayat.

Hükûmet-i milliye: Millî hükûmet.

Kat'â: Kesinlikle, katiyen.

Merci: Başvurulan yer, merkez.

Tahakkuk etmek: Gerçekleşmek.

Zabıt: Subay, komutan.

Eski Said yok; Yeni Said ise, ehl-i dünya ile konuşmayı manasız görüyor. Dünyaları başlarını yesin! Ne yaparlarsa yapsınlar! Mahkeme-i Kübrâ'da onlarla muhakeme olacağız der, sükût eder.

Adem-i Müracaatının Sebeplerinden Sekizincisi:

“Gayr-i meşrû bir muhabbetin neticesi, merhametsiz bir adâvet olduğu” kaidesince âdil olan kader-i ilâhî, lâıyk olmadıkları hâlde meylettiğim şu ehl-i dünyanın zâlim eliyle beni tâzib ediyor. Ben de *“bu azaba müstehakım”* deyip sükût ediyordum. Çünkü *Harb-i Umûmî’de* gönüllü alay kumandanı olarak iki sene çalıştım, çarpıştım. Ordu kumandanı ve *Enver Paşa* takdirâtı altında kıymettar talebelerimi, dostlarımı feda ettim. Yaralanıp esir düştüm. Esaretten geldikten sonra *“Hutuvât-ı Sitte”* gibi eserlerimle kendimi tehlikeye atıp, İngilizler’in İstanbul’a tasallutu altında, İngilizler’in başlarına vurdum. Şu, beni işkenceli ve sebepsiz esaret altına alanlara yardım ettim.

İşte, onlar da bana, o yardım cezasını böyle veriyorlar. Üç sene Rusya’da esaretimde çektiğim zahmet ve sıkıntıyı, burada bu dostlarım bana üç ayda çektiler. Hâlbuki Ruslar, beni Kürt gönüllü kumandanı suretinde,

Adem-i müracaat: Müracaat etmemek, başvurmak.

Gayr-i meşru: Haksız, hukuka aykırı.

Harb-i umumî: Dünya savaşı.

Hutuvât-ı Sitte: Bediüzzaman Hazretleri’nin 1920’de İngilizlerin İstanbul’u işgali sırasında yazıp gizlice bastırarak dağıttığı, işgale karşı millî bilinci harekete geçiren “Altı Adım” anlamında ki broşürü.

Mahkeme-i kübrâ: Pek büyük mahkeme.

Sükût etmek: Susmak.

Takdirât: Takdirler, değerlendirmeler.

Kazakları ve esirleri kesen gaddar adam nazarıyla bana baktıkları hâlde, *beni dersten men etmediler*. Arkadaşım olan doksan esir zabitelerin kısm-ı ekserîsine ders veriyordum. Bir defa Rus kumandanı geldi, dinledi.. Türkçe bilmediği için siyaset ders zannetti.. bir defa beni men etti.. sonra yine izin verdi. Hem aynı kışlada bir odayı cami yaptık. Ben imamlık yapıyordum. Hiç müdahale etmediler.. ihtilâttan men etmediler.. beni muhabereden kesmediler.

Hâlbuki bu dostlarım güya vatandaşlarım ve dindeşlerim ve onların menfaat-i imaniyelerine uğraştığım adamlar, hiçbir sebep yokken, siyasetten ve dünyadan alâkamı kestiğimi bilirlerken; üç sene değil, belki beni altı sene sıkıntılı bir esaret altına aldılar, ihtilâttan men ettiler.. vesikam olduğu hâlde dersten, hatta odamda hususî dersimi de men ettiler.. muhabereye set çektiler. Hatta vesikam olduğu hâlde, kendim tamir ettiğim ve dört sene imamlık ettiğim mescidimden beni men ettiler. Şimdi dahi cemaat sevabından beni mahrum etmek için –dâimî cemaatim ve âhiret kardeşlerim– mahsus üç adama dahi imamet etmemi kabul etmiyorlar.

Hem istemediğim hâlde, birisi bana “iyi” dese, bana nezaret eden memur kıskanarak kızıyor, nüfuzunu kırayım diye vicdansızcasına tedbirler yapıyor, âmirlerinden iltifat görmek için beni tâciz ediyor.

İhtilat: Karışma, beraber olma.

İmamet: İmamlık.

Kısm-ı ekserî: Çoğunluk, çok büyük kısım.

Menfaat-i imaniye: İmana ait fayda, menfaat.

Muhabere: Haberleşme.

Nüfuz: Tesir, etki.

İşte böyle vaziyette bir adam, Cenâb-ı Hak'tan başka kime müracaat eder? Hâkim, kendi müddeî olsa, elbette ona şekvâ edilmez. Gel sen söyle, bu hâle ne diyeceğiz? Sen ne dersen de.. ben derim ki; bu dostlarım içinde çok münafıklar var. Münafık kâfirden eşeddir.¹ Onun için, kâfir Rus'un bana çektiirmediğini çektiriyorlar.

Hey bedbahtlar! Ben size ne yaptım ve ne yapıyorum? İmanınızın kurtulmasına ve saadet-i ebediyenize hizmet ediyorum! Demek hizmetim hâlis, lillâh için olmamış ki, aksülâmel oluyor. Siz, ona mukabil her fırsatta beni incitiyorsunuz. Elbette, Mahkeme-i Kübrâ'da sizinle görüşeceğiz.

حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ²، نِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ³

derim.

الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي⁴

Said Nursî

¹ “Şu kesindir ki münafıklar cehennemın en alt katındadırlar.” (Nisâ sûresi, 4/145).

² “Allah bize yeter. O ne güzel vekildir!” (Âl-i İmran sûresi, 3/173).

³ “O ne güzel mevlâ, ne güzel yardımcıdır!” (Enfâl sûresi, 8/40).

⁴ Kendinden başka her şeyin fânı olduğu gerçek Bâkî, Allah'tır.

Aksülâmel: Tepki, reaksiyon.

Eşedd: Daha şiddetli.

Lillâh: Allah için, Allah rızası için.

Müddeî: İddia makamı, savcı.

Saadet-i ebediye: Ebedi, sonsuz mutluluk, cennet hayatı.

Şekvâ etmek: Şikayet etmek.

On Üçüncü Mektup

Yirmi Beşinci Lem'a'nın Zeyli

Çocuk Tâziyenâmesi

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ¹ ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ²

Aziz, âhiret kardeşim Hâfız Hâlid Efendi,

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ ۖ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ
قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ³

Kardeşim! Çocuğun vefatı beni müteessir etti. Fakat
⁴اَلْحُكْمُ لِلّٰهِ kazaya rıza, kadere teslim, İslâmiyet'in bir
şîârıdır. Cenâb-ı Hak sizlere sabr-ı cemîl versin. Merhumu

¹ Her türlü noksan sıfatlardan uzak olan Allah'ın adıyla.

² "Hiç bir şey yoktur ki, O'nu hamd ile beraber tesbih (tenzih) ediyor bulunmasın."
(İsrâ sûresi, 17/44)

³ "... Sen sabredenleri müjdele! Sabırlılar o kimselerdir ki başlarına musibet geldiğinde, 'Biz Allah'a âdiz ve vakti geldiğinde elbette O'na döneceğiz' derler." (Bakara sûresi, 2/155-156).

⁴ Her işte verilecek hüküm Allah için olmalıdır.

Kazâ: Nasıl olacağı ezelde, Allah (c.c.) tarafından takdir olunan şeylerin günü gelince gerçekleşmesi.

Müteessir etmek: Etkilemek, üzme.

Sabr-ı cemil: Güzelce, şikâyet etmeden sabretme.

Şîâr: Ayırt edici özellik, alamet.

Tâziyenâme: Başsağlığı mektubu.

da, size zahîre-i âhiret ve şefaâtçi yapsın. Size ve sizin gibi müttakî müminlere büyük bir müjde ve hakikî bir teselli gösterecek “Beş Nokta”yı beyan ederiz.

Birinci Nokta

Kur’ân-ı Hakîm’de **وَلَدَانٌ مُّخَلَّدُونَ¹** sırrı ve meâli şudur ki:

Müminlerin kable’l-bülûğ vefat eden evlâtları; cennette ebedî, sevimli, cennete lâayk bir surette dâimî çocuk kalacaklarını.. ve cennete giden peder ve vâlidelerinin kucaklarında ebedî medar-ı sürûrları olacaklarını.. ve çocuk sevmek ve evlât okşamak gibi en latîf bir zevki, ebeveynine temine medar olacaklarını.. ve her bir lezzetli şeyin cennette bulunduğunu.. “Cennet tenasül yeri olmadığından, evlât muhabbeti ve okşaması olmadığını” diyenlerin hükümleri hakikat olmadığını.. hem dünyada on senelik kısa bir zamanda tellümâtla karışık evlât sevmesine ve okşamasına bedel sâfî, elemsiz, milyonlar sene, ebedî evlât sevmesini ve okşamasını kazanmak, ehl-i imanın en büyük bir medar-ı saadeti olduğunu şu âyet-i kerîme **وَلَدَانٌ مُّخَلَّدُونَ** cümlesiyle işaret ediyor ve müjde veriyor.

¹ “Ebediliğe ermiş çocuklar” (Vâkıa sûresi, 56/17; Dehr sûresi, 76/19)

Ebeveyn: Anne-baba.

Ehl-i iman: İman sahipleri, müminler.

Kable’l-bülûğ: Ergenlikten önce.

Latîf: Hoş, güzel.

Medar-ı saadet: Mutluluk vesilesi, kaynağı.

Medar-ı sürur: Sevinç vesilesi, kaynağı.

Müttakî: Takvâ sahibi.

Teellûmat: Elem duymalar, acılar.

Tenasül: Çoğalma, üreme, nesil artışı.

Zahîre-i âhiret: Âhiret azığı.

İkinci Nokta

Bir zaman, bir zât, bir zindanda bulunuyor. Sevimli bir çocuğu yanına gönderilmiş. O bîçâre mahpus, hem kendi elemiini çekiyor, hem veledinin istirahatini temin edemediği için, onun zahmetiyle müteellim oluyordu. Sonra, merhametkâr hâkim ona bir adam gönderir, der ki:

“Şu çocuk çendan senin evlâdındır. Fakat benim raiyetim ve milletimdir. Onu ben alacağım, güzel bir sarayda beslettireceğim.”

O adam ağlar, sızlar:

“Benim medar-ı tesellim olan evlâdımı vermeyeceğim.” der.

Ona arkadaşları der ki:

“Senin teessürâtın manasızdır. Eğer sen çocuğa acıyorsan, çocuk şu mülevves, ufûnetli, sıkıntılı zindana bedel; ferahlı, saadetli bir saraya gidecek. Eğer sen nefsin için müteessir oluyorsan, menfaatini arıyorsan, çocuk burada kalsa, muvakkaten şüpheli bir menfaatinle beraber, çocuğun meşakkatlerinden çok sıkıntı ve elem çekmek var. Eğer oraya gitse, sana bin menfaati var. Çünkü padişahın merhametini celbe sebep olur, sana şefaathçi hükmüne geçer. Padişah,

Celb etmek: Kendine çekmek.

Çendan: Gerçi.

Medar-ı teselli: Teselli sebebi, kaynağı.

Merhametkâr: Merhametli.

Meşakkat: Zahmet, sıkıntı, zorluk.

Muvakkaten: Belli bir süre için, geçici olarak.

Mülevves: Kirli, pis.

Müteellim: Elem duyan, üzülen.

Raiyet: Halk.

Teessürât: Üzüntüler, kederler.

Ufûnet: Çürüme, bozulup kokma.

onu seninle görüştürmek arzu edecek. Elbette görüşmek için onu zindana göndermeyecek, belki seni zindandan çıkarıp o saraya celbedecek, çocukla görüştürecektir. Şu şartla ki, padişaha emniyetin ve itaatın varsa...”

İşte şu temsil gibi, aziz kardeşim, senin gibi müminlerin evlâdı vefat ettikleri vakit şöyle düşünmeli:

Şu veled masumdur, onun Hâlık'ı dahi Rahîm ve Kerîm'dir. Benim nâkıs terbiye ve şefkatime bedel, gayet kâmil olan inâyet ve rahmetine aldı. Dünyanın elemli, musibetli, meşakkatli zindanından çıkarıp Cennetü'l-Firdevs'ine gönderdi. O çocuğa ne mutlu! Şu dünyada kalsaydı, kim bilir ne şekle girerdi? Onun için ben ona acımiyorum, bahtiyar biliyorum. Kaldı ki, kendi nefsi-me ait menfaati için kendime dahi acımiyorum, elîm müteessir olmuyorum. Çünkü dünyada kalsaydı, on senelik muvakkat elemle karışık bir evlât muhabbeti temin edecekti. Eğer sâlih olsaydı, dünya işinde muktedir olsaydı, belki bana yardım edecekti. Fakat vefatıyla, ebedî cennette on milyon sene bana evlât muhabbetine medar ve saadet-i ebediyeye vesile bir şefaattçi hükmüne geçer. Elbette ve elbette meşkûk, muaccel bir menfaati

Cennetü'l-Firdevs: Firdevs Cenneti. Bütün cennet mertebelerinin birlikte müşâhede edileceği cennetin en yüksek yeri, zirvesi.

Elîm: Elem veren, üzücü.

Hâlık: Hz. Yaradan, Allah.

İnâyet: Görüp gözetme.

Kâmil: Eksiksiz, noksansız.

Kerîm: Yaratıklarına, daima, hesapsız, bol bol veren, Hz. Allah.

Meşkûk: Şüpheli.

Muaccel: Öne alınmış, öncelikli.

Müteessir: Etkilenmiş, üzül-müş.

Nâkıs: Eksik, yarım.

Rahîm: Kullarına karşı sonsuz lütuf ve merhamet eden, onları gözetken Hz. Allah.

kaybeden, muhakkak ve müeccel bin menfaati kazanan; elîm teessürat göstermez, me'yusâne feryat etmez.

Üçüncü Nokta

Vefat eden çocuk, bir Hâlık-ı Rahîm'in mahlûku, memlûkü, abdi ve bütün heyetiyle O'nun masnûu ve O'na ait olarak ebeveyninin bir arkadaşı idi ki; muvakkaten ebeveyninin nezaretine verilmiş. Peder ve vâlideyi ona hizmetkâr etmiş. Ebeveyninin o hizmetlerine mukabil, muaccel bir ücret olarak lezzetli bir şefkat vermiş.

Şimdi, binden dokuz yüz doksan dokuz hisse sahibi olan o Hâlık-ı Rahîm, mukteza-yı rahmet ve hikmet olarak o çocuğu senin elinden alsa, hizmetine hâtime verse; sûrî bir hisse ile, hakikî bin hisse sahibine karşı şekvâyı andıracak bir tarzda me'yusâne hüznün ve feryad etmek ehl-i imana yakışmaz, belki ehl-i gaflet ve dalâlete yakışıyor.

Dördüncü Nokta

Eğer dünya ebedî olsaydı, insan içinde ebedî kalsaydı ve firak ebedî olsaydı, elîmâne teessürât ve me'yusâne teellümâtın bir manası olurdu. Fakat, madem dünya bir

Abd: Kul.

Ehl-i gaflet ve dalâlet: Hidayetten ayrılan, dinden habersiz, vurdumduymaz kimseler.

Ehl-i iman: İman sahipleri, müminler.

Elîmâne: Yakıcı, acı verir bir tarzda.

Firâk: Ayrılık.

Hâtime vermek: Son vermek.

Hey'et: Bir şeyin bütün varlığı, genel yapısı.

Masnu': Eser.

Memlûk: Köle.

Meyusâne: Ümitsizce.

Mukteza-yı rahmet ve hikmet: Cenab-ı Hakk'ın merhametinin ve herşeyi yerli yerince yaratmasının gereği.

Müeccel: Sonraya bırakılmış, ertelenmiş.

Sûrî: Görünüşte olan, görünürdeki.

Şekvâ: Şikayet.

Teellümât: Elem duymalar, acılar.

Teessürât: Üzüntüler, keuderler.

misafirhânedir.. vefat eden çocuk nereye gitmişse siz de, biz de oraya gideceğiz.. ve hem bu vefat ona mahsus değil, umûmî bir caddedir.. hem madem mufârakat dahi ebedî değil; ileride hem berzahta, hem cennette görüşülecektir.. **اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى** ¹ demeli.. O verdi, O aldı.. **كُلِّ حَالٍ** ² sabır ile şükretmeli!

Beşinci Nokta

Rahmet-i ilâhiyenin en latîf, en güzel, en hoş, en şirin cilvelerinden olan şefkat, bir iksir-i nurânidir. Aşkta çok keskindir. Çabuk Cenâb-ı Hakk’a vusûle vesile olur. Nasıl aşk-ı mecazî ve aşk-ı dünyevî pek çok müşkülâtla aşk-ı hakikîye inkılâb eder, Cenâb-ı Hakk’ı bulur. Öyle de, şefkat –fakat müşkülâtsız– daha kısa, daha sâfi bir tarzda kalbi Cenâb-ı Hakk’a rabteder.

Gerek peder ve gerek vâlîde, veledini bütün dünya gibi severler. Veledi elinden alındığı vakit, eğer bahtiyar ise, hakikî ehl-i iman ise, dünyadan yüzünü çevirir, Mün’im-i Hakikî’yi bulur. Der ki: “Dünya madem fânîdir, değmiyor

¹ Her işte verilecek hüküm Allah için olmalıdır.

² “Bize uygun gördüğü her hâlimizden ötürü hamdolsun Rabbimize..” Bkz.: Tirmizî, *deavât* 128; Ebû Dâvûd, *edeb* 97, 98; İbni Mâce, *edeb* 55, *duâ* 2; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 2/117.

Aşk-ı dünyevî: Dünyevi, cismani aşk.

Aşk-ı hakikî: Gerçek, ilâhî aşk.

Aşk-ı mecazî: Fânî ve geçici aşk.

Berzah: Kabir.

Elhamdü lillâhi alâ külli hal: Her halükârda Cenâb-ı Hakk’a şükürler olsun !

İksir-i nurânî: Nurlu ilaç.

İnkılâb etmek: Dönüşmek, değişmek.

Latîf: Hoş, güzel.

Mufârakât: Ayrılıklar, ayrılmalar.

Mün'im-i Hakikî: Nimetin asıl sahibi.

Müşkülât: Müşküller, problemler.

Vusul: Erme, ulaşma.

alâka-yı kalbe...” Veledi nereye gitmişse oraya karşı bir alâka peydâ eder, büyük mânevî bir hâl kazanır.

Ehl-i gaflet ve dalâlet, şu beş hakikatteki saadet ve müjdeden mahrumdurlar. Onların hâli ne kadar elîm olduğunu şununla kıyas ediniz ki; bir ihtiyar hanım, gayet sevdiği sevimli birtek çocuğunu sekeratta görüp, dünyada tevehhüm-ü ebediyet hükmünce, gaflet veya dalâlet neticesinde mevti, adem ve firâk-ı ebedî tasavvur ettiğinden, yumuşak döşeğine bedel kabrin toprağını düşünüp gaflet veya dalâlet cihetiyle, Erhamü'r-râhimîn'in cennet-i rahmetini, firdevs-i nimetini düşünmediğinden, ne kadar me'yusâne bir hüzün ve elem çektiğini kıyas edebilirsin.

Fakat vesile-i saadet-i dâreyn olan iman ve İslâmiyet, mümine der ki; şu sekeratta olan çocuğun Hâlık-ı Rahîm'i, onu bu fâni dünyadan çıkarıp cennetine götürecektir.. hem sana şefaathî, hem ebedî bir evlât yapacak. Mufârakat, muvakkattır; merak etme, إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا
الْحَكْمُ لِلّٰهِ¹، إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا
إِلَيْهِ رَاجِعُونَ² de, sabret.

الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي³

Said Nursî

¹ Her işte verilecek hüküm Allah için olmalıdır.

² “Biz Allah’a âdiz ve vakti geldiğinde elbette O’na döneceğiz.” (Bakara sûresi, 2/156)

³ Kendinden başka her şeyin fâni olduğu gerçek Bâkî, Allah’tır.

Adem: Yokluk.

Alâka-yı kalb: Kalb ilgisi, bağı.

Erhamürrâhimîn: Merhametlilerin en merhametlisi Cenâb-ı Hakk.

Firâk-ı ebedi: Ebedi ayrılık.

Firdevs-i nimet: Nimet cenneti.

Mevt: Ölüm.

Muvakkat: Kısa süreli, geçici.

Peydâ etmek: Meydana gelmek, oluşmak.

Sekerât: Can çekişme anı, ölüm döşegi.

Tevehhüm-ü ebediyet: Dünyada sonsuz kalacağını zannetme

Vesile-i saadet-i dâreyn: Dünya ve Ahirette mutluluk vesilesi.

Girminci Mektup

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ¹ ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ²

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ
وَهُوَ حَيٌّ

لَا يَمُوتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ³

Sabah ve akşam namazından sonra tekrarı, pek çok fazileti bulunan⁴ ve bir rivâyet-i sahihada ism-i âzam mertebesini taşıyan⁵ şu cümle-i tevhidiyenin on bir kelimesi var. Her bir kelimesinde hem birer müjde ve beşaret.. hem birer

¹ Her türlü noksan sıfatlardan uzak olan Allah'ın adıyla.

² “Hiç bir şey yoktur ki, O’nu hamd ile beraber tesbih (tenzih) ediyor bulunmasın.” (İsrâ sûresi, 17/44)

³ “Allah’tan başka ilâh yoktur. O birdir. Ortağı yoktur. Mülk umumen O’nundur. Ezelden ebede her türlü hamd ve övgü, şükür ve minnet O’na mahsustur ve O’na lâyıktır. Hayatı veren de, alan da O’dur. O, ezeli ve ebedî hayat sahibidir. Bütün iyilikler O’na aittir; O, yapılan her hayrı kaydeder ve karşılığını verir. O’nun her şeye gücü yeter ve hiçbir şey O’na ağır gelmez. Dönüş yalnız O’nadır.” (Bkz.: Tirmizî, *deavât* 36; Nesâî, *menâsik* 163; İbni Mâce, *ticârât* 40, *menâsik* 84).

⁴ Bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 4/227, 298; İbni Ebî Şeybe, *el-Musannef* 6/27, 7/171.

⁵ Bkz.: Tirmizî, *deavât* 63; Ebû Dâvûd, *vitir* 23; Nesâî, *sehv* 58.

Beşaret: Müjde, mustu.

Cümle-i tevhidiye: Cenâb-ı Hakk'ın birliğini ifade eden cümle.

İsm-i Âzam: Kendisi ile dua edildiğinde Allah'ın icabet ettiği en büyük ismi.

Rivayet-i sahiha: Sahih hadis, doğru nakil.

mertebe-i tevhid-i rubûbiyet... hem bir ism-i âzam noktasında bir kibriyâ-yı vahdet.. ve bir kemâl-i vahdâniyet vardır...

Bu büyük ve ulvî hakikatlerin izahını sair Sözlere ha-vale edip bir vaade binâen, şimdilik mücmel bir hülâsa suretinde “İki Makam”, bir “Mukaddime” ile ona bir fihriste yapacağız.

Mukaddime

Katiyen bil ki:

✓ *Hilkatin en yüksek gayesi ve fıtratın en yüce neticesi **iman-ı billâhtır.***

✓ *Ve insanîyetin en âlî mertebesi ve beşerîyetin en büyük makamı, iman-ı billâh içindeki **mârifetullahtır.***

✓ *Cin ve insin en parlak saadeti ve en tatlı nimeti, o mârifetullah içindeki **muhabbetullahtır.***

✓ *Ve ruh-u beşer için en hâlis sürûr.. ve kalb-i insan için en sâfi sevinç, o muhabbetullah içindeki **lezzet-i ruhâniyedir...***

Evet, bütün hakikî saadet ve hâlis sürûr ve şirin nimet ve sâfi lezzet elbette mârifetullah ve muhabbetullahtadır. Onlar, onsuz olamaz. Cenâb-ı Hakk'ı tanıyan ve seven;

Âli: Yüce.

Fıtrat: İnsan tabiatı, yaratılışı.

Hilkat: Yaratılış.

İman-ı billâh: Allah'a iman.

Kemâl-i vahdâniyet: Cenâb-ı Hakk'ın, kelimenin tam anlamıyla “Bir” olması.

Kibriyâ-yı vahdet: Cenâb-ı Hakk'ın birliğindeki eşsiz büyüklük, ululuk.

Lezzet-i ruhaniye: Ruha ait manevi lezzet, zevk.

Mârifetullah: Allah'ı sıfat, isim ve fiilleriyle tanımak, bilmek. Kalb ve vicdan kültürü.

Mertebe-i tevhid-i rububiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her şeyi kuşatan idare ve terbiyesinde yegâne, tek olduğunu gösteren derece.

Muhabbetullah: Allah sevgisi.

Mücmel: Kısa, öz.

Sürur: Sevinç, neşe.

Ulvî: Yüce.

nihâyetsiz saadete, nimete, envara, esrara ya bilkuvve veya bilfiil mazhardır. O'nu hakikî tanımayan, sevme-
yen, nihâyetsiz şekâvete, âlâma ve evhama mânen ve
maddeten müptelâ olur.

Evet, şu perişan dünyada, âvâre nev-i beşer içinde, semeresiz bir hayatta, sahipsiz, hâmisiz bir surette; âciz, miskin bir insan, bütün dünyanın sultanı da olsa kaç para eder. İşte bu âvâre nev-i beşer içinde, bu perişan fânî dünyada, insan; sahibini tanımazsa, mâlikini bulmazsa, ne kadar bîçare sergerdân olduğunu herkes anlar. Eğer sahibini bulsa, mâlikini tanısa, o vakit rahmetine iltica eder, kudretine istinad eder. O vahşetgâh dünya, bir tenezzühgâha döner ve bir ticaretgâh olur.

Birinci Makam

Şu kelâm-ı tevhidînin, on bir kelimesinin her birinde birer müjde var.. ve o müjdede birer şifa ve o şifada birer lezzet-i mâneviye bulunur.

Birinci Kelime

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ 'ta şöyle bir müjde var ki; hadsiz hâcâta müptelâ, nihâyetsiz âdânın hücumuna hedef olan ruh-u

A'dâ: Düşman.

Âlâm: Elemler.

Âvâre: Başiboş, perişan.

Bilfiil: Fiiliyatta olan, gerçekleşen.

Bilkuvve: Henüz gerçekleşmemiş; potansiyel, kabiliyet halinde var olan.

Envâr: Nurlar.

Hâcât: İhtiyaçlar.

Hâmi: Himaye eden, koruyan.

Kelâm-ı tevhidî: Cenâb-ı Hakk'ın birliğini ifade eden söz.

Nev-i beşer: İnsanlık.

Sergerdan: Başı dönen, şaşkın.

Şekâvet: Bahtsızlık, mutsuzluk.

Tenezzühgâh: Gezinti yeri.

Vahşetgâh: Ürkütücü, ıssız yer.

insanî, şu kelimedede öyle bir nokta-yı istimdad bulur ki, bütün hâcâtını temin edecek bir hazine-i rahmet kapısını ona açar. ve öyle bir nokta-yı istinad bulur ki bütün âdâsının şerrinden emin edecek bir kudret-i mutlakının sahibi olan kendi Mâbud'unu ve Hâlık'ını bildirir ve tanıttırır, Sahib'ini gösterir, Mâlik'i kim olduğunu irâe eder. ve o irâe ile kalbi, vahşet-i mutlakadan ve ruhu, hüzn-ü elimden kurtarır; ebedi bir ferahı, dâimî bir sürûru temin eder.

İkinci Kelime

وَخَدَهُ Şu kelimedede şifalı, saadetli bir müjde vardır. Şöyle ki; kâinatın ekser envâıyla alâkadar ve o alâkadarlık yüzünden perişan ve keşmekeş içinde boğulmak derecesine gelen ruh-u beşer ve kalb-i insan **وَخَدَهُ** kelimesinde bir melce, bir halâskâr bulur ki; onu bütün o keşmekeşten, o perişan-niyetten kurtarır.

Yani, **وَخَدَهُ** mânâsı der: "Allah birdir. Başka şeylere müracaat edip yorulma, onlara tezellül edip minnet çekme, onlara temelluk edip boyun eğme, onların arkasına düşüp zahmet çekme, onlardan korkup titreme! Çünkü

Ekser: Çoğunluk, genel.

Envâ: Türler, çeşitler.

Halâskâr: Kurtarıcı.

Hâlık: Hz. Yaradan, Allah.

Hüzn-ü elim: Elem veren üzüntü, keder.

İrâe etmek: Göstermek.

Keşmekeş: Karışıklık, düzensizlik.

Kudret-i mutlaka: Tam, sınırsız bir kudret.

Mâbud: Kendisine ibadet edilen Zât, İlâh.

Mâlik: Sahip.

Melce: Sığınak.

Nokta-yı istimdad: Yardım istenen, medet aranan kuvvet kaynağı.

Nokta-yı istinad: Dayanak noktası.

Sürur: Sevinç.

Temelluk: Dalkavukluk, yaltaklanma.

Tezellül: Kendini alçaltma, küçük duruma düşürme.

Vahşet-i mutlaka: Tam bir yalnızlık, yabancılık.

Sultan-ı kâinat birdir, her şeyin anahtarı O'nun yanında, her şeyin dizgini O'nun elindedir, her şey O'nun emriyle halledilir. O'nu bulsan, her matlubunu buldun, hadsiz minnetlerden, korkulardan kurtuldun."

Üçüncü Kelime

لَا شَرِيكَ لَهُ Yani, nasıl ki ulûhiyetinde ve saltanatında şeriki yoktur; Allah bir olur, müteaddit olamaz! Öyle de rubûbiyetinde ve icraatında ve îcadâtında dahi şeriki yoktur. Bazen olur ki sultan bir olur, saltanatında şeriki olmaz; fakat icraatında, onun memurları onun şeriki sayılırlar ve onun huzuruna herkesin girmesine mâni olurlar. "Bize de müracaat et!" derler.

Fakat, ezel ve ebed sultanı olan Cenâb-ı Hak, saltanatında şeriki olmadığı gibi; icraat-ı rubûbiyetinde dahi muînlerle, şeriklere muhtaç değildir. Emir ve iradesi, havl ve kuvveti olmazsa hiçbir şey, hiçbir şeye müdahale edemez. Doğrudan doğruya herkes O'na müracaat edebilir. Şeriki ve muîni olmadığından, o müracaatçı adama "Yasaktır, O'nun huzuruna giremezsin!" denilmez. İşte şu kelime, ruh-u beşer için şöyle bir müjde verir ki:

İmanı elde eden ruh-u beşer; mânisiz, müdahalesiz, hâilsiz, mümânaatsız; her hâlinde, her arzusunda, her

Hâil: Engel, mâni.

Havl: Kudret, güç.

İcadât: Her şeyi var etme, her şeye vücut verme.

Matlub: İstek, talep.

Muîn: Yardımcı.

Mümânaat: Engellemeler.

Müteaddit: Birçok.

Rubûbiyet: Cenâb-ı Hakk'ın herkesi ve her şeyi içine alan engin terbiye ve idaresi.

Şerik: Ortak.

Ulûhiyet: İlah olma, Allah'ın kâinattaki mutlak hâkimiyeti, her mahlûku kendine itaat ettirmesi.

anda, her yerde o ezel ve ebed ve hazâin-i rahmet mâlikî ve defâin-i saadet sahibi olan Cemîl-i Zülcelâl, Kadîr-i Zülkemâl'in huzuruna girip, hâcâtını arz edebilir. Ve rahmetini bulup, kudretine istinad ederek, kemâl-i ferah ve sürûru kazanabilir.

Dördüncü Kelime

لَهُ الْمُلْكُ Yani mülk, umumen O'nundur. Sen, hem O'nun mülküsün, hem memlûküsün, hem mülkünde çalışıyorsun. Şu kelime, şöyle şifalı bir müjde veriyor ve diyor:

Ey insan! Sen kendini, kendine mâlik sayma! Çünkü sen kendini idare edemezsin, o yük ağırdır. Kendi başına muhafaza edemezsin, belâlardan sakınıp, levâzımâtını yerine getiremezsin. Öyle ise beyhude ızdıraba düşüp azap çekme, mülk başkasınındır. O Mâlik, hem Kadîr'dir, hem Rahîm'dir. Kudretine istinad et, rahmetini itham etme! Kederi bırak, keyfini çek! Zahmeti at, safâyı bul!

Hem der ki: *Mânen sevdiğin ve alâkadar olduğun ve perişaniyetinden müteessir olduğun ve ıslah edemediğin şu kâinat, bir Kadîr-i Rahîm'in mülküdür. Mülkü sahibine teslim et, O'na bırak, cefasını değil, safâsını çek!*

Cemîl-i Zülcelâl: Güzeller güzeli Yüce Allah.

Defâin-i saadet: Saadet defineleri.

Hâcât: İhtiyaçlar.

Hazâin-i rahmet: Rahmet hazineleri.

Islah etmek: İyileştirmek, düzeltmek.

İstinad etmek: Dayanmak.

Kadîr-i Rahîm: Sonsuz kudret ve sınırsız merhamet sahibi Hz. Allah

Kadîr-i Zülkemâl: Mükemmel, kusursuz, sonsuz kudret sahibi Hz. Allah.

Kemâl-i ferah: Mükemmel, tam bir huzur, büyük bir sevinç.

Levâzımât: Gerekli malzemeler.

Mâlik: Sahip.

Memlûk: Kul, köle.

Müteessir olmak: Etkilenmek, üzülmek.

Sürur: Sevinç, neşe.

O hem Hakîm'dir, hem Rahîm'dir. Mülkünde istediği gibi tasarruf eder, çevirir. Dehşet aldığı zaman, İbrahim Hakkı gibi

“Mevlâ görelim neyler,

Neylerse güzel eyler.”

de, pencerelerden seyret, içlerine girme!

Beşinci Kelime

لَهُ الْحَمْدُ Yani hamd ve senâ, medih ve minnet O'na mahsustur, O'na lâyıktır. Demek, nimetler O'nundur ve O'nun hazinesinden çıkar. Hazine ise dâimîdir. İşte şu kelime, şöyle müjde verip diyor ki:

Ey insan! Nimetin zevalinden elem çekme! Çünkü rahmet hazinesi tükenmez. Ve lezzetin zevalini düşünüp, o elemden feryat etme! Çünkü o nimet meyvesi, bir rahmet-i bînihâyenin semeresidir. Ağacı bâkî ise, meyve gitse de yerine gelen var. Nimetin lezzeti içinde, o lezzetten yüz derece daha ziyade lezzetli bir iltifat-ı rahmeti hamd ile düşünüp, lezzeti birden yüz derece yapabilirsin.

Nasıl ki bir padişah-ı zîşânın sana hediye ettiği bir elma lezzeti içinde yüz, belki bin elmanın lezzetinin fevkinde bir iltifat-ı şâhâne lezzetini sana ihsas ve ihsan eder. Öyle de

Fevk: Üst.

Hakîm: Her işinde doğruyu, hayrı ve kullarının maslahatını gözeten.

İhsas etmek: Hissettirmek, duyurmak.

İltifat-ı rahmet: Rahmetin yönelmesi, teveccüh etmesi.

Padişah-ı zîşân: Şanlı padişah.

Rahmet-i bînihâye: Sonsuz rahmet.

Senâ: Övme, övgü

Zevâl: Yok olma, ölme.

لَهُ الْحَمْدُ kelimesiyle, yani hamd ve şükür ile, yani nimetten in'âmı hissetmekle, yani Mün'im'i tanımakla ve in'âmını düşünmekle, yani O'nun rahmetinin iltifatını ve şefkatinin teveccühünü ve in'âmının devamını düşünmekle nimetten bin derece daha leziz, mânevî bir lezzet kapısını sana açar.

Altıncı Kelime

يُحْيِي Yani hayatı veren O'dur ve hayatı rızık ile idâme eden de O'dur ve levâzımât-ı hayatı da ihzâr eden yine O'dur. Ve hayatın âlî gayeleri O'na aittir ve mühim neticeleri O'na bakar. Yüzde doksan dokuz meyvesi O'nundur. İşte şu kelime, şöyle fâni ve âciz beşere nida eder, müjde verir ve der:

Ey insan! Hayatın ağır tekâlifini omuzuna alıp zahmet çekme! Hayatın fenâsını düşünüp, hüzne düşme! Yalnız dünyevî, ehemmiyetsiz meyvelerini görüp dünyaya gelişinden pişmanlık gösterme! Belki o sefine-i vücûdundaki hayat makinesi, Hayy-ı Kayyûm'a aittir. masârif ve levâzımâtını O tedarik eder.. ve o hayatın pek kesretli gayeleri ve neticeleri var.. ve O'na aittir...

Âli: Yüce.

Hayy u Kayyûm: Her zaman var ve diri olup varlıkların hayatı ve devamı da kendi idaresinde olan Zât.

İdâme etmek: Devam ettirmek, sürdürmek.

İhzar etmek: Hazırlamak, hazır hale getirmek..

İn'âm: Nimet verme.

Kesret: Çok.

Levâzımât-ı hayat: Hayat için gerekli malzemeler.

Masârif: Harcamalar, harcamaya yapılacak şeyler.

Mün'im: Nimet veren.

Nidâ etmek: Seslenmek.

Sefine-i vücud: Vücut gemisi, beden.

Tekâlif: Yükümlülükler, sorumluluklar.

Sen, o gemide bir dümenci neferisin. Vazifeni güzel gör, ücretini al, keyfine bak! O hayat sefinesi, ne kadar kıymettar olduğunu ve ne kadar güzel faydalar verdiğini ve o sefine sahibi Zât'ın, ne kadar Kerîm ve Rahîm olduğunu düşün, mesrûr ol ve şükret! Ve anla ki; vazifeni istikametle yaptığın vakit o sefinenin verdiği bütün netâic, bir cihetle senin defter-i âmâline geçer, sana bir hayat-ı bâkiyeyi temin eder, seni ebedi ihyâ eder!

Yedinci Kelime

وَيْمِثُ Yani mevti veren O'dur. Yani hayat vazifesinden terhis eder, fâni dünyadan yerini tebdil eder, külfet-i hizmetten âzad eder. Yani hayat-ı fâniyeden, seni hayat-ı bâkiyeye alır. İşte şu kelime, şöylece fâni cin ve inse bağırır, der ki:

Sizlere müjde! Mevt; idam değil, hiçlik değil, fenâ değil, inkıraz değil, sönmek değil, firâk-ı ebedî değil, adem değil, tesadüf değil, fâilsiz bir in'idam değil... Belki bir Fâil-i Hakîm-i Rahîm tarafından bir terhistir, bir tebdil-i mekândır. Saadet-i ebediye tarafına,

Adem: Yokluk.

Defter-i a'mâl: Amel defteri, insanın yaptığı bütün fiillerin kaydedildiği defter.

Fâil u Hakîm u Rahîm: İşlerini engin bir hikmet ve sınırsız bir merhametle yapan Zât.

Firâk-ı ebedi: Ebedi ayrılık.

Hayat-ı bâkiye: Kalıcı, cömert ve sonsuz merhamet sahibi Hz. Allah

Hayat-ı fâniye: Fani, geçici hayat.

İhyâ etmek: Hayat vermek, yaşatmak.

İn'idâm: Yok olma, bitme.

İnkıraz: Tükenme, bitme.

Kerîm ve Rahîm: Sınırsız

Mesrur olmak: Sevinçli, mutlu olmak.

Mevt: Ölüm.

Netâic: Neticeler, sonuçlar.

Tebdil etmek: Değiştirmek.

Tebdil-i mekân: Yer değiştirmek.

vatan-ı aslîlerine bir sevkıyattır. Yüzde doksan dokuz ahababın mecmaı olan âlem-i berzaha bir visal kapısıdır.

Sekizinci Kelime

وَهُوَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ Yani bütün kâinatın mevcudâtında görünen ve vesile-i muhabbet olan kemâl ve hüsün ve ihsanın hadsiz bir derece fevkinde bir cemâl ve kemâl ve ihsanın sahibi ve bütün mahbublara bedel, bir tek cilve-i cemâli kâfi gelen bir Mâbud-u Lemyezel, bir Mahbub-u Lâyezal'in ezeli ve ebedî bir hayat-ı dâimesi var ki; şâibe-i zeval ve fenâdan münezzeh ve avâız-ı naks ve kusurdan müberrâdır. İşte şu kelime, cin ve inse ve bütün zîşuura ve ehl-i muhabbet ve aşka ilân eder ki:

Sizlere müjde! Mahbublarınızdan nihâyetsiz firakların yaralarını tedavi edip merhem süren bir Mahbub-u Bâkî'niz var. Madem O var ve Bâkî'dir, başkaları ne olursa olsun merak çekmeyiniz. Belki o mahbublarda, sebab-i muhabbetiniz olan hüsün ve ihsan, fazl ve kemâl, o Mahbub-u Bâkî'nin cilve-i cemâl-i bâkîsinden

Âlem-i berzah: Kabir hayatı, dünya ile ahiret hayatı arasındaki ara kesit.

Avâız-ı naks: Eksiklikten dolayı meydana gelen arızalar.

Cemâl: Cenâb-ı Hakk'ın güzelliğini, bütün güzelliklerin yaratıcısı olduğunu ve her bir varlıktaki hususi tecellilerini ifade eden sıfatı.

Cilve-i cemâl: Güzeller güzeli Yüce Allah'ın tecellisi.

Cilve-i cemâl-i bâkî: Ebedî güzellik sahibi, güzeller güzeli Yüce Allah'ın tecellisi.

zeli Yüce Allah'ın tecellisi.

Fazl: Fazilet, yücelik.

Fevk: Üst.

Firak: Ayrılık.

Hüsün: Güzellik.

İhsan: İyilik.

Kemâl: Olgunluk, mükemmellik, erdem.

Mâbud-u Lemyezel: Ölümsüz İlâh.

Mahbub: Sevgili.

Mahbûb-u Lâyezal / Mahbûb-u Bâkî: Ölümsüz, ebedi sevgili.

Mecmâ: Toplanma, kavuşma yeri.

Müberrâ: Uzak, beri.

Münezzeh: Arı, duru, temiz, uzak.

Sevkiyat: Göndermeler, sevk etmeler.

Şâibe-i zeval ve fenâ: Yok olma, sonlu olma kusuru, eksikliği.

Vatan-ı aslî: Asıl vatan, insanın ilk yaratıldığı yer, ahiret yurdu.

Visâl: Kavuşma, ulaşma.

Zîşuur: Akıllı, şuur sahibi.

çok perdelerden geçip, gayet zayıf bir gölgenin gölgesi-
dir. Onların zevalleri, sizleri incitmesin. Çünkü onlar bir
nevi aynalardır. Aynaların değişmesi şâşaa-yı cemâlin
cilvesini tazeleştirir, güzelleştirir. Madem O var, her şey
var!..

Dokuzuncu Kelime

بَيِّدُهُ الْحَيَّرُ Yani her hayır, O'nun elindedir. Her yaptığı-
nız hayrât, O'nun defterine geçer. Her işlediğiniz a'mâl-i
sâliha, yanında kaydedilir. İşte şu kelime, cin ve inse nida
edip müjde veriyor, diyor ki:

*Ey bîçareler! Mezaristana göçtüğünüz zaman,
“Eyvah! Malımız harap olup, sa'yimiz heba oldu. Şu gü-
zel ve geniş dünyadan gidip, dar bir toprağa girdik.” de-
meyiniz, feryat edip me'yus olmayınız! Çünkü sizin her
şeyiniz muhafaza ediliyor. Her ameliniz yazılmıştır. Her
hizmetiniz kaydedilmiştir.¹ Hizmetinizin mükâfatını ve-
recek ve her hayır elinde ve her hayrı yapabilecek bir
Zât-ı Zülcelâl, sizi celp edip, yer altında muvakkaten
durdurur sonra huzuruna aldırır. Ne mutlu sizlere ki
hizmetinizi ve vazifenizi bitirdiniz. Zahmetiniz bitti, ra-
hata ve rahmete gidiyorsunuz. Hizmet, meşakkat bitti;
ücret almaya gidiyorsunuz...*

¹ Bkz.: Kehf sûresi, 18/49; Kaf sûresi, 50/17-18; İnfitâr sûresi, 82/10.

A'mâl-i sâliha: Salih amel-
ler, iyi işler.

Hayrât: Hayırlar. Allah rıza-
sı için yapılan, halka faydalı
olan bütün işler.

Hebâ olmak: Boşa gitmek.

Me'yus: Ümitsiz.

Muvakkaten: Belli bir süre
için, geçici olarak.

Sa'y: Çalışma, gayret, ça-
ba.

Şâşaa-yı cemâl: Güzelliğin
parlaklığı, debdebesi.

Zât-ı Zülcelâl: Yüceler Yü-
cesi Ulu Zât.

Zevâl: Yok olma, bitme,
kaybolup gitme

Evet, geçen baharın defter-i âmâlinin sayfaları ve hidemâtının sandukçaları olan tohumları, çekirdekleri muhafaza eden ve ikinci baharda gayet şâşaalı, belki yüz derece aslından daha bereketli bir tarzda muhafaza eden, neşreden Kadîr-i Zülcelâl, elbette sizin de netâic-i hayatınızı öyle muhafaza ediyor ve hizmetinize pek kesretli bir surette mükâfat verecektir.

Onuncu Kelime

وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ Yani O Vâhid'dir, Ehad'dir, her şeye kâdirdir. Hiçbir şey O'na ağır gelmez. Bir baharı halketmek bir çiçek kadar O'na kolaydır. Cenneti halketmek, bir bahar kadar O'na rahattır. Her günde, her senede, her asırda, yeniden yeniye îcad ettiği hadsiz masnûâtı, nihâyetsiz kudretine nihâyetsiz lisanlarla şehâdet ederler. İşte şu kelime dahi şöyle müjde eder, der ki:

Ey insan! Yaptığın hizmet, ettiğin ubûdiyet boşu boşuna gitmez. Bir dâr-ı mükâfat, bir mahall-i saadet senin için ihzâr edilmiştir. Senin şu fâni dünyana bedel, bâkî bir cennet seni bekler. İbadet ettiğin ve tanıdığın Hâlık-ı Zülcelâl'in vaadine iman ve itimat et! O'na

Dâr-ı mükâfat: Mükâfat yeri, cennet.

Defter-i a'mâl: Amel defteri, insanın yaptığı bütün fiillerin kaydedildiği defter.

Hâlık-ı Zülcelâl: Yüce Yaratıcı.

Halk etmek: Yaratmak.

Hidemât: Hizmetler.

İhzar: Hazırlama.

Kâdir: Her şeye gücü yeten, pek güçlü.

Kadîr-i Zülcelâl: Sonsuz kudret sahibi Yüce Allah.

Kesret: Çokluk, bolluk.

Lisan: Dil.

Mahall-i saadet: Mutluluk yeri, cennet.

Masnûât: Sanat değeri olan varlıklar. Allah'ın yarattığı her şey.

Netâic-i hayat: Hayatın neticeleri, semereleri.

Şâşaa: Parlaklık, debdebe.

Ubûdiyet: Kulluk.

Vâhid ve Ehad: Bir ve tek Yüce Allah.

vaadinde hulfetmek muhaldir. Kudretinde hiçbir cihetle noksaniyet yoktur. İşlerine acz, müdahale edemez. Senin küçük bahçeni halkettiği gibi cenneti dahi senin için halkedebilir ve halketmiş ve sana vaad etmiş ve vaad ettiği için, elbette seni onun içine alacak.

Madem bilmüşâhede görüyoruz; her senede yeryüzünde hayvanât ve nebâtâtın üç yüz binden ziyade envâlarını ve milletlerini, kemâl-i intizam ve mizan ile, kemâl-i sûrat ve sühûletle haşredip, neşreder. Elbette böyle bir Kadîr-i Zülcelâl, vaadini yerine getirmeye muktedirdir.

Hem madem her senede, öyle bir Kadîr-i Mutlak, haşrin ve cennetin numûnelerini binler tarzda îcad ediyor. Hem madem bütün semâvî fermanları ile saadet-i ebediyeyi vaad edip, cenneti müjde veriyor. Hem madem bütün icraatı ve şuûnâtı hak ve hakikattir ve sıdk ve ciddiyetlidir. Hem madem âsârının şehâdetiyle, bütün kemâlât, O'nun nihâyetsiz kemâline delâlet ve şehâdet eder. Ve hiçbir cihette naks ve kusur onda yoktur. Hem madem hulfü'l-vaad ve hilâf ve kizb ve aldatmak, en çirkin bir haslet ve naks ve kusurdur...

Âsâr: Eserler.

Bilmüşâhede: Gözle görerek

Delâlet etmek: İşaret etmek, göstermek.

Envâ: Türler, çeşitler

Haslet: Huy, mizaç.

Hayvanât ve nebâtât: Hayvanlar ve bitkiler.

Hilâf: Terslik, zıtlık.

Hulf etmek: Sözünde durmamak.

Hulf'ül-vaad: Sözünden dönmek.

Kadîr-i Mutlak/Kadîr-i Zülcelâl: Her şeye gücü yeten, mutlak ve sınırsız kudret sahibi Yüce Allah.

Kemâl: Cenâb-ı Hakk'ın her türlü kusurdan, eksiklikten beri olduğunu; bütün mükemmel, kusursuz fiil ve sıfatların sahibi olduğunu ifade eden sıfatı.

Kemâlât: Güzellikler, mükemmellikler.

Kemâl-i intizam ve mizan: Mükemmel düzen ve ölçü.

Kemâl-i sûrat ve sühûlet: Mükemmel hız ve kolaylık.

Kizb: Yalan.

Muhâl: İmkansız.

Naks: Eksiklik.

Şuûnât: İlâhî işleyişler, icraatlar.

Elbette ve elbette o Kadîr-i Zülcelâl, o Hakîm-i Zülkemâl, o Rahîm-i Zülcemâl, vaadini yerine getirecek.. saadet-i ebediye kapısını açacak.. Âdem babanızın vatan-ı aslîsi olan cennete sizleri, ey ehl-i iman idhal edecektir!

On Birinci Kelime

وَالَيْهِ الْمَصِيرُ Yani, ticaret ve memuriyet için mühim vazifelerle bu dâr-ı imtihan olan dünyaya gönderilen insanlar; ticaretlerini yapıp, vazifelerini bitirip ve hizmetlerini itmam ettikten sonra, yine onları gönderen Hâlık-ı Zülcelâl'ine dönecekler ve Mevlâ-yı Kerîm'lerine kavuşacaklar. Yani, bu dâr-ı fâniden gidip dâr-ı bâkîde huzur-u kibriyâya müşerref olacaklar. Yani, esbap dağdağasından ve vesaitin karanlık perdelerinden kurtulup, Rabb-i Rahîm'lerine makarr-ı saltanat-ı ebedîsinde perdesiz kavuşacaklar. Doğrudan doğruya herkes, kendi Hâlık'ı ve Mâbud'u ve Rabb'i ve Seyyid'i ve Mâlik'i kim olduğunu bilecek ve bulacaklar. İşte şu kelime bütün müjdelerin fevkinde şöyle müjde eder ve der ki:

Dâr-ı bâkî: Kalıcı, daimi yurt.

Dâr-ı fânî: Geçici yurt.

Dâr-ı imtihan: Denenme yeri, imtihan salonu.

Esbab dağdağası: Sebeplerin gürültüsü, patırtısı.

Hakîm-i Zülkemâl: Her şeyi yerli yerince, mükemmel yapan, yaratan Hz. Allah.

Hâlık: Hz. Yaradan, Allah.

Hâlık-ı Zülcelâl: Yüce Yaratici.

Huzur-u Kibriya: Eşsiz büyüklük, ululuk sahibi Cenâb-ı Hakk'ın huzuru.

İdhal etmek: Yerleştirmek, içine almak.

İtmam etmek: Tamamlamak.

Mâbud: Kendisine ibadet edilen zât, ilâh.

Makarr-ı saltanat-ı ebedî: Ebedi, daimi saltanat merkezi.

Mâlik: Sahip.

Mevlâ-yı Kerîm: Varlığın pek cömert, ihsanı bol, yüce sahibi Hz. Allah.

Rabb: Her şeyin hakiki sahibi Hz. Allah.

Rabb-i Rahîm: Engin şefkat ve merhametiyle kullarını gözetan Hz. Allah.

Rahîm-i Zülcemâl: Sonsuz merhamet sahibi güzeller güzeli Yüce Allah.

Seyyid: Efendi,

Vatan-ı aslî: Asıl vatan, insanın ilk yaratıldığı yer.

Vesâit: Vasıtalar.

Ey insan! Bilir misin nereye gidiyorsun ve nereye sevk olunuyorsun? Otuz İkinci Söz'ün âhirinde denildiği gibi; dünyanın bin sene mesûdâne hayatı, bir saat hayatına mukabil gelmeyen cennet hayatının..¹ o cennet hayatının dahi bin senesi, bir saat rü'yet-i cemâline mukabil gelmeyen² bir Cemîl-i Zülcelâl'in daire-i rahmetine ve mertebe-i huzuruna gidiyorsun. Müptelâ ve meftun ve müştak olduğunuz mecazî mahbublarda ve bütün mevcudât-ı dünyeviyedeki hüsün ve cemâl, O'nun cilve-i cemâlinin ve hüsn-ü esmâsının bir nevi gölgesi.. ve bütün cennet, bütün letâîfiyle bir cilve-i rahmeti.. ve bütün iştihaklar ve muhabbetler ve incizaplar ve cazibeler, bir lem'a-yı muhabbeti olan bir Mâbud-u Lemyezel'in, bir Mahbub-u Lâyezâl'in daire-i huzuruna gidiyorsunuz.. ve ziyafetgâh-ı ebedîsi olan cennete çağırılıyorsunuz. Öyle ise kabir kapısına ağlayarak değil, gülerek giriniz!

¹ Bkz.: Buharî, *cihâd* 5, *bed'ü'l-halk* 8, *rikak* 51; Tirmizî, *cihâd* 17; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* 2/482, 483...

² Bkz.: Müslim, *imân* 297; Tirmizî, *tefsîru sûre (10)* 1; İbni Mâce, *mukaddime* 13.

Cemîl-i Zülcelâl: Güzeller Güzeli Yüce Allah.

Cilve-i Cemâl: Güzeller güzeli Yüce Allah'ın tecellisi.

Cilve-i rahmet: Cenab-ı Hakk'ın rahmetinin tecellisi, yansıması.

Hüsün-ü esmâ: İsimlerin güzelliği.

Hüsün/cemâl: Maddî, mânevî güzellik; iç, dış güzellik.

İncizap: Cezb edilme, çekilme.

Lem'a-yı muhabbet: Sevgi ışığı, parıltısı.

Letâîf: Güzellikler, incelikler, lâtifeler.

Mâbud-u Lemyezel: Kendisine ibadet edilen, sonu olmayan ölümsüz İlâh.

Mahbub-u Lâyezâl: Yok olmayan, ölümsüz, ebedi sevgili.

Mecazî mahbup: Fânî ve geçici sevgili.

Mesûdâne: Mutlu bir şekilde.

Mevcudat-ı dünyeviye: Dünyadaki varlıklar.

Mübtelâ / meftun: Düşkün, tutkun.

Müştak: Şevkli, arzulu.

Rüyet-i Cemâl: Cennet ehlinin -mâhiyeti bizce meçhul- Cenâb-ı Hakk'ın cemâlini görmesi.

Ziyafetgâh-ı ebedî: Dâimî ziyafet yeri.

Hem şu kelime şöyle müjde veriyor, diyor ki: *Ey insan! Fenâya, ademe, hiçliğe, zulümâta, nisyana, çürümeye, dağılmaya ve kesrette boğulmaya gittiğinizi tevehhüm edip düşünmeyiniz! Siz fenâya değil, bekâya gidiyorsunuz. Ademe değil, vücûd-u dâimîye sevk olunuyorsunuz. Zulümâta değil, âlem-i nura giriyorsunuz. Sahip ve Mâlik-i Hakikî'nin tarafına gidiyorsunuz ve Sultan-ı Ezelî'nin payitahtına dönüyorsunuz. Kesrette boğulmaya değil, vahdet dairesinde teneffüs edeceksiniz. Firaka değil, visâle müteveccihsiniz...*

Adem: Yokluk.

Firak: Ayrılık.

Kesret: Çokluk. Varlık, sebepler.

Mâlik-i Hakikî: Her şeyin gerçek sahibi, Hz. Allah.

Müteveccih: Yönelmiş.

Nisyan: Unutma.

Payitaht: Hükümet merkezi, başkent.

Sultan-ı Ezelî: Ezelî Sultan. Saltanatının başlangıcı ve sonu olmayan Hz. Allah.

Tevehhüm: Sanma, vehmetme.

Vahdet: Allah'ın birliği.

Visâl: Kavuşma, ulaşma.

Vücud-u daimî: Daimi varlık, devamlı var olma.

Zulümât: Karanlıklar.

Yirmi Birinci Mektup

بِاسْمِهِ سُبْحَانَهُ¹ ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ²

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أِفْ وَلَا
تَنْهَرُهُمَا

وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا³ وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ
وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا³ رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا فِي نُفُوسِكُمْ³
إِنْ تَكُونُوا صَالِحِينَ فَإِنَّهُ كَانَ لِلْأَوَّابِينَ غَفُورًا³

Ey hânesinde ihtiyar bir vâlide veya pederi veya akra-
basından veya iman kardeşlerinden bir amel-mânde veya

¹ Her türlü noksan sıfatlardan uzak olan Allah'ın adıyla.

² “Hiç bir şey yoktur ki, O'nu hamd ile beraber tesbih (tenzih) ediyor bulunmasın.”
(İsrâ sûresi, 17/44)

³ “Rabbin şöyle buyurdu: Allah'tan başkasına ibadet etmeyin. Anneye ve babaya güzel muamele edin. Şayet onlardan her ikisi veya birisi yaşlanmış olarak senin yanında bulunursa sakın onlara hizmetten yüksünme, “öff!” bile deme, onları azarlama, onlara tatlı ve gönül alıcı sözler söyle. Şefkatle, tevazu ile onlara kol kanat ger ve şöyle dua et: ‘Yâ Rabbî, onlar küçüklüğümde nasıl beni ihtimamla yetiştirdilerse, ona mükâfat olarak sen de onlara merhamet buyur!’ Rabbiniz içinizdeki duyguları pek iyi bilir. Eğer siz iyi kimseler iseniz şunu bilin ki Allah kötülüklerden (özellikle anne ve babasına yaptığı kötü muamelelerden) tövbe edenlere karşı, günahları çok affedicidir.” (İsrâ sûresi, 17/23-25).

âciz, alîl bir şahıs bulunan gafil! Şu âyet-i kerîmeye dikkat et, bak: Nasıl ki bir âyetle, beş tabaka ayrı ayrı surette ihtiyar vâlideyne şefkati celbediyor. Evet dünyada en yüksek hakikat, peder ve vâlidelerin evlâdlarına karşı şefkatleridir. Ve en âlî hukuk dahi, onların o şefkatlerine mukabil hürmet haklarıdır. Çünkü onlar, hayatlarını kemâl-i lezzetle evlâtlarının hayatı için feda edip sarfediyorlar. Öyle ise insanıyeti sukut etmemiş ve canavara inkılâb etmemiş her bir veled; o muhterem, sâdık, fedakâr dostlara hâlisâne hürmet ve samimane hizmet ve rızalarını tahsil ve kalblerini hoşnut etmelidir. Amca ve hala, peder hükmündedir;¹ teyze ve dayı, ana hükmündedir.²

İşte o mübarek ihtiyarların vücûdlarını istiskal edip ölümlemlerini arzu etmek, ne kadar vicdansızlık ve ne kadar alçaklıktır bil, ayıl! Evet hayatını senin hayatına feda edenin zeval-i hayatını arzu etmek, ne kadar çirkin bir zulüm, bir vicdansızlık olduğunu anla!

¹ Amcanın baba hükmünde olduğuna dair bkz.: Müslim, *zekât* 11; Tirmizî, *menâkıb* 28; Ebû Dâvûd, *zekât* 22. Halanın baba hükmünde olduğuna dair bkz.: Dârimî, *ferâiz* 38; İbni Ebî Şeybe, *el-Musannef* 6/248; Abdurrezzak, *el-Musannef* 10/283.

² Dayının ana hükmünde olduğuna dair bkz.: Muhammed İbnü'l-Hasan eş-Şeybânî, *el-Hucce* 4/241; İbni Kudâme, *el-Muğnî* 6/206. Teyzenin ana hükmünde olduğuna dair bkz.: Buhârî, *sulh* 6; Ebû Dâvûd, *talâk* 35; Tirmizî, *birr* 6; Dârimî, *ferâiz* 38.

Âli: Yüce.

Alil: Hasta.

Celb etmek: Kendine çekmek.

Hâlisâne: Dupduru, tertemiz bir gönül ile.

İnkılâb etmek: Dönüşmek, değişmek.

İnsaniyet: İnsanlık.

İstiskâl etmek: Soğuk davranmak, hoşlanmadığını hissettirmek.

Kemâl-i lezzet: Pey büyük bir lezzet.

Samimâne: Samimiyetle, samimi bir şekilde.

Sukut etmek: Düşmek, değer kaybetmek.

Validen: Anne-baba.

Veled: Çocuk.

Zevâl-i hayat: Hayatın bitmesi, ölüm.

Ey derd-i mâîşetle müptelâ olan insan! Bil ki, senin hânendeki bereket direği ve rahmet vesilesi ve musibet dâfiası, hânendeki o istiskal ettiğin ihtiyar veya kör akrabandır. Sakın deme: “Maîşetim dardır, idare edemiyorum.” Çünkü onların yüzünden gelen bereket olmasaydı, elbette senin dıyk-ı mâîşetin daha ziyade olacaktı. Bu hakikati benden inan! Bunun çok kat’î delillerini biliyorum, seni de inandırabilirim. Fakat uzun gitmemek için kısa kesiyorum. Şu sözüme kanaat et. Kasem ederim, şu hakikat gayet kat’îdir. Hatta nefis ve şeytanım dahi buna karşı teslim olmuşlar! Nefsimin inadını kıran ve şeytanımı susturan bir hakikat, sana kanaat vermelidir!..

Evet kâinatın şehâdetiyle, nihayet derecede Rahmân, Rahîm ve Latîf ve Kerîm olan Hâlık-ı Zülcelâl-i ve’l-ikram, çocukları dünyaya gönderdiği vakit, arkalarından rızıklarını gayet latîf bir surette gönderip ve memeler musluğundan ağızlarına akıttığı gibi.. çocuk hükmüne gelen ve çocuklardan daha ziyade merhamete lâayık ve şefkate muhtaç olan ihtiyarların rızıklarını dahi, bereket suretinde gönderir. Onların iâşelerini, tamahkâr ve bahîl insanlara yükletmez.

Bahîl: Cimri, pinti.

Dâfia: Defeden, kovan.

Derd-i mâîşet: Geçim derdi.

Dıyk-ı mâîşet: Geçim darlığı, sıkıntısı.

Hâlık-ı Zülcelâli ve’l-ikram: Ululuk ve ikram sahibi Yüce Yaradan.

İâşe: Besleme, yedirip içirme.

Kasem etmek: Yemin etmek.

Kerîm: Pek cömert, yaratıklarına daima bol bol veren Hz. Allah.

Latîf: Daima sınırsız lütuf ve ihsanda bulunan, Hz.Allah.

Latîf: Hoş, güzel.

Rahmân ve Rahîm: Yaratıklarına karşı merhamet ve ihsanı çok fazla olan, daima sonsuz ve sınırsız şefkat ve merhamet eden Hz.Allah.

Tamahkâr: Ağgözlü, hırslı.

إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ¹
وَكَايِنَ مِنْ دَابَّةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ²

âyetlerinin ifade ettikleri hakikati, bütün zîhayatın envâ-ı mahlûkları lisân-ı hâl ile bağırıp, o hakikat-i kerîmâneyi söylüyorlar. Hatta değil yalnız ihtiyar akraba, belki insanlara arkadaş verilen ve rızıkları insanların rızıkları içinde gönderilen kedi gibi bazı mahlûkların rızıkları dahi, bereket suretinde geliyor. Bunu teyid eden ve kendim gördüğüm bir misal: Benim yakın dostlarım bilirler ki; iki-üç sene evvel her gün yarım ekmek, –o köyün ekmeği küçük idi– muayyen bir tayınım vardı ki, çok defa bana kâfi gelmiyordu. Sonra dört kedi bana misafir geldiler. O aynı tayınım hem bana, hem onlara kâfi geldi. Çok kere de fazla kalırdı.

İşte şu hâl o derece tekerrür edip bana kanaat verdi ki, ben kedilerin bereketinden istifade ediyordum. Kat’î bir surette ilân ediyorum: Onlar bana bâr değil.. hem onlar benden değil, ben onlardan minnet alırdım.

Ey insan! Madem canavar suretinde bir hayvan, insanların hânesine misafir geldiği vakit berekete medar

¹ “Bütün mahlûkların rızıklarını veren, kâmil kuvvet ve tam iktidar sahibi olan Allah Teâlâ’dır.” (Zâriyât sûresi, 51/58).

² “Nice canlı mahlûk var ki rızıklarını kendileri taşıyamazlar. Ama sizi de bütün onları da rızıklandıran Allah’tır.” (Ankebût sûresi, 29/60)

Bâr: Yük, eziyet, sıkıntı.

Envâ-yı mahlûk: Çeşit çeşit varlıklar.

Hakikat-i kerîmâne: Lütuf, ihsan ifadeli hakikat.

Lisan-ı hâl: Hal dili, durum ifadesi.

Medar olmak: Sebep, vesile, kaynak olmak.

Muayyen: Belirli, belli.

Tayın: Yiyecek, kumanya.

Tekerrür etmek: Tekrarlanmak.

Teyid etmek: Pekiştirmek, desteklemek.

Zihayat: Canlı.

oluyor; öyle ise mahlûkatın en mükerremi olan insan ve insanların en mükemmeli olan ehl-i iman ve ehl-i imanın en ziyade hürmet ve merhamete şâyan aceze, alîl ihtiyareler ve alîl ihtiyarların içinde şefkat ve hizmet ve muhabbete en ziyade lâıyk ve müstehak bulunan akrabalar ve akrabaların içinde dahi en hakikî dost ve en sâdık muhib olan peder ve vâlîde, ihtiyarlık hâlinde bir hânede bulunsa, ne derece vesile-i bereket ve vâsıta-yı rahmet ve **لَوْلَا الشُّبُوحُ الرَّكَّعُ لَضَبَّ عَلَيْكُمُ الْبَلَاءُ صَبًّا¹** sırrıyla yani, “Beli bükülmüş ihtiyarlarınız olmasa idi, belâlar sel gibi üstünüze dökülecekti.”² Ne derece sebeb-i def-i musibet olduklarını sen kıyas eyle!

İşte ey insan! Aklını başına al! Eğer sen ölmezsen, ihtiyar olacaksın!³ **الْجَزَاءُ مِنْ جِنْسِ الْعَمَلِ³** sırrıyla sen, vâlideynine hürmet etmezsen, senin evlâdın dahi sana hizmet etmeyecektir! Eğer âhiretini seversen, işte sana mühim bir define; onlara hizmet et, rızalarını tahsil eyle! Eğer dünyayı seversen, yine onları memnun et ki, onların yüzünden hayatın rahatlı ve rızkın bereketli geçsin. Yoksa onları istiskal etmek, ölümelerini temenni etmek ve onların nazik ve serîû't-teessür kalblerini rencide etmek ile

¹ Ebû Ya'lâ, *el-Müsne'd* 11/287; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 22/309.

² ez-Zebîdî, *Tâcü'l-arûs* 5/5243. Ayrıca bkz.: Ebû Ya'lâ, *el-Müsne'd* 11/287; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 22/309; el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kubrâ* 3/345.

³ “Her amel kendi cinsinden şeyle karşılık görür.” (İbni Receb, *Câmiu'l-ulûmi ve'l-hikem* 1/186; İbni Hacer, *Fethu'l-bârî* 10/77; Aliyyülkârî, *el-Esrâru'l-merfûa* s.103).

Aceze: Güçsüzler, âcizler.

Ehl-i iman: İman sahipleri, müminler.

İhtiyare: Yaşlı kadın.

Muhib: Sevgili, yâren.

Mükerrem: Asil, saygın.

Sebeb-i def-i musibet: Musibeti uzaklaştıran sebep.

Serîû't-teessür: Çabuk etkilenen.

Şâyân: Lâıyk, değer.

حَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ¹ sırrına mazhar olursun. Eğer rahmet-i Rahmân istersen, o Rahmân'ın vedâlarına ve senin hânendeki emanetlerine rahmet et.

Âhiret kardeşlerimden Mustafa Çavuş isminde bir zât vardı. Dininde, dünyasında muvaffakiyetli görüyordum. Sırrını bilmezdim. Sonra anladım ki o muvaffakiyetin sebebi: O zât, ihtiyar peder ve vâlidelerinin haklarını anlamış ve o hukuka tam riayet etmiş ve onların yüzünden rahat ve rahmet bulmuş. İnşallah âhiretini de tamir etmiş. Bahtiyar olmak isteyen ona benzemeli!..

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى مَنْ قَالَ: الْجَنَّةُ تَحْتَ أَقْدَامِ الْأَمْهَاتِ،
وَعَلَى إِلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ²
سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ³

1 “Dünyayı da âhireti de kaybeder.” (Hac sûresi, 22/11)

2 “Allah'ım! ‘Cennet anaların ayakları altındadır.’^{*1} diyen Zât'a, âline ve ashabına salât ve selâm eyle!”

^{*1} el-Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb* 1/102; ed-Deylemî, *el-Müsned* 2/116. Ayrıca bkz.: Nesâî, *cihâd* 6; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 3/429.

3 “Sübhanısın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara sûresi, 2/32)

Yirmi İkinci Mektup

بِسْمِهِ سُبْحَانَهُ¹ ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ²

Şu Mektup, iki mebhastır. Birinci Mebhas, ehl-i imanı uhuvvete ve muhabbete davet eder.

Birinci Mebhas

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلَحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ³

ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ⁴

وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ⁵

¹ Her türlü noksan sıfatlardan uzak olan Allah'ın adıyla.

² "Hiç bir şey yoktur ki, O'nu hamd ile beraber tesbih (tenzih) ediyor bulunmasın." (İsrâ sûresi, 17/44)

³ "Müminler sadece kardeşirler. O hâlde ihtilâf eden kardeşlerinizin arasını düzeltin!" (Hucurât sûresi, 49/10).

⁴ "Sen kötülüğü en güzel tarzda uzaklaştırmaya bak. Bir de bakarsın ki seninle kendisi arasında düşmanlık olan kişi candan, sıcak bir dost oluvermiş!" (Fussilet sûresi, 41/34).

⁵ "O muttakiler ki kıvdıklarında öfkelerini yutar, insanların kusurlarını affederler. Allah da böyle iyi davrananları sever." (Âl-i İmran sûresi, 3/134).

Müminlerde nifak ve şikak, kin ve adâvete sebebiyet veren tarafgirlik ve inat ve haset,

♦ *hakikatçe..*

♦ *ve hikmetçe..*

♦ *ve insaniyet-i kübrâ olan İslâmiyet'çe..*

♦ *ve hayat-ı şahsiyece..*

♦ *ve hayat-ı içtimaiyece..*

♦ *ve hayat-ı mâneviyece çirkin ve merduttur, muzır ve zulümdür ve hayat-ı beşeriye için zehirdir.*

Şu hakikatin gayet çok vücûhundan altı vechini beyan ederiz.

Birinci Vecih

Hakikat nazarında zulümdür.

Ey mümine kin ve adâvet besleyen insafsız adam!
Nasıl ki sen bir gemide veya bir hânede bulunsan, seninle beraber dokuz mâsum ile bir câni var. O gemiyi gark ve o hâne-i ihrak etmeye çalışan bir adamın, ne derece zulmettiğini bilirsin. Ve zâlimliğini, semâvâta işittirecek derecede bağıracaksın. Hatta birtek mâsum, dokuz câni olsa, yine o gemi hiçbir kanun-u adâletle batırılmaz.

Adâvet: Düşmanlık.

Gark etmek: Batırmak.

Hayat-ı beşeriye: İnsan hayatı.

Hayat-ı içtimaiye: Sosyal hayat.

Hayat-ı mâneviye: Ahlakî, dinî hayat.

Hayat-ı şahsiye: Şahsî, ferdi hayat.

İhrak etmek: Yakmak.

İnsaniyet-i kübrâ: Büyük insanlık. Evrensel insanî değerleri bünyesinde toplayan İslâmiyet.

Merdut: Reddedilmiş, kabul edilemez.

Muzır: Zararlı.

Nifak: Münafıklık, iki yüzlülük.

Şikak: Anlaşmazlık, uyuşmazlık, ihtilaf.

Vücuh: Yönler.

Aynen öyle de sen, bir hâne-i rabbâniye ve bir sefine-i ilâhiye olan bir müminin vücudunda iman ve İslâmiyet ve komşuluk gibi dokuz değil, belki yirmi sıfât-ı mâsume varken; sana muzır olan ve hoşuna gitmeyen bir câni sıfatı yüzünden ona kin ve adâvet bağlamakla, o hâne-i mâneviye-i vücûdun mânen gark ve ihrakına, tahrip ve batmasına teşebbüs veya arzu etmen, onun gibi şenî ve gaddar bir zulümdür.

İkinci Vecih

Hem hikmet nazarında dahi zulümdür.

Zira mâlûmdur ki; adâvet ve muhabbet, nur ve zulmet gibi zıddırlar. İkisi, mana-yı hakikîsinde olarak beraber cem olamazlar. Eğer muhabbet, kendi esbabının rüçhâniyetine göre bir kalbde hakikî bulunsa, o vakit adâvet mecazî olur; acımak suretine inkılâb eder. Evet mümin, kardeşini sevmeli! Fakat fenalığı için yalnız acır.. tahakkümle değil, belki lütufla ıslahına çalışır. Onun için nass-ı hadis ile: “Üç günden fazla mümin, mümine küsüp kat-ı mükâleme etmeyecek.”¹ Eğer esbab-ı adâvet galebe çalır

¹ Bkz.: Buhârî, edeb 57, 62, isti'zân 9; Müslim, birr 23, 25, 26.

Cem olmak: Birleşmek, bir araya toplanmak

Esbab-ı adâvet: Düşmanlık sebepleri.

Hâne-i mâneviye-i vücud: Manevi, temsili varlık hanesi, ahlaki yapı.

Hâne-i Rabbâniye: Cenâb-ı Hakk'ın lütfuyla ihsan ettiği, varlık yuvası, vücut.

İnkılâp etmek: Değişmek, başka bir hal almak.

Kat-ı mükâleme: Konuşmayı kesmek, konuşmama.

Mânâ-yı hakikî: Gerçek anlam.

Mecazî: Gerçek anlam veya özelliklerini taşımayan, ilgili olduğu durumun veya

kelimenin taşıdığı anlamlara bürünmüş olan.

Sefine-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın lütfuyla ihsan ettiği, varlık gemisi, vücut.

Sıfat-ı mâsume: Masum, temiz, saf vasıf, nitelik.

Şenî: çirkin, iğrenç.

adâvet, hakikatiyle bir kalbde bulunsa; o vakit muhabbet mecazî olur, tasannû ve temellûk suretine girer.

Ey insafsız adam! Şimdi bak ki, mümin kardeşi-ne kin ve adâvet ne kadar zulümdür. Çünkü nasıl ki sen âdi küçük taşları, Kâbe'den daha ehemmiyetli ve Cebel-i Uhud'dan daha büyük desen, çirkin bir akılsızlık edersin. Aynen öyle de Kâbe hürmetinde olan iman¹ ve Cebel-i Uhud azametinde olan İslâmiyet gibi çok evsaf-ı İslâmiye, muhabbeti ve ittifakı istediği hâlde; mümine karşı adâvete sebebiyet veren ve âdi taşlar hükmünde olan bazı kusurâtı, iman ve İslâmiyet'e tercih etmek, o derece insafsızlık ve akılsızlık ve pek büyük bir zulüm olduğunu aklın varsa anlarsın!..² Evet tevhid-i imanî, elbette tevhid-i kulûbu ister. Ve vahdet-i itikat dahi, vahdet-i içtimaiyyeyi iktiza eder.

Evet inkâr edemezsin ki, sen bir adamla beraber bir taburda bulunmakla o adama karşı dostâne bir râbita anlarsın.. ve bir kumandanın emri altında beraber bulunduğunuzdan

¹ Müminin, imaniyle nâil olduğu hürmetin Allah katında Kâbe'nin hürmetinden daha büyük olduğuna dair bkz.: Tirmizî, *birr* 85; İbni Mâce, *fiten* 2; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 11/37.

² Bir mümini kusurlarından dolayı tahkir etmemek gerektiğine dair bkz.: Tevbe sûresi, 9/79; Hucurât sûresi, 49/11; Hümeze sûresi, 104/1; Müslim, *birr* 32; Tirmizî, *birr* 18; Ebû Dâvûd, *edeb* 35. Ayrıca kusur işleyen mümine hakaret edilmeyip, hakkında istiğfarda bulunmak gerektiğine dair bkz.: Buhârî, *hudûd* 4; Ebû Dâvûd, *hudûd* 35.

Cebel-i Uhud: Uhud Dağı.
Evsâf-ı İslâmiye: İslâmî vasıflar, nitelikler.
İktizâ etmek: gerektirmek.
Kusurât: kusurlar.
Râbita: Bağ, ilgi, münasebet.

Tasannû: Sunilik, yapmacıklık.
Temellûk: Dalkavukluk, yaltaklanma.
Tevhid-i imanî: İman birliği.

Tevhid-i kulûb: Yüreklere birliği.
Vahdet-i içtimaiye: Sosyal birlik.
Vahdet-i itikad: İnanç birliği.

arkadaşâne bir alâka telâkki edersin.. ve bir memlekette beraber bulunmakla uhuvvetkârâne bir münasebet hissedersin...

Hâlbuki imanın verdiği nur ve şuur ile ve sana gösterdiği ve bildirdiği esmâ-yı ilâhiye adedince vahdet alâkaları ve ittifak râbitaları ve uhuvvet münasebetleri var. Meselâ her ikinizin;

• *Hâlık'ınız bir, Mâlik'iniz bir, Mâbud'unuz bir, Râzık'ınız bir.. bir bir, bine kadar bir bir ...*

• *Hem Peygamberiniz bir, dininiz bir, kıbleniz bir.. bir bir, yüze kadar bir bir ...*¹

• *Sonra köyünüz bir, devletiniz bir, memleketiniz bir.. ona kadar bir bir ...*

Bu kadar bir birler vahdet ve tevhidi, vıfak ve ittifa-kı, muhabbet ve uhuvveti iktiza ettiği ve kâinatı ve kü-releri birbirine bağlayacak mânevî zincirler bulundukla-rı hâlde; şikak ve nifaka, kin ve adâvete sebebiyet veren örümcek ağı gibi ehemmiyetsiz ve sebatsız şeyleri ter-cih edip mümine karşı hakikî adâvet etmek ve kin bağ-lamak, ne kadar o râbîta-yı vahdete bir hürmetsizlik ve

¹ Bütün insanların hem Rab'leri aynı olduğunu, hem de her birinin aynı atadan geldiklerini ifade eden hadis-i şerif için bkz.: Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 5/411; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 5/86.

Esmâ-i ilâhiye: Allah'a ait güzel isimler.

Hâlık: Hz. Yaradan.

Mâbud: Kendisine ibadet edilen Zât, İlâh.

Mâlik: Her şeyin sahibi, Hz. Allah.

Nifak: münafıklık, iki yüzlülük.

Râbîta-yı vahdet: birleştirci bağ.

Râzık: Rızık veren, Hz. Allah.

Şikak: Anlaşmazlık, uyuşmazlık, ihtilaf.

Telâkki etmek: Kabullenmek, benimsemek

Uhuvvetkârâne: Kardeşçesine.

Vahdet: Birlik.

Vıfâk: Samimiyet ve uyum içinde olmak

o esbab-ı muhabbete karşı bir istihfaf ve o münasebât-ı uhuvvete karşı ne derece bir zulüm ve i'tisâf olduğunu, kalbin ölmemiş ise aklın sönmemiş ise anlarsın!

Üçüncü Vecih

Adâlet-i mahzayı ifade eden **لَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى¹** sırrına göre; bir müminde bulunan câni bir sıfat yüzünden sâir mâsum sıfatlarını mahkûm etmek hükmünde olan adâvet ve kin bağlamak, ne derece hadsiz bir zulüm olduğunu.. ve bahusus bir müminin fena bir sıfatından darılıp küsüp, o müminin akrabasına adâvetini teşmil etmek, **إِنَّ الْإِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ²** sîga-yı mübalâğa ile gayet azîm bir zulüm ettiğini, **hakikat ve şeriat ve hikmet-i İslâmiye** sana ihtar ettiği hâlde; nasıl kendini haklı bulursun, “Benim hakkım var!” dersin?

Hakikat nazarında sebep-i adâvet ve şer olan fenalıklar, şer ve toprak gibi kesiftir.. başkasına sirâyet ve in'ikâs etmemek gerektir. Başkası ondan ders alıp şer işlese, o başka meseledir. Muhabbetin esbabı olan iyilikler, muhabbet

¹ “Hiçbir günahkâr, başkasının günahını yüklenmez.” (En'âm sûresi, 6/164; İsrâ sûresi, 17/15; Fâtır sûresi, 35/18; Zümer sûresi, 39/7; Necm sûresi, 53/38)

² “Gerçekten insan çok zâlim ve çok nankördür.” (İbrahim sûresi, 14/34).

Azîm: Büyük.

Bahusus: Özellikle.

Esbab-ı muhabbet: Muhabbet sebepleri.

Hikmet-i İslâmiye: Doğru, yanılmayan, dupduru İslâmî bilgi.

İn'ikâs: Yansıma, aksetme.

İstihfaf: Küçümseme, hafife alma.

İ'tisaf: Dalalet, zulüm, haksızlık.

Kesif: Yoğun, katı.

Münasebât-ı uhuvvet: Kardeşlik münasebetleri.

Sebeb-i adâvet: Düşmanlık sebebi.

Sîga-yı mübalâğa: Pekıştirme kalıbı, kipi.

Sirâyet: Birbirine geçme, nüfûz etme.

Teşmil etmek: Yaymak, genişletmek.

gibi nurdur.. sirayet ve in'ikâs etmek, şe'nidir. Ve onandır ki; "Dostun dostu dosttur." sözü, durûb-u emsâl sırasına geçmiştir.¹ Hem onun içindir ki; "Bir göz hatırı için çok gözler sevilir." sözü umumun lisanında gezer.

İşte ey insafsız adam! Hakikat, böyle gördüğü hâlde; sevmediğin bir adamın sevimli mâsum bir kardeşine ve taallukatına adâvet etmek, ne kadar hilâf-ı hakikat olduğunu hakikat-bîn isen anlarsın.

Dördüncü Vecih

Hayat-ı şahsiye nazarında dahi zulümdür.

Şu dördüncü vechin esası olarak birkaç düsturu dinle:

Birincisi: *Sen, mesleğini ve efkârını hak bildiğin vakit; "Mesleğim haktır veya daha güzeldir." demeye hakkın var. Fakat, "Yalnız hak, benim mesleğimdir." demeye hakkın yoktur!..*

وَعَيْنُ الرَّضَا عَنْ كُلِّ غَيْبٍ كَلِيلَةٌ وَلَكِنَّ عَيْنَ السُّخْطِ تُبْدِي الْمَسَاوِيَاً²
sırrınca, insafsız nazarın ve düşkün fikrin hakem olamaz. Başkasının mesleğini butlân ile mahkûm edemez.

¹ Ali İbni Ebî Talib, *Nehcü'l-belâğa* s.748-749.

² "Rıza gözü hiçbir ayıbı görmez. Gazap gözü bütün kusurları ortaya çıkarır." (Ebu't-Tayyib el-Mütenebbî'ye ait olan bu beyit için bkz.: İbni Asâkir, *Târîhu Dimâşk* 33/219, 36/319; el-Gazâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn* 3/36).

Butlan: Batıl, boş, hükümsüz olma.

Durub-u emsal: Atasözleri.

Efkâr: Fikirler.

Hakikatbîn: Hakikati gören.

Hayat-ı şahsiye: Şahsi, ferdi hayat.

Hilâf-ı hakikat: Gerçeğe aykırı.

Şe'n: İşleyiş, iş tarzı, karakteri.

Taallûkat: yakınlar, ilgililer.

Vech: yön.

İkinci Düstur: *Senin üzerine haktır ki; her söylediğin hak olsun. Fakat her hakkı söylemeye senin hakkın yoktur. Her dediğin doğru olmalı. Fakat her doğruyu demek doğru değildir. Zira senin gibi niyeti hâlis olmayan bir adam, nasihati bazen damara dokundurur, aksülâmel yapar.*

Üçüncü Düstur: *Adâvet etmek istersen, kalbindeki adâvete adâvet et.. onun ref'ine çalış. Hem en ziyade sana zarar veren nefs-i emmârene ve hevâ-yı nefsine adâvet et..¹ islahına çalış. O muzır nefsin hatırı için, müminlere adâvet etme. Eğer düşmanlık etmek istersen; kâfirler, zındıklar çoktur.. onlara adâvet et!..*

Evet nasıl ki muhabbet sıfatı, muhabbete lâyıktır; öyle de adâvet hasleti, her şeyden evvel kendisi adâvete lâyıktır. Eğer hasmını mağlup etmek istersen, fenalığına karşı iyilikle mukabele et. Çünkü eğer fenalıkla mukabele edersen, husûmet tezâyüd eder. Zâhiren mağlup bile olsa, kalben kin bağlar, adâveti idâme eder. Eğer iyilikle mukabele etsen, nedâmet eder.. sana dost olur..²

¹ İnsanın en büyük düşmanı kendi nefsi olduğuna dair bkz.: Yusuf sûresi, 12/53; el-Beyhakî, *ez-Züh'd* s.157; ed-Deylemî, *el-Müsned* 3/408; el-Gazâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn* 3/4.

² Bkz.: "İyilikle kötülük bir olmaz. O hâlde sen kötülüğü en güzel tarzda uzaklaştırmaya bak. Bir de bakarsın ki seninle kendisi arasında düşmanlık olan kişi candan, sıcak bir dost oluvermiş!" (Fussilet sûresi, 41/34).

Aksülâmel: Tepki, reaksiyon.

Haslet: Huy, mizaç.

Hevâ-yı nefs: Nefsin haram olan arzu ve isteği.

Husumet: Düşmanlık.

İdame etmek: Devam ettirmek, sürdürmek.

Nedâmet: Pişmanlık.

Nefs-i emmâre: Şeytanın vesvese ve oyunlarına karşı

koymayan, sürekli günah arzusunda olan nefis.

Ref: Kaldırma.

Tezayüd etmek: Artmak, ziyadeleşmek.

إِذَا أَنْتَ أَكْرَمْتَ الْكَرِيمَ مَلَكَتَهُ ، وَإِنْ أَنْتَ أَكْرَمْتَ اللَّئِيمَ تَمَرَّدَا¹

hükmünce müminin şe'ni, kerîm olmaktır.² Senin ikramınla sana musahhar olur. Zâhiren leîm bile olsa, iman cihetinde kerîmdir. Evet fena bir adama “İyisin iyisin” desen, iyileşmesi ve iyi adama “Fenasın fenasın.” desen, fenalaşması çok vukû bulur. Öyle ise

وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا³ ، وَإِنْ تَعَفُّوا وَتَصَفَّحُوا وَتَعَفَّزُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ⁴ gibi desâtir-i kudsiye-i Kur'âniye'ye kulak ver.. saadet ve selâmet ondadır.

Dördüncü Düstur: Ehl-i kin ve adâvet; hem nefsi-ne, hem mümin kardeşine, hem rahmet-i ilâhiyeye zulmeder, tecavüz eder. Çünkü kin ve adâvet ile nefsinin bir azab-ı elimde bırakır. Hasmina gelen nimetlerden azabı ve korkusundan gelen elemi nefsiye çektirir, nefsiye zulmeder. Eğer adâvet hasedden gelse, o bütün bütün azaptır. Çünkü

¹ “Haysiyetli, şerefli birine ikramda bulunursan, onun gönlünü kazanırsın. Fakat haysiyetsiz, değersiz birine ikramda bulunsan da onun gönlüne giremezsin.” (Ebu't-Tayyib el-Mütenebbî'ye ait olan bu beyit için bkz.: İbni Kayş, *Kıra'd-dayf* 1/251; el-Meydânî, *Mecmeu'l-emsâl* 1/14).

² Bkz.: Tirmizî, *birr* 41; Ebû Dâvûd, *edeb* 5; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsne'd* 2/394.

³ “O kullar, boş söz ve işlere rastladıklarında vakarla oradan geçip giderler.” (Furkan sûresi, 25/72).

⁴ “Bununla beraber müsamaha eder, kusurlarına bakmaz, affederseniz bu da sizin için bir fazilettir. Çünkü Allah da Gafûr'dur, Rahim'dir.” (Teğâbün sûresi, 64/14).

Azâb-ı elim: Elem verici azap.

Desâtir-ikudsiye-iKur'âniye: Kur'an-ı Kerim'in mukaddes düsturları, prensipleri.

Ehl-i kin ve adâvet: Kin ve düşmanlık besleyen kimse-ler.

Kerîm: Saygın, soylu, âlice- nap.

Leîm: Alçak, densiz, kötü.

Musahhar: Emre âmâde, hizmete hazır.

Rahmet-i ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın rahmeti.

haset, evvelâ hâsidi ezer; mahveder, yandırır.¹ Mahsûd hakkında zararı ya azdır veya yoktur.

Hasedin çaresi: Hâsid adam, haset ettiği şeylerin âkıbetini düşünsün. Tâ anlasın ki; rakibinde olan dünyevî hüsün ve kuvvet ve mertebe ve servet; fânidir, muvakkattır.. faydası az, zahmeti çoktur. Eğer uhrevî meziyetler ise zâten onlarda haset olamaz. Eğer onlarda dahi haset yapsa ya kendisi riyakârdır, âhiret malını dünyada mahvetmek ister.. veyahut mahsûdu riyakâr zanneder, haksızlık eder, zulmeder.

Hem ona gelen musibetlerden memnun ve nimetlerden mahzun olup² kader ve rahmet-i ilâhiyeye, onun hakkında ettiği iyiliklerden küsüyor. Âdetâ kaderi tenkit ve rahmete itiraz ediyor. *Kaderi tenkit eden başını örse vurur, kırar. Rahmete itiraz eden, rahmetten mahrum kalır.*

Acaba, bir gün adâvete değmeyen bir şeye, bir sene kin ve adâvetle mukabele etmeyi hangi insaf kabul eder, bozulmamış hangi vicdana sığar? Hâlbuki mümin kardeşinden sana gelen bir fenalığı, bütün bütün ona verip, onu mahkûm edemezsin. Çünkü:

¹ Hasedin hasenâtı, dolayısıyla da hased edeni yeyip bitirmesini ifade eden hadisler için bkz.: Ebû Dâvûd, *edeb* 44; İbni Mâce, *zühd* 22.

² Allah'ın, başkalarına fazladan verdiği lütufları kıskanmamak gerektiğine dair bkz.: Nisâ sûresi, 4/32. Ayrıca bir mümine gelen nimetten rahatsız olmanın ve maruz kaldığı fenalıktan hoşlanmanın, mümine yakışmayan bir sıfat olduğunu ifade eden âyetler için bkz.: Âl-i İmran sûresi, 3/120; Tevbe sûresi, 9/50.

Âkıbet: Sonuç, netice.

Hâsid: Haset eden, kıskanç.

Hüsün: Güzellik.

Mahsûd: Hasede uğrayan, kıskanılan.

Muvakkat: Kısa süreli, daimi olmayan.

Riyâkâr: Gösteriş düşkünü, iki yüzlü.

Uhrevî meziyet: Ahiret'e ait üstün, ayırcı özellik.

✓ *Evvelâ, kaderin onda bir hissesi var. Onu çıkarıp o kader ve kaza hissesine karşı rıza ile mukabele etmek gerektir.*

✓ *Sâniyen, nefis ve şeytanın hissesini de ayırıp, o adama adâvet değil, belki nefisine mağlup olduğundan acımak ve nedâmet edeceğini beklemek...*

✓ *Sâlisen, sen kendi nefsinde görmediğin veya görmek istemediğin kusurunu gör, bir hisse de ona ver.*

✓ *Sonra bâki kalan küçük bir hisseye karşı en selâmetli ve en çabuk hasmını mağlup edecek afv u safh ile ve ulûv-ü cenâblıkla mukabele etsen, zulümden ve zardan kurtulursun...*

Yoksa sarhoş ve divane olan ve şişeleri ve buz parçalarını elmas fiyatıyla alan cevherci bir yahudi gibi beş paraya değmeyen fâni, zâil, muvakkat, ehemmiyetsiz umûr-u dünyeviye –güya ebedî dünyada durup ebedî beraber kalacak gibi– şedîd bir hırs ile ve dâimî bir kin ile mütemâdiyen bir adâvetle mukabele etmek, sîga-yı mübalâğa ile bir zalûmiyettir veya bir sarhoşluktur ve bir nevi divaneliktir.

İşte hayat-ı şahsiyece bu derece muzır olan adâvete ve fikr-i intikama, –eğer şahsını seversen– yol verme ki kalbine girsin. Eğer kalbine girmiş ise, onun sözünü dinleme!

Adâvet: Düşmanlık.

Fikr-i intikam: İntikam alma düşüncesi.

Hayat-ı şahsiye: Şahsi, ferdi hayat.

Mütemadiyen: Devamlı, sürekli olarak

Safh: Hoş görme, mûsama-ha gösterme.

Sâlisen: Üçüncü olarak.

Sâniyen: İkinci olarak.

Sîga-yı mübalâğa: Pekiştirme kalıbı, kipi.

Şedîd: Şiddetli.

Ulûv-ü cenâplık: Âlicenâplık, yüksek karakterlilik.

Umur-u dünyeviye: Dünyaya ait işler.

Zâil: Biten, tükenen.

Zalûmiyet: Pek büyük zulümlük.

Bak, hakikatbîn olan Hâfız Şirâzî'yi dinle: **دُنْيَا نَهْ مَتَاعِ عِيشَتِي** **که آرزد بِنَزَاعِي** Yani: “Dünya öyle bir metâ değil ki bir nizâa değsin.” Çünkü fâni ve geçici olduğundan kıymetsizdir. Koca dünya böyle ise, dünyanın cüz'î işleri ne kadar ehemmiyetsiz olduğunu anlarsın!..

Hem demiş:

اَسَإِش دُوْگِیْتِی تَفْسِیْرَ اِیْنِ دُوْ حَرْفُشْتْ
بَا دُوْشْتَانْ مُرُوْثْ بَا دُوْشْمَنَانْ مُدَارَا

Yani: “İki cihanın rahat ve selâmetini iki harf tefsir eder, kazandırır: Dostlarına karşı mürüvvetkârâne muâşeret ve düşmanlarına sulhkârâne muamele etmektir.”¹

Eğer ders-en: “İhtiyâr benim elimde değil, fitratımda adâvet var. Hem damarıma dokundurmuşlar, vazgeçemiyorum.”

Elcevap: Sû-i huluk ve fena haslet eseri gösterilmezse.. ve gıybet gibi şeylerle ve muktezasıyla amel edilmezse, kusurunu da anlasa zarar vermez.² Madem ihtiyâr senin elinde değil, vazgeçemiyorsun. Senin mânevî bir nedamet,

¹ Hâfız Şirâzî, *Dîvân-ı Hâfız Şirâzî* s.4 (5. gazel).

² Bir kötülüğe niyetlenip onu işlemekten vazgeçen kimseye günah yazılmayacağını, hatta aksine bir de sevap yazılacağını ifade eden hadisler için bkz.: Buhârî, *tevhid* 34; Müslim, *îmân* 205.

Fitrat: Tabiat, yaratılış.
Hakikatbîn: Hakikati gören.
İhtiyâr: Seçme, tercih etme.
Metâ: mal.
Muâşeret: İnsanların bir arada hoşça, insanca yaşaması

ile ilgili durumlar, görgü ka-ideleri.
Mukteza: Gerekirici sebep.
Mürüvvetkârâne: Yiğitçe, dostça.
Nedâmet: Pişmanlık

Nizâ: Çekişme kavgası
Sû-i huluk: Kötü ahlak, kötü huyluluk.
Sulhkârâne: Uyuşur ve uzlaşır bir tarzda.

gizli bir tövbe ve zımnî bir istiğfar hükmünde olan kusuru-
nu bilmen ve o haslette haksız olduğunu anlamam, onun
şerrinden seni kurtarır.¹ Zâten bu mektubun bu mebhasını
yazdık, tâ bu mânevî istiğfarı temin etsin.. haksızlığı hak bil-
mesin.. haklı hasmını, haksızlıkla teşhir etmesin.

Cây-ı dikkat bir hâdise: Bir zaman, bu garazkârâne
tarafgirlik neticesi olarak gördüm ki; mütedeyyin bir ehl-i
ilim, fikr-i siyasîsine muhalif bir âlim-i sâlihi, tekfir dere-
cesinde tezyif etti. Ve kendi fikrinde olan bir münafığı,
hürmetkârâne medhetti. İşte siyasetin bu fena neticelerin-
den ürktüm, *أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ وَالسِّيَاسَةِ*,² dedim, o zaman-
dan beri hayat-ı siyasiyeden çekildim.

Beşinci Vecih

**Hayat-ı içtimaiyece inat ve tarafgirlik, gayet muzır
olduğunu beyan eder.**

Eğer denilse: Hadiste *إِخْتِلَافُ أُمَّتِي رَحْمَةٌ*³ denilmiş.

¹ Kusurunu bilip pişman olmanın tevbe anlamına geleceğine ve bunun günaha keffa-
ret olacağına dair bkz.: İbni Mâce, *zühd* 30; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 1/289,
376, 422, 423, 433; et-Tayâlisî, *el-Müsned* s.50.

² Şeytandan ve siyasetten Allah'a sığınırım.

³ “Ümmetimin ihtilâfı rahmettir.” (en-Nevevî, *Şerhu Sahîhi-i Müslim* 11/91, 92;
el-Kurtubî, *el-Câmi’ li ahkâmi’l-Kur’ân* 4/159; es-Suyûtî, *et-Tedribü’r-râvî* 2/175).

Âlim-i salih: Dindar, iyi ilim
adamı, ilmiyle amel eden.

Cây-ı dikkat: Dikkat çeki-
ci yer.

Ehl-i ilim: İlim adamı.

Fikr-i siyasî: Siyasi düşün-
ce.

Garazkârâne: Kötü niyet
besler bir tarzda.

Hayat-ı içtimaiye: Sosyal
hayat.

Hayat-ı siyasiye: Siyaset
hayatı.

Hürmetkârâne: Hürmet
eder bir tarzda.

İstiğfar: Cenâb-ı Hakk’tan
af dileme.

Mebhas: Bahis, konu.

Mütedeyyin: Dindar, dini-
ne bağlı kimse.

Tekfir: Bir kimseyi kâfir ola-
rak nitelemek, kâfir saymak.

Tezyif etmek: Hafife almak,
alay etmek.

Zımnî: Dolaylı, üstü kapalı.

- İhtilâf ise, tarafgirliği iktiza ediyor.
- Hem tarafgirlik marazı, mazlum avâmı zâlim havassın şerrinden kurtarıyor. Çünkü bir kasabanın ve bir köyün havassı ittifak etseler, mazlum avâmı ezerler. Tarafgirlik olsa, mazlum bir tarafa ilticâ eder, kendisini kurtarır.
- Hem tesâdüm-ü efkârdan ve tehâlûf-ü ukûlden hakikat tamamıyla tezahür eder.

Elcevap:

Birinci suâle deriz ki: Hadisteki ihtilâf ise, müsbet ihtilâftır. Yani, her biri kendi mesleğinin tamir ve revâcına sa'yeder. Başkasının tahrip ve ibtâline değil, belki tekmil ve ıslahına çalışır. Amma menfî ihtilâf ise ki; garazkârâne, adâvetkârâne birbirinin tahribine çalışmaktır. hadisin nazarında merduttur. Çünkü birbiriyle boğuşanlar, müsbet hareket edemezler.

İkinci suâle deriz ki: Tarafgirlik eğer hak nâmına olsa, haklılara melce olabilir. Fakat şimdiki gibi garazkârâne, nefis hesabına olan tarafgirlik; haksızlara melcedir ki, onlara nokta-yı istinad teşkil eder. Çünkü garazkârâne tarafgirlik eden bir adama şeytan gelse, onun fikrine yardım edip taraftarlık gösterse, o adam

Adâvetkârâne: Düşmanca bir tarzda.

Avâm: Genel halk tabakası, sıradan kimseler.

Havas: İleri gelenler, seçkinler.

İslah etmek: İyileştirmek, düzeltmek.

İktiza etmek: Gerektirmek

Maraz: Hastalık.

Melce': Sığınak.

Menfî ihtilâf: Olumsuz, yıkıcı farklılık, görüş ayrılığı.

Merdut: Reddedilmiş, kabul edilemez.

Müsbet hareket: Olumlu, yapıcı hareket.

Müsbet ihtilâf: Olumlu, yapıcı farklılık, görüş ayrılığı.

Nokta-yı istinad: Dayanak noktası.

Sa'y etmek: Çalışmak.

Tarafgirlik: Taraf tutma, taraftarlık.

Tehâlûf-ü ukûl: Akıların ve bakış açılarının birbirinden farklı olması.

Tekmil: Eksiğini giderme, tamamlama.

Tesâdüm-ü efkâr: Farklı fikirlerin çarpışması.

Tezahür etmek: Ortaya çıkmak, belirlemek.

o şeytana rahmet okuyacak. Eğer mukabil tarafa melek gibi bir adam gelse, ona –hâşâ– lânet okuyacak derecede bir haksızlık gösterecek.

Üçüncü suâle deriz ki: Hak nâmına, hakikat hesabına olan tesâdüm-ü efkâr ise; maksatta ve esasta ittifak ile beraber, vesâilde ihtilâf eder. Hakikatin her köşesini izhar edip, hakka ve hakikate hizmet eder. Fakat tarafgirâne ve garazkârâne, firavunlaşmış nefsi-*emmâre* hesabına *hodefürûşluk*, şöhret-perverâne bir tarzdaki tesâdüm-ü efkârdan bârika-yı hakikat değil, belki fitne ateşleri çıkıyor. Çünkü maksatta ittifak lâzım gelirken, öylelerin efkârının küre-i arzda dahi nokta-yı telâkîsi bulunmaz. Hak nâmına olmadığı için, nihayetsiz müfritâne gider. Kabil-i iltiyâm olmayan inşikaklara sebebiyet verir. Hâl-i âlem buna şahiddir.

Elhâsıl: **الْحُبُّ لِلَّهِ، وَالْبُغْضُ فِي اللَّهِ¹، وَالْحُكْمُ لِلَّهِ²** olan desâtir-i âliye, düstur-u harekât olmazsa nifak ve şikak meydana alır.

¹ “İçte duyulacak sevgi ve nefret Allah için olmalıdır.” ‘Allah için sevmek ve nefret etmek’ bazı hadislerde amellerin en faziletlisi sayılmış; ^{*1} bazı hadislerde de imanın en güçlü bir bağı olduğuna dikkat çekilmiştir. ^{*2}

^{*1} Ebû Dâvûd, *sünnet* 2; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 5/146; el-Bezzâr, *el-Müsned* 9/461.

^{*2} et-Tayâlisî, *el-Müsned* s.101; İbni Ebî Şeybe, *el-Musannef* 6/170, 172, 7/80.

² Her işte verilecek hüküm Allah için olmalıdır.

Bârîka-yı hakikat: Hakikat şimşegi.

Desâtir-i âliye: Yüce düsturlar, prensipler.

Düstur-u harekât: Hareketlerde temel düstur, prensip.

Hodfuruşluk: Kendini beğendirme, gösteriş sevmek.

İnşikak: Yarıma, bölünme, parçalanma.

Kabil-i iltiyâm: Kapanması, kaynaması mümkün.

Küre-i arz: Yeryüzü.

Müfritâne: İleri gider, aşırı bir tarzda.

Nefs-i emmâre: Şeytanın vesvesesi ve oyunlarına karşı koymayan, sürekli günah arzusunda olan nefis.

Nifak: Münafıklık, iki yüzlülük.

Nokta-yı telâkî: Buluşma, uzlaşma noktası.

Şikak: Anlaşmazlık, uyuşmazlık, ihtilaf.

Şöhretperverâne: Şöhrete düşkün bir tarzda.

Vesâil: Sebepler, vesileler.

Evet **أَلْبَغْضُ فِي اللَّهِ ، وَالْحُكْمُ لِلَّهِ** demezse, o düsturları nazara almazsa, adâlet etmek isterken zulmeder.

• *Cây-ı ibret bir hâdise:* Bir vakit, İmam Ali (radıyallâhu anh), bir kâfiri yere atmış. Kılıcını çekip keseceği zaman, o kâfir ona tükürmüştü. O kâfiri bırakmış, kesmemiş. O kâfir, ona demiş ki: “Neden beni kesmedin?” Dedi: “Seni Allah için kesecektim. Fakat bana tükürdün, hiddete geldim. Nefsimin hissesi karıştığı için ihlâsım zedelendi. Onun için seni kesmedim.” O kâfir ona dedi: “Beni çabuk kesmen için seni hiddete getirmektir. Madem dininiz bu derece sâfi ve hâlistir, o din haktır.” dedi.¹

• *Hem medar-ı dikkat bir vâkıa:* Bir zaman bir hâkim, bir hırsızın elini kestiği vakit eser-i hiddet gösterdiği için, ona dikkat eden âdil âmiri onu o vazifeden azletmiş. Çünkü şeriat nâmına, kanun-u ilâhî hesabına kesse idi, nefsi ona acıyacak idi. Ve kalbi hiddet etmeyip, fakat merhamet de etmeyecek bir tarzda kesecekti. Demek nefesine o hüküm-den bir hisse çıkardığı için, adâletle iş görmemiştir.

• *Cây-ı teessüf bir hâlet-i içtimaiye ve kalb-i İslâm'ı açılacak müthiş bir maraz-ı hayat-ı içtimai:* “Haricî düşmanların zuhur ve tehâcümünde dâhilî adâvetleri

¹ Bkz.: Şeyh Şemseddin Sivasî, *Menâkıb-ı Çihâr Yâr-i Güzîn (Osmanlıcası)* s.294.

Cây-ı ibret: İbretlik.

Cây-ı teessüf: Üzüntü ve-
rici.

Eser-i hiddet: Hiddet belir-
tisi.

Hâlet-i içtimaiye: Sosyal
durum, hal.

İhlâs: Daima “Allah rıza-
sını” gözeterek hareket etme
düşüncesi.

Kalb-i İslâm: İslâm'ın yü-
reği.

Maraz-ı hayat-ı içtimai:
Sosyal hastalık.

Medar-ı dikkat: Dikkat ge-
rektiren, dikkate değer.

Tehâcüm: Üşüşme, topluca
hücum etme.

unutmak ve bırakmak” olan bir maslahat-ı içtimaiye-yi en bedevî kavimler dahi takdir edip yaptıkları hâlde, şu cemaat-i İslâmiye’ye hizmet dâvâ edenlere ne olmuş ki; birbiri arkasında tehâcüm vaziyetini alan hadsiz düşmanlar varken, cüz’î adâvetleri unutmayıp, düşmanların hücumuna zemin hazır ediyorlar. Şu hâl bir sukuttur, bir vahşettir. Hayat-ı içtimaiye-i İslâmiye’ye bir hıyanettir.

• **Medar-ı ibret bir hikâye:** Bedevî aşiretlerinden Hasenan aşiretinin birbirine düşman iki kabilesi varmış. Birbirinden belki elli adamdan fazla öldürdükleri hâlde Sipkan veya Hayderan aşireti gibi bir kabile karşılıklarına çıktığı vakit; o iki düşman tâife, eski adâveti unutup omuz omuza verip, o haricî aşireti defedinceye kadar, dâhilî adâveti hatırlarına getirmezlerdi.

İşte ey müminler! Ehl-i iman aşiretine karşı tecavüz vaziyetini almış ne kadar aşiret hükmünde düşmanlar olduğunu bilir misiniz? Birbiri içindeki daireler gibi yüz daireden fazla vardır. Her birisine karşı tesânüd ederek, el-ele verip müdafaa vaziyeti almaya mecbur iken; onların hücumunu teshil etmek, onların harîm-i İslâm’a girmeleri için kapıları açmak hükmünde olan garazkârâne

Cemaat-i İslâmiye: Müslüman topluluk.

Cüz’î: küçük, az.

Garazkârâne: Kötü niyet besler bir tarzda.

Harîm-i İslâm: Yabancıların giremeyeceği, hürmet edilmesi gereken mukaddes yer.

Hayat-ı içtimaiye-i İslâmiye: İslâmî sosyal hayat.

Maslahat-ı içtimaiye: sosyal fayda, menfaat.

Medar-ı ibret: ibret sebebi, ibrete değer.

Sukut: düşme, değer yitirme.

Tesânüd: dayanışma.

Teshil etmek: kolaylaştırmak.

tarafgirlik ve adâvetkârâne inat, hiçbir cihetle ehl-i imana yakışır mı? O düşman daireler ehl-i dalâlet ve ilhad-dan tut, tâ ehl-i küfrün âlemine, tâ dünyanın ehvâl ve mesâibine kadar birbiri içinde size karşı zararlı bir vaziyet alan, birbiri arkasında size hiddet ve hırs ile bakan, belki yetmiş nevi düşmanlar var. Bütün bunlara karşı kuvvetli silâhın ve siperin ve kalen, “Uhuvvet-i İslâmiye”dir. Bu “Kale-i İslâmiye”yi küçük adâvetlerle ve bahânelerle sarsmak, ne kadar hilâf-ı vicdan ve ne kadar hilâf-ı maslahat-ı İslâmiye olduğunu bil, ayıl!..

Ehâdis-i şerîfede gelmiş ki: “Âhırzamanın Süfyan ve deccal gibi nifak ve zındıka başına geçecek eşhâs-ı müdhîşe-i muzırraları, İslâm’ın ve beşerin hırs ve şikâkindan istifade ederek az bir kuvvetle nev-i beşeri herc ü merc eder ve koca Âlem-i İslâm’ı esaret altına alır.”¹

Ey ehl-i iman! Zillet içinde esaret altına girmemek isterseniz, aklınızı başınıza alınız! İhtilâfınızdan istifade eden zâlimlere karşı **إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ** kale-i kudsiyesi içine

¹ Deccal fitnesinden bahseden hadisler için bkz.: Müslim, *fiten* 119; İbni Mâce, *fiten* 23; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 4/216-217; İbni Ebî Şeybe, *el-Musannef* 7/491.

² “Müminler birbirleriyle ancak kardeşler.” (Hucurât sûresi, 49/10)

Âhırzaman: Son zaman, kıyamete yakın son zaman dilimi.

Deccal: Ahırzamanda geleceği bildirilen, insanlara, ahlaka ve tevhit düşüncesine savaş açacak, inkâr düşüncesini yayacak şahıs veya hükmi şahsiyet.

Ehl-i dalâlet ve ilhad: Hidayetten ayrılan günahkâr ve inançsızlar.

Ehl-i iman: İman sahipleri, müminler.

Ehl-i küfr: İnançsızlar.

Ehvâl: Korkular.

Eşhâs-ı müdhîşe-i muzırra: Müthiş zararlı şahıslar.

Hercümerc: Allak bullak, karmakarışık

Hilâf-ı maslahat-ı İslâmiye: İslamiyet’in sunduğu faydalara ters, aykırı.

Kale-i kudsiye: Mukaddes kale.

Mesâib: Musibetler.

Nev-i beşer: İnsan türü.

Süfyan: Kıyametten önce gelmesi beklenen, dine ve insanlara zarar vermeye çalışacak kişi veya cereyan.

Uhuvvet-i İslâmiye: İslâmî kardeşlik.

giriniz, tahassun ediniz. Yoksa ne hayatınızı muhafaza ve ne de hukukunuzu müdafaa edebilirsiniz. Mâlûmdur ki, iki kahraman birbiriyle boğuşurken; bir çocuk, ikisini de döverbilir. Bir mizanda iki dağ birbirine karşı muvâzenede bulunsa; bir küçük taş, muvâzenelerini bozup onlarla oynayabilir. birini yukarı, birini aşağı indirir.

İşte eyehl-i iman! İhtiraslarınızdan ve husûmetkârâne tarafgirliklerinizden kuvvetiniz hiçe iner, az bir kuvvetle ezilebilirsiniz. Hayat-ı içtimaiyenizle alâkanız varsa, **الدُّسْتُرُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبَيْتَانِ الْمَرْصُوعَيْنِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا**¹ düstur-u âliyei düstur-u hayat yapınız, sefâlet-i dünyeviyyeden ve şekâvet-i uhreviyyeden kurtulunuz!..

Altıncı Vecih

Hayat-ı mâneviye ve sıhhat-i ubûdiyet, adâvet ve inat ile sarsılır.

Çünkü vâsıta-yı halâs ve vesile-i necat olan ihlâs zâyî olur. Zira tarafgir bir muannid, kendi a'mâl-i hayriyesin-

¹ “Bir mü'min diğer mü'min için, duvarın birbirini perçinleyen tuğlası gibidir.” Buhârî, *salât* 88; Müslim, *birr* 65; Tirmizî, *birr* 18.

A'mâl-i hayriye: Hayırlı işler.
Düstur-u âliye: Yüce düstur, prensip.
Hayat-ı mâneviye: Manevi, dini hayat.
Husumetkârâne: Düşmanca.
İhlâs: daima “Allah rızasını” gözeterek hareket etme düşüncesi.

Mizan: Terazî.
Muannid: İnatçı.
Muvazene: Tartma, ölçme.
Sefalet-i dünyeviye: Dünyada değersiz, aşağı bir durumda olma.
Sıhhat-i ubudiyet: Kulluğun sağlığı, düzgün işleyişi.

Şekâvet-i uhreviye: Ahiret'te mutsuz olma, cehennem düşme.
Tahassun: Sığınmak.
Vasıta-yı halâs: Kurtuluş vasıtası.
Vesile-i necat: Selamet, kurtuluş vesilesi.

de hasmına tefevvuk ister. Hâlisen livechillâh amele pek de muvaffak olamaz. Hem hüküm ve muamelâtında tarafgirini tercih eder, adâlet edemez. İşte ef'âl ve a'mâl-i hayriyenin esasları olan ihlâs ve adâlet, husûmet ve adâvetle kaybolur.

Şu Altıncı Vecih çok uzundur. Fakat kabiliyet-i makam kısa olduğundan kısa kesiyoruz.

Ef'âl: Fiiller, işler.

Hâlisen livechillâh: “Sadecce Allah rızası için” anlamında Arapça bir deyim.

Husumet: Düşmanlık.

Kabiliyet-i makam: Yerin elverişli, uygun olması.

Muamelât: Karşılıklı ilişkiler.

Tefevvuk: Üste çıkma, üstün olma.

İkinci Mebhas

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ¹

وَكَايُنَ مِنْ دَابَّةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا
وَإِيَّاكُمْ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ²

Ey ehl-i iman! Sâbikan, adâvet ne kadar zararlı olduğu-
nu anladın. Hem anla ki; adâvet kadar hayat-ı İslâmiye'ye
en müthiş bir maraz-ı muzır dahi hırdır. *Hırs, sebab-i hay-
bettir ve illet ve zillettir. ve mahrumiyet ve sefâleti ge-
tirir.* Evet, her millettten ziyade hırs ile dünyaya saldıran
yahudi milletin zillet ve sefâleti, bu hükme bir şahid-i
kâtî'dır.³

*Evet hırs, zihayat âleminde en geniş bir daireden tut, tâ
en cüz'î bir ferde kadar sû-i tesirini gösterir. Tevekkül-vâri*

¹ "Bütün mahlûkların rızıklarını veren, kâmil kuvvet ve tam iktidar sahibi olan Allah Teâlâ'dır." (Zâriyât sûresi, 51/58).

² "Nice canlı mahlûk var ki rızıklarını kendileri taşıyamazlar. Ama sizi de bütün onları da rızıklandıran Allah'tır." (Ankebût sûresi, 29/60)

³ Bu hususu ifade eden bazı âyet-i kerîmeler için bkz.: Bakara sûresi, 2/61, 96.

Adâvet: Düşmanlık.

Ehl-i iman: İnananlar, mü-
minler.

Hayat-ı İslâmiye: İslâmi,
dini hayat.

İllet: hastalık.

Maraz-ı muzır: Zararlı has-
talık.

Sâbikan: Daha önce.

Sebeb-i haybet: Mahrumi-
yet, istediğine erememe se-
bebi.

Sû-i tesir: Kötü, olumsuz
etki.

Şahid-i kat'î: Kesin şahit.

Tevekkül-vâri: Tevekküle
benzer.

Zihayat: Canlı.

Zillet: Aşağılık, küçük düş-
me.

*taleb-i rızık ise, bilâkis medar-ı rahattır.. ve her yerde hüsn-ü tesirini gösterir.*¹

İşte bir nevi zîhayat ve rızka muhtaç olan meyvedar ağaçlar ve nebâtlar; tevekkül-vâri, kanaatkârâne yerlerinde durup hırs göstermediklerinden, rızıkları onlara koşup geliyor. Hayvanlardan pek fazla evlât besliyorlar. Hayvanât ise, hırs ile rızıkları peşinde koştukları için, pek çok zahmet ve noksaniyet ile rızıklarını elde edebiliyorlar. Hem hayvanât dairesi içinde zaaf ve acz lisân-ı hâliyle tevekkül eden yavruların meşrû ve mükemmel ve latîf rızıkları, hazine-i rahmetten verilmesi.. ve hırs ile rızıkları na saldıran canavarların gayr-i meşrû ve pek çok zahmet ile kazandıkları nâhoş rızıkları gösteriyor ki: *Hırs, sebebi mahrumiyettir.. tevekkül ve kanaat ise, vesile-i rahmettir.*

Hem daire-i insaniye içinde her milletten ziyade hırs ile dünyaya yapışan ve aşk ile hayat-ı dünyeviyeye bağlanan yahudi milleti, pek çok zahmet ile kazandığı kendine faydası az, yalnız hazinedarlık ettiği gayr-i meşrû bir servet-i ribâî

¹ Allah'a (celle celâlüh) hakkıyla tevekkül edenin, sabahleyin yuvasından aç çıkıp akşam karnı tok olarak dönen kuşlar gibi kolayca rızıkına kavuşacağına dair bkz.: Tirmizi, *zühd* 33; İbni Mâce, *zühd* 14; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 1/30, 52.

Daire-i insaniye: İnsanlık dairesi.

Gayrimeşru: Haksız, hukuka aykırı.

Hayat-ı dünyeviye: Dünya hayatı.

Hayvanât: Hayvanlar.

Hüsn-ü tesir: Güzel, olumlu etki.

Kanaatkârâne: Kanaatkârca, elindeki ile yetinir bir tarzda.

Latif: Hoş, güzel.

Lisan-ı hâl: Hal dili, davranışların ortaya koyduğu anlam.

Medâr-ı rahat: Rahatlık sebebi.

Meyvedar: Meyveli.

Noksaniyet: Eksiklik.

Servet-i ribâî: Faiz ile kazanılan servet.

Vesile-i rahmet: Cenâb-ı Hakk'ın rahmetine nail olma sebebi.

ile bütün milletlerden yedikleri sille-i zillet ve sefâlet, katl ve ihânet gösteriyor ki: *Hırs, maden-i zillet ve hasârettir.*

Hem harîs bir insan, her vakit hasârete düştüğüne dair o kadar vâkıalar var ki, **الْحَرِيصُ خَائِبٌ خَاسِرٌ¹** darb-ı mesel hükmüne geçmiş, umumun nazarında bir hakikat-i âmme olarak kabul edilmiştir. Madem öyledir; eğer *malı çok seversen, hırs ile değil, belki kanaat ile malı taleb et, tâ çok gelsin.*

Ehl-i kanaat ile ehl-i hırs, iki şahsa benzer ki; büyük bir zâtın divanhânesine giriyorlar. Birisi kalbinden der: “Beni yalnız kabul etsin, dışarıdaki soğuktan kurtulsam bana kâfidir. En aşağıdaki iskemleyi de bana verseler, lütfetur.” İkinci adam güya bir hakkı varmış gibi ve herkes ona hürmet etmeye mecbur imiş gibi mağrurâne der ki: “Bana en yukarı iskemleyi vermeli.” O hırs ile girer, gözünü yukarı mevkilere diker, onlara gitmek ister. Fakat divanhâne sahibi onu geri döndürüp aşağı oturtur. Ona teşekkür lâzımken, teşekkürü bedel kalbinden kızıyor. Teşekkür değil, bilâkis hâne sahibini tenkit ediyor. Hâne sahibi de ondan istiskal

¹ “Aşın hırs gösteren, umduğunu bulamaz ve kaybeder.” Bkz.: İbni Kays, *Kıra'd-dayf* 4/301; el-Meydânî, *Mecmeu'l-emsâl* 1/214.

Darb-ı mesel: Atasözü.

Divanhâne: Kabul salonu, saraylarda odaların dışında divan kurulan büyük salon.

Ehl-i hırs: Hırlı, aç gözlü kimseler.

Ehl-i kanaat: Elinde bulunan ile yetinen, gözü tok kimseler.

Hakikat-i âmme: Herkesin kabul ettiği genel gerçek.

Harîs: Hırslı, açgözlü.

Hasâret: Kayıp, zarar.

İhânet: Hor, hakir görme, küçük duruma düşürme.

İstiskal etmek: Rahatsız olmak, hoşlanmadığını hissetmek.

Katl: Öldürme.

Maden-i zillet ve hasâret: Küçük düşme ve kaybetme sebebi.

Mağrurâne: Gururlu, kibirli bir tarzda.

Sille-i zillet: Küçük düşürücü, aşağılayıcı tokat.

ediyor. Birinci adam, mütevâziâne giriyor; en aşağıdaki iskemleye oturmak istiyor. Onun o kanaati, divanhâne sahibinin hoşuna gidiyor. “Daha yukarı iskemleye buyurun!” der. O da gittikçe teşekkürâtını ziyadeleştirir, memnuniyeti tezâyüd eder.

İşte dünya bir divanhâne-i Rahmân’dır. Zemin yüzü, bir sofrayı rahmettir. Derecât-ı erzak ve merâtib-i nimet dahi, iskemleler hükmündedir. Hem en cüz’î işlerde de herkes hırsın sû-i tesirini hissedebilir.

- Meselâ iki dilenci bir şey istedikleri vakit; hırs ile ilhâh eden dilenciden istiskal edip vermemek, diğer sâkin dilenciye merhamet edip vermek, herkes kalbinde hisseder.

- Hem meselâ gecede uykun kaçmış, sen yatmak istesen, lâkayt kalsan uykun gelebilir. Eğer hırs ile uyku istesen: “Aman yatayım, aman yatayım.” dersen, bütün bütün uykunu kaçırsın.

- Hem meselâ mühim bir netice için birisini hırs ile beklersin; “Aman gelmedi, aman gelmedi.” deyip en nihayet hırs senin sabrını tüketip kalkar gidersin. Bir dakika sonra o adam gelir, fakat beklediğin o mühim netice bozulur.

Şu hâdisâtın sırrı şudur ki: Nasıl ki bir ekmeğin vücûdu; tarla, harman, değirmen, fırına terettüp eder. Öyle

Derecât-ı erzak: türlü türlü rızıklar.

Divanhâne-i Rahmân: Cenâb-ı Hakk’ın rahmeti ile insanları şükürlerini arz etmeleri için huzuruna kabul ettiği büyük salon.

Hâdisât: hadiseler.

İlhâh etmek: zorlamak, ısrar etmek.

Merâtib-i nimet: çeşit çeşit nimetler.

Mütevâziâne: alçak gönüllü olarak.

Sû-i tesir: kötü, olumsuz etki.

Terettüp: ait olma, üzerine düşme, gerekme.

Teşekkürât: teşekkürler.

Tezâyüd etmek: artmak, ziyadeleşmek.

Vücud: varlık, var olma.

de tertib-i eşyada bir teennî-i hikmet vardır.¹ Hırs sebebiyle teennî ile hareket etmediği için, o tertibli eşyadaki mânevî basamakları mürâat etmez. Ya atlar, düşer.. veyahut bir basamağı noksan bırakır, maksada çıkamaz.

İşte ey derd-i mâişetle sersem olmuş ve hırs-ı dün-ya ile sarhoş olmuş kardeşler! Hırs bu kadar muzır ve belâlı bir şey olduğu hâlde, nasıl hırs yolunda her zilleti irtikâb.. ve haram-helâl demeyip her malı kabul.. ve hayat-ı uhreviyeye lâzım çok şeyleri feda ediyorsunuz? Hatta erkân-ı İslâmiye'nin mühim bir rüknü olan zekâtı, hırs yolunda terk ediyorsunuz? Hâlbuki zekât, her şahıs için sebab-i bereket² ve dâfi-i beliyâyttır.³ Zekâtı vermeyenin her hâlde elinden zekât kadar bir mal çıkacak; ya lüzumsuz yerlere verecektir, ya bir musibet gelip alacaktır.

Hakikatli bir rüya-yı hayâliyyede, Birinci Harb-i Umumi'nin beşinci senesinde, bir acîb rüyada benden soruldu:

¹ “Teennînin ilâhi hikmetten kaynaklandığına dair bkz.: Tirmizî, *birr* 65; Ebû Ya'lâ, *el-Müsned* 7/247. Ayrıca teennînin, Allah (celle celâlüh) tarafından sevilen önemli vasıflardan olduğuna dair bkz.: Müslim, *imân* 25, 26; Ebû Dâvûd, *edeb* 149; Tirmizî, *birr* 66.

² Zekât ve sadakanın bereket sebebi olduğuna dair bkz.: Bakara sûresi, 2/261; Hadid sûresi, 57/18; Buhârî, *zekât* 8, *tevhîd* 23; Müslim, *zekât* 63, 64.

³ Zekât ve sadakanın belâları def ettiğine dair bkz.: el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 2/30; Ayrıca daha geniş bilgi için bkz.: Tirmizî, *zekât* 28; el-Beyhakî, *Şuabü'l-imân* 3/245.

Dâfi-i beliyât: Belâları def eden, uzaklaştıran.

Derd-i mâişet: Geçim derdi.

Erkân-ı İslâmiye: İslâm'ın esasları, şartları.

Harb-i Umumi: Dünya Savaşı.

Hayat-ı uhreviye: Âhiret hayatı.

İrtikâp: Kötü bir fiilde bulunma, yanlış bir şey yapma.

Mürâat etmek: Uymak, riayet etmek.

Rükn: Esas, temel dayanak.

Rüya-yı hayâliye: Misal âleminde görülen bir hadise.

Teennî: Dikkat, temkin, acele etmeme.

Teennî-i hikmet: Her şeyi yerli yerince, dikkat ederek yapma.

Tertib-i eşya: Eşyanın var oluşunda görülen tertip, düzen.

“Müslümanlara gelen bu açlık, bu zâyiat-ı mâliye ve meşakkat-i bedeniye nedendir?”

Rüyada demiştim:

“Cenâb-ı Hak, bir kısım maldan onda bir^{1(Hâşiye-1)} veya bir kısım maldan kırkta bir^{2(Hâşiye-2)} kendi verdiği malından birisini bizden istedi, tâ bize fukarâların dualarını kazandırsın ve kin ve hasetlerini men etsin. Biz hırsımız için tamahkârlık edip vermedik. Cenâb-ı Hak, müterâkim zekâtını kırkta otuz, onda sekizini aldı. Hem her sene de yalnız bir ayda yetmiş hikmetli bir açlık bizden istedi. Biz nefsimize acıdık, muvakkat ve lezzetli bir açlığı çekmedik. Cenâb-ı Hak ceza olarak yetmiş cihetle belâlı bir nevi orucu beş sene cebren bize tutturdu. Hem yirmi dört saatte birtek saati, hoş ve ulvî, nurânî ve faydalı bir nevi

1 (Hâşiye-1) Yani her sene taze verdiği buğday gibi mallardan onda bir.*¹

*¹ Nehir ve yağmur sularının suladığı şeylerden zekât olarak öşür (onda bir) alınacağını beyân eden hadis için bkz.: Buhârî, zekât 55; Müslim, zekât 7; Tirmizî, zekât 14; Ebû Dâvûd, zekât 12; Nesâî, zekât 25; İbni Mâce, zekât 17; Muvatta, zekât 33.

2 (Hâşiye-2) Yani eskiden verdiği kırktan ki, her senede galiben ve lâakal ribh-i ticarî*¹ ve nesl-i hayvanî*² cihetiyle o kırktan taze olarak on adet verir.

*¹ Ticaret mallarından kırkta bir oranında zekât alınacağına dair bkz.: Muhammed İbnü'l-Hasan eş-Şeybânî, *el-Mebsût* 2/97-98; el-Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'* 2/20-28; İbnü'l-Hümâm, *Şerhu Fethu'l-kadîr* 2/214.

*² Hayvanların cinsine ve sayısına göre değişen zekât oranlarıyla ilgili bkz.: Muhammed İbni Hasan eş-Şeybânî, *el-Mebsût* 2/1-4; el-Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'* 2/28-35; İbnü'l-Hümâm, *Şerhu Fethu'l-kadîr* 2/171-185.

Cebren: Zorla.

Gâliben: Çoğunlukla, genellikle.

Lâakal: En az.

Meşakkat-i bedeniye: Bedeni zorluklar, zahmetler.

Muvakkat: Kısa süreli, geçici.

Müterâkim: Yığılmış, birikmiş.

Nesl-i hayvanî: Hayvan nesli.

Ribh-i ticarî: Ticarî kâr, kazanç.

Tamahkârlık: Açgözlülük, hırslılık.

Ulvî: Yüce.

Zâyiat-ı maliye: Mâlî kayıplar, maddi zararlar.

tâlimât-ı rabbâniyeyi bizden istedi. Biz tembellik edip, o namazı ve niyazı yerine getirmedik. O tek saati, diğer saatlere katarak zâyi ettik. Cenâb-ı Hak onun keffareti olarak, *beş sene tâlim ve tâlimat ve koşturmakla* bize bir nevi namaz kıldırıldı.” demiştim.

Sonra ayıldım, düşündüm, anladım ki; o rüya-yı hayâliyyede pek mühim bir hakikat vardır. Yirmi Beşinci Söz’de, medeniyetle hükm-ü Kur’ân’ı muvâzene bahsinde isbat ve beyan edildiği üzere; beşerin hayat-ı içtimaîsinde bütün ahlâksızlığın ve bütün ihtilâlâtın menşei iki kelimedir:

Birisi: “Ben tok olduktan sonra, başkası açlıktan ölse bana ne!”

İkincisi: “Sen çalış, ben yiyeyim.”

Bu iki kelimeyi de idâme eden, cereyân-ı ribâ ve terk-i zekâtıdır. Bu iki müthiş maraz-ı içtimaîyi tedavi edecek tek çare, zekâtın bir düstur-u umumî suretinde icrâsıyla, vücûb-u zekât¹ ve hurmet-i ribâdır.² Hem de-ğil yalnız eşhasta ve hususî cemaatlerde, belki umum nev-i beşerin saadet-i hayatı için en mühim bir rükün, belki devam-ı hayat-ı insaniye için en mühim bir direk,

¹ Zekâtın farz olduğunu bildiren âyetler için bkz.: Bakara sûresi, 2/43, 83, 110, 277; Nisâ sûresi, 4/77; Tevbe sûresi, 9/5, 11; Hac sûresi, 22/41, 78; ...

² Fâizin haram olduğunu bildiren âyetler için bkz.: Bakara sûresi, 2/275, 276; Âl-i İmran sûresi, 3/130.

Cereyan-ı ribâ: Faiz alış ve rişi.

Devam-ı hayat-ı insaniye: İnsanca yaşamanın devamı.

Düstur-u umumî: Genel prensip.

Eşhas: Şahıslar.

Hayat-ı içtimâî: Sosyal hayat.

İdâme etmek: Devam ettirmek, sürdürmek.

İhtilâlât: İhtilaller.

Menşe’: Kaynak, asıl, esas.

Nev-i beşer: insan türü.

Talimat-ı Rabbâniye: Cenab-ı Hakk’ın “Rabb” sıfatından gelen emirleri.

Terk-i zekât: zekâtı terk etmek.

zekâtıdır. Çünkü beşerde, havas ve avâm iki tabaka var. Havastan avâma merhamet ve ihsan ve avâmdan havas-
sa karşı hürmet ve itaati temin edecek, zekâtıdır.

Yoksa yukarıdan avâmın başına zulüm ve tahakküm
iner, avâmdan zenginlere karşı kin ve isyan çıkar. İki tabaka-
yı beşer dâimî bir mücadele-i mâneviyede, bir keşmekeş-i
ihtilâfta bulunur. Gele gele tâ Rusya'da olduğu gibi, sa'y ve
sermaye mücadelesi suretinde boğuşmaya başlar.

Ey ehl-i kerem ve vicdan ve ey ehl-i sehâvet ve ihsan!
İhsanlar, zekât nâmına olmazsa üç zararı var. Bazen de fay-
dasız gider. Çünkü Allah nâmına vermediğin için:

• Mânen minnet ediyorsun, bîçâre fakiri minnet esareti
altında bırakıyorsun.¹

• Hem makbul olan duasından mahrum kalıyorsun.

• Hem hakikaten Cenâb-ı Hakk'ın malını ibâdına ver-
mek için bir tevziât memuru olduğun hâlde, kendini sahib-i
mal zannedip bir küfrân-ı nimet ediyorsun.

Eğer zekât nâmına versen:

• Cenâb-ı Hak nâmına verdiği için bir sevab kazanı-
yorsun.

¹ Yaptığı ihsanları başa kakanların, verdikleri sadakaların boşa çıkacağını, minnet
etmeyenler için ise Allah katında mükafatlar olduğunu ifade eden âyet ve hadisler
için bkz.: Bakara sûresi, 2/262-264; Müslim, îmân 171; Tirmizî, büyü' 5; Ebû Dâvûd,
libâs 25.

Ehl-i kerem ve vicdan:
Vicdan sahibi, şerefli, asil
kimseler.

Havas: İleri gelenler, seçkin-
ler.

İbâd: Kullar.

İhsan: İyilik.

Keşmekeş-i ihtilâf: İhtilaf
karmaşası.

Küfrân-ı nimet: Nankörlük.

Mücadele-i mâneviye: ma-
nevi çekişme.

Sa'y: çalışma, gayret, çaba.

Tahakküm: zorla baskı altı-
na alma, boyun eğdirmeye.

Tevziat memuru: dağıtım
memuru.

- Bir şükrân-ı nimet gösteriyorsun.
- O muhtaç adam dahi sana tabasbus etmeye mecbur olmadığı için, izzet-i nefsi kırılmaz.. ve duası senin hakkın-da makbul olur.

Evet zekât kadar, belki daha ziyade nâfile ve ihsan, yahut sâir suretlerde verip riya ve şöhret gibi, minnet ve tezlil gibi zararları kazanmak nerede?..

Zekât nâmına o iyilikleri yapıp, hem farzı eda etmek; hem sevabı, hem ihlâsı, hem makbul bir duayı kazanmak nerede?..

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ¹
 اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ الَّذِي قَالَ: الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ
 الْمَرْصُوصِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا، وَقَالَ: الْقَنَاعَةُ كَنْزٌ لَا يَفْنَى، وَعَلَى إِلَهٍ
 وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ، آمِينَ.
 وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ²

¹ “Sübhansın yâ Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.” (Bakara sûresi, 2/32)

² “Allah'ım! 'Mümin, diğer mümin için birbirini perçinleyen duvar gibidir.’^{*1} ve ‘Kanaat, bitip-tükenme bilmeyen bir hazinedir.’^{*2} buyuran Efendimiz Hz. Muhammed'e (sallallâhu aleyhi ve sellem), O'nun âl ve ashabının hepsine salât ve selâm eyle, âmin... Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun.”

^{*1} Buhârî, salât 88; Müslim, birr 65; Tirmizî, birr 18.

^{*2} et-Taberânî, el-Mu'cemü'l-evsat 7/84; el-Beyhakî, ez-Zühed 2/88.

İzzet-i nefis: haysiyet, onur.
Riyâ: gösteriş.

Şükrân-ı nimet: minnettarlık, nimete karşı şükretmek.
Tabasbus: yaltaklanma.

Tezlil: küçük düşürme, onurunu kırma.

Hâtime

Gıybet Hakkındadır

بِاسْمِهِ سُبحَانَهُ¹ ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ²

Yirmi Beşinci Söz'ün Birinci Şûlesi'nin Birinci Şuâ'ının Beşinci Noktası'nın makam-ı zem ve zecrin misallerinden olan birtak âyetin, mu'cizane altı tarzda gıybetten tenfir etmesi; Kur'ân'ın nazarında gıybet ne kadar şenî bir şey olduğunu tamamıyla gösterdiğinden, başka beyana ihtiyaç bırakmamış. Evet Kur'ân'ın beyanından sonra beyan olmaz, ihtiyaç da yoktur.

İşte **أَيُّحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا**³ âyetinde altı derece zemmi, zemmeder. Gıybetten altı mertebe şiddetle zecreder. Şu âyet bilfiil gıybet edenlere müteveccih olduğu vakit, manası gelecek tarzda oluyor. Şöyle ki:

¹ Her türlü noksan sıfatlardan uzak olan Allah'ın adıyla.

² “Hiç bir şey yoktur ki, O'nu hamd ile beraber tesbih (tenzih) ediyor bulunmasın.” (İsrâ sûresi, 17/44)

³ “Hiç sizden biriniz ölmüş kardeşinin cesedini dişlemekten hoşlanır mı?” (Hucurât sûresi, 49/12).

Bilfiil: Gerçekten, bizzat.

Gıybet etmek: Herhangi bir kimseyi arkadan çekıştirmek, gıyabında hoşuna gitmeyen bir şey söylemek.

Makam-ı zem ve zecr: Yermek ve sakındırma üslubunun kullanıldığı yer.

Mu'cizâne: Mucizeli bir şekilde.

Müteveccih: Yönelmiş, yönelik

Şenî: Çirkin, iğrenç.

Tenfir: Nefret ettirme, soğukluk verip uzaklaştırma.

Zecr etmek: Men etmek, engellemek, caydırmak.

Zemmi zemmetmek: İnsanları (bazı hatalarından ötürü) ayıplamayı, kınamayı ayıplamak.

Mâlûmdur; âyetin başındaki hemze, sormak (âyâ) manasındadır. O sormak manası, su gibi âyetin bütün kelimelerine girer. Her kelimede bir hükm-ü zımnî var, işte:

Birincisi, hemze ile der: “Âyâ, suâl ve cevap mahalli olan *aklınız* yok mu ki, bu derece çirkin bir şeyi anlamıyor?”

İkincisi, **يُحِبُّ** lafzıyla der: “Âyâ, sevmek ve nefret etmek mahalli olan *kalbiniz* bozulmuş mu ki, en menfur bir işi sever?”

Üçüncüsü, **أَحَدُكُمْ** kelimesiyle der: “Cemaatten hayatını alan *hayat-ı içtimaiye* ve *medeniyetiniz* ne olmuş ki, böyle hayatınızı zehirleyen bir ameli kabul eder?”

Dördüncüsü, **أَنْ يَأْكُلَ لَحْمٍ** kelâmıyla der: “*İnsaniyetiniz* ne olmuş ki böyle canavarcasına arkadaşınızı diş ile parçalamayı yapıyorsunuz?”

Beşincisi, **أَخِيهِ** kelimesiyle der: “Hiç *rikkat-i cinsiye* niz, hiç *sıla-yı rahminiz* yok mu ki, böyle çok cihetlerle kardeşiniz olan bir mazlumun şahs-ı mânevîsini insafsızca dişliyorsunuz? Ve hiç *aklınız* yok mu ki kendi âzânızı kendi dişinizle divane gibi ısıırıyorsunuz?”

Âyâ: Şüphe ve hayret ifade eden “acaba, mümkün mü?” gibi manalarda kullanılan bir edât.

Âzâ: uzuvlar, organlar.

Hayat-ı içtimaiye: Sosyal hayat.

Hükm-ü zımnî: Dolaylı, üstü kapalı hüküm.

Menfûr: Nefret edilen, iğrenilen şey.

Rikkat-i cinsiye: İnsan olmaktan kaynaklanan şefkat, merhamet, acıma duygusu.

Sıla-yı rahim: Yakınları ziyaret etme, ihtiyaçlarını gözetme.

Şahs-ı mânevî: Hükmi şahsiyet.

Altıncısı, مَيْتًا kelâmıyla der: “Vicdanınız nerede? Fitratınız bozulmuş mu ki, en muhterem bir hâlde bir kardeşinize karşı, etini yemek gibi en müstekreh bir işi yapıyorsunuz?”

Demek şu âyetin ifadesiyle ve kelimelerin ayrı ayrı delâletiyle **zem ve gıybet, aklen ve kalben ve insaniyeten ve vicdanen ve fitraten ve milliyeten mezmumdur.** İşte bak nasıl şu âyet, îcâzkârâne altı mertebe zemmi zemetmekle, i’câzkârâne altı derece o cürümden zecreder.

Gıybet, ehl-i adâvet ve haset ve inadın en çok istimâl ettikleri alçak bir silâhtır. İzzet-i nefis sahibi, bu pis silâha tenezzül edip istimâl etmez. Nasıl meşhur bir zât demiş:

أَكْبَرُ نَفْسِي عَنْ جَزَاءٍ لِّغِيَّةٍ وَكُلُّ اغْتِيَابٍ جُهْدٌ مَنْ لَا لَهُ جُهْدٌ¹

Yani: “Düşmanıma gıybetle ceza vermekten nefsimi yüksek tutuyorum ve tenezzül etmiyorum. Çünkü gıybet, zayıf ve zelil ve aşağıların silâhıdır.”

Gıybet odur ki: Gıybet edilen adam hâzır olsa idi ve işitse idi, kerahet edip darılacaktı. Eğer doğru dese, zâten gıybettir. Eğer yalan dese; hem gıybet, hem iftiradır. İki katlı çirkin bir günahdır.²

¹ Nâsıf el-Yâzicî, Şerhu Divân el-Mütenebbî 1/429.

² Bkz.: Müslim, birr 70; Tirmizî, birr 23; Ebû Dâvûd, edeb 35.

Delâlet: İşaret etme, gösterme.

Ehl-i adâvet ve haset ve inad: İnsanlara karşı düşmanca davranan kıskanç ve inatçı kimseler.

Fitrat: Tabiat, yaratılış.

İ’câzkârâne: Mucizeli bir şekilde.

İcâzkarâne: Oldukça kısa ve özlü bir şekilde.

İsti’mal etmek: Kullanmak.

İzzet-i nefis: Haysiyet, onur.

Kerahet etmek: İğrenmek, tiksirmek.

Mezmum: Ayıplanan, yerilen.

Müstekreh: Tiksinti duyulan şey, iğrenç.

Gıybet, mahsus birkaç maddede caiz olabilir:¹

- *Birisi*: Şekvâ suretinde bir vazifedar adama der, tâ yardım edip o münkeri, o kabahati ondan izâle etsin ve hakkını ondan alsın.

- *Birisi de*: Bir adam onunla teşrik-i mesâî etmek ister. Senin ile meşveret eder. Sen de sırf maslahat için garazsız olarak, meşveretin hakkını eda etmek için² desen: “Onun ile teşrik-i mesâî etme. Çünkü zarar göreceksin.”

- *Birisi de*: Maksadı, tahkir ve teşhir değil; belki maksadı, tarif ve tanıttırmak için dese: “O topal ve serseri adam filân yere gitti.”

- *Birisi de*: O gıybet edilen adam fâsık-ı mütecâhirdir. Yani fenalıktan sıkılmıyor, belki işlediği seyyiâtla iftihar ediyor, zulmü ile telezzüz ediyor, sıkılmayarak âşikâre bir surette işliyor.³

¹ en-Nevevî, *el-Ezkâr* s.360-362, 366.

² Müslüman kardeşiyle ilgili kendisine fikir danışılan şahsın, bu istişarenin hakkını vermesi gerektiğine dair bkz.: İbni Mâce, *edeb* 37; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 3/418-419, 4/259; et-Tayâlisî, *el-Müsned* s.185.

³ Utanma duygusu kalmamış açıktan günah işleyen kimsenin arkasından konuşmanın, gıybet olmayacağına dair bkz.: el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 10/210; el-Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb* 1/263.

Âşikâre: Açıkça.

Fâsık-ı mütecâhir: Açıktan açığa kimseden sıkılmadan günah işleyen, işlediği günah ile övünerek başkalarına rahatça anlatabilen kimse.

Garaz: Kötü kasıt, düşmanca niyet.

Maslahat: Fayda, menfaat.

Meşveret etmek: Fikir alış verişinde bulunmak, fikir danışmak.

Münker: Suç, kabahat.

Seyyât: Günahlar, kötü-lükler.

Şekvâ: Şikayet.

Tahkir: Hakaret etme, küçük düşürme.

Telezzüz etmek: Hoşlanmak, zevk almak.

Teşhir: Göz önüne serme, meşhur etme.

Teşrik-i mesâî: İş birliği, birlikte çalışma.

Vazifedar: Vazifeli, görevli.

İşte bu mahsus maddelerde garazsız ve sırf hak ve maslahat için gıybet caiz olabilir. Yoksa gıybet, nasıl ateş odunu yer bitirir; gıybet dahi a'mâl-i sâlihayî yer bitirir.

Eğer gıybet etti veyahut isteyerek dinledi;¹ o vakit **اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَنَا وَلِمَنْ اغْتَبَاهُ**² demeli, sonra gıybet edilen adama ne vakit rast gelse, “Beni helâl et.” demeli!..

الْبَاقِي هُوَ الْبَاقِي³

Said Nursî

¹ Peygamber Efendimiz'in gıybet dinlemeyi yasakladığına dair bkz.: el-Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid* 8/91; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd* 8/225. Ayrıca bir kardeşinin arkasından konuşulmasına müsaade etmeyen kimseyi Allah'ın cehennemden koruyacağına dair bkz.: Tirmizî, *birr* 20; Ahmed İbni Hanbel, *el-Müsned* 6/449.

² “Allah'ım! Bizi ve gıybetini yapmış olduğumuz kimseleri bağışla.” Buradaki hususu değişik şekilde ifade eden “Kim, mümin kardeşinin gıybetini yapar da, sonra o kardeşi için Cenâb-ı Hakk'a istiğfarda bulunursa onun bu tavrı, yaptığı gıybeti keffaret olur.” anlamındaki hadis için bkz.: Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 3/254; el-Beyhakî, *Şuabü'l-îmân* 5/317.

³ Kendinden başka her şeyin fânî olduğu gerçek Bâkî, Allah'tır.

Sahislar

Abdülkadir Geylânî (1077 – 1166)

1077’de Hazar Denizi’nin güneybatısındaki Gilân eyalet merkezine bağlı Neyf köyünde doğdu. Küçük yaşta babasını kaybeden Abdülkadir’in bütün gayesi tahsiline devrin en önemli ilim ve kültür merkezi olan Bağdat’ta devam etmekte. On sekiz yaşına gelince annesinden izin alarak bir kafileye katılıp Bağdat’a gitti. Orada hadis, fıkıh, edebiyat okudu. Bu arada Bağdat mutasavvıflarıyla yakın dostluklar kurup tasavvufa intisap etti. Medresede hadis, tefsir, kıraat, fıkıh ve nahiv gibi ilimleri okuttu ve vaaz vermeye başladı. Ancak bir süre sonra bütün bunları bırakarak inzivaya çekildi. 1166’da vefat eden Abdülkadir Geylânî Hazretleri’nin tasavvufu, şeriata ve dinin zahiri hükümlerine titizlikle bağlı kalma esasına dayanır. O, her an Kur’ân ve hadislerle uygun hareket etmeyi şart koşar. Ona göre bir zâhidin hayatında görülebilecek deruni hâller dini ölçülerin dışına taşmamalıdır. Gerek vaazlarında gerekse eserlerinde son derece sade bir üslup kullanan Abdülkadir Geylânî’nin verdiği vaazları dinlemek için yetmiş bin kişinin Bağdat’a geldiği rivayet edilir. Daha hayatta iken kendisinden birçok keramet nakledilmeye başlanmıştır. Kendi adıyla anılan Kâdiriyye tarikatı bütün İslâm Âlemi’ne yayılmıştır. En önemli eserleri olarak “Gunye”, “Fütuhu’l-Gayb” ve “Fethu’r-Rabbânî” sayılabilir. (Bkz: İ. A., c. 1, 234-239)

İmam Rabbânî (1563 – 1624)

Müceddid-i Elf-i Sâni (hicrî II. Binyılın müceddidi) unvanıyla da tanınmaktadır. 1563'te Doğu Pencap'taki Sirhind'de (Serhind) doğdu. Öğrenime babasının yanında başladı. Medresede tefsir, hadis yanında aklî ilimler tahsili de aldı. Hacca giderken Delhi'de Nakşibendiyye tarikatını Hindistan'da yayan Hacı Bâkibillah ile karşılaştı. Teklifini kabul ederek bir süre yanında kaldı, sonra ona intisap etti. Kısa bir müddet sonra da onun en önemli bir halifesi konumuna geldi. Kendi ifadesiyle Nakşibendiyye tarikatına intisap etmesi onun bütün ruhî terakkisinin temelini oluşturdu. Yaşadığı dönem ve coğrafyada İslâm inançları hurafe ve bâtil inançlarla karıştırılmak isteniyordu. Hint kıtasında Babürlü Ekber Şah eliyle bir devlet politikası olarak bütün dinleri birleştirme gibi bir hedef doğrultusunda İslâmî inançların tahrif ve değiştirilme tehlikesi söz konusuydu. İşte İmam Rabbânî bu bâtil hareketlere karşı sahil İslâm inancının yerleşmesi için büyük gayret ve çalışmalarda bulundu ve tarihe II. bin yılın müceddidi olarak geçti. 1624'te vefat eden İmam Rabbânî'nin en önemli eseri Mektubat'tır. İmanın yakîn derecesine erdirilmesi, insanın ihsan derecesine yükseltilmesi, İslâm'ın insana sevdirelmesi vb. konularda İmam Rabbânî'nin görüşlerini yansıtan bu eser, 536 mektubun derlenmesiyle meydana gelmiştir. Birkaçı dışında bütün mektuplar Farsça yazılmış ancak gerek el yazması, gerekse matbu olarak Arapça tercümesiyle İslâm âleminde geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmıştır.

Hazreti Hamza (r.a.)

“Şehidlerin efendisi”, “Allah’ın arslanı” unvanlarıyla yâd edilen, Resûl-i Ekrem Efendimiz’in (s.a.s.) amcası ve süt kardeşi olan büyük sahabîdir. İslâm’a girdiğinde müslümanların güçleri artmış, Medine’deki ilk seriyyeye kumandanlık yapmış, Bedir’de büyük kahramanlıklar göstermiştir. Uhud Savaşı ise O’nun kahramanlığının destanlaştığı gündür. Bu savaşta otuz bir kişiyi öldürmüş, müslüman okçuların bulundukları yeri terketmesi neticesinde İslâm ordusunun muvakkat bir bozgun yaşadığı hengamede de, o dönemde henüz müslüman olmayan Vahşi tarafından atılan mızrakla şehid edilmiş, sonra da burnu, kulağı ve diğer organları kesilerek nâşına işkence yapılmıştır. Allah Resûlü (s.a.s.) Hz. Hamza’yı bu durumda görünce çok üzölmüş, ağlamış ve şöyle demiştir: “Hiç kimse senin kadar musibete uğramamıştır ve uğramayacaktır. Beni bunun kadar öfkeliendiren bir şey olmamıştır. Ey Resûlullah’ın amcası! Ey Allah ve Resûlü’nün aslanı Hamza! Allah sana rahmet etsin! İyi bilirim ki, sen hısım ve akrabalık haklarını gözetir, dâima hayırlı işler yapardın. Eğer yas tutmak gerekseydi sana yas tutardım.” Hz. Hamza’nın cenaze namazını Resûl-i Ekrem (s.a.s.) kıldırılmış, arkasından da diğer şehidlerin namazı kılınmıştır.

Haticetü’l-Kübrâ (r. anhâ)

Resûl-i Ekrem’in (s.a.s.) ilk hanımı, herkesten önce kendisine iman eden, bütün varlığı ile ömrünün sonuna kadar

O'nun (s.a.s.) yanında bulunan ve âl- i beytin kendisinden devam ettiği Hz. Fâtıma'nın (r. anhâ) annesi olan ümmetin kadınlarının en hayırlısı, müminlerin annesi büyük kadın sahabîdir. Üstün iffeti sebebiyle İslâmiyet'ten önce "Tâhire" lâkabıyla, Resûl-i Ekrem'in (s.a.s.) en büyük hanımı olması sebebiyle daha sonraki dönemlerde de "Kübrâ" sıfatı ile anılmıştır. Zengin ve dul bir hanım iken Peygamber Efendimiz'le (s.a.s.) evlendi. Yeryüzünde sadece üç müslümanın bulunduğu İslâmiyet'in ilk günlerinde Allah Resûlü (s.a.s.) ve Hz. Ali ile bazen Kâbe civarında, bazen evinde ibadet ederdi. Abdullah İbni Mes'ud, Mekke'ye ticaret için gittiğinde onların üçünü bir arada Kâbe'yi tavaf ederken gördüğünü, bu esnada Hz. Hatice'nin tesettüre riayet ettiğini söylemektedir. Mekkeli müşriklerin bütün zulüm ve baskıları karşısında hiçbir zaman Resûlullah'ı (s.a.s.) yalnız bırakmayan, servetini onun dâvâsı uğrunda harcamaktan geri durmayan Hz. Hatice, yirmi beş yıl kadar süren mutlu bir evlilik hayatından sonra hicretten üç yıl kadar önce vefat etti ve Hacûn Kabristanı'na defnedildi. Kendisi hayatta iken başka kadınla evlenmeyen Resûl-i Ekrem (s.a.s.), Hz. Âişe'nin belirttiğine göre onun hâtıralarını yâd edip kendisi için istiğfarda bulunmaktan büyük haz duyardı. Hz. Hatice, hangi mezhebe bağlı olursa olsun bütün müslümanlar tarafından çok sevilmiş ve sayılmış, Arap olan ve olmayan İslâm toplumlarında Hatice adı kız çocukları için yaygın bir isim hâline gelmiştir.

Hâfız Hâlid Efendi **(1891 – 1946)**

Risale-i Nur'un ilk talebelerinden biri olan Hâfız Hâlid Efendi 1891'de Barla'da doğdu. Meslek olarak önce ilkokul öğretmenliği yaptı. Daha sonra ilkokul öğretmenliğini bırakıp câmi imamlığı yapmaya başladı. Bediüzzaman Hazretleri'nin, kendisini, "Risale-i Nur tesvidinde çok hizmeti sebkeden temiz kalbli, ihlâslı bir hâfız, müdakkik bir hoca" diye anlattığı Hâfız Hâlid Efendi, şartların çok ağır, hizmet etmenin çok zor olduğu o çetin günlerde iman dâvâsına sahip çıkmış, 1946 senesinde İstanbul'da vefat etmiştir. Kabri, Karacaahmet mezarlığındadır.

Şah-ı Nakşibend **(1318 – 1389)**

Nakşibendiyye tarikatının kurucusudur. 1318 senesinde Buhara yakınlarında bulunan Kasrıârîfân köyünde doğdu. Uzun yıllar Baba Muhammed Semmasi'nin müridi olan Emir Külâl'in yanında kaldı. Tarikat âdâb ve erkanını öğrendiği bu dönemde gördüğü bir rüya üzerine kendisinin doğumundan yaklaşık bir asır önce vefat etmiş olan Abdülhâlık Gucduvânî'nin ruhaniyetine intisap etti ve "üveysî" lâkabını aldı. Gucduvânî kendisine dinin emir ve yasaklarına uymasını, ruhsatlara ilgi göstermemesini, azimetlere sâdık kalmasını, Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) ve ashabının yolunu tavsiye etmiştir. Bu hâdise Bahaeddin

Hazretleri'nin ruhi hayatında büyük bir değişiklik yaparak cehrî zikirden hafî zikre yönelmesine yol açtı. Uzun süren çok yönlü müridlik devresini tamamladıktan sonra doğum yeri Kasrıârîfân'a dönerek müridlerini yetiştirmeye çalıştı. Buhara ile Bahaeddin Nakşibend arasında kurulan mânevî bağ o kadar kuvvetli olmuştur ki Buharalılar onu "Hace-i bela-gerdân" (belayı defeden hace) diye anmışlar ve şehrin mânevî koruyucusu saymışlardır. Bahaeddin Hazretleri'nin mânevî varlığı Buhara'nın bütün Orta Asya müslümanları için bir ilim ve kudsiyet merkezi hâline gelmesinde önemli bir faktör olmuştur. Döneminin sufileri yanında müderrisler de kendisine saygı duymuş, o da devrinin âlimlerine hürmet etmiştir. 1389'de doğdu köyde vefat etmiştir.

Şamlı Hâfız Tevfik Göksu (1887 – 1965)

1887'de Barla'da doğdu. Şam'da bulunduğu için Risalelerde "Şamlı Hâfız" lâkabıyla anılmaktadır. Şam'da olduğu yıllarda Bediüzzaman'ı görmüş ve onun Emeviye câmiindeki hutbesini dinlemiştir. "Risale-i Nur'un tesvid ve tebyizinde çok hizmeti sebkat eden Şamlı Hâfız Tevfik, bizzat Bediüzzaman Hazretleri'nin ifadesiyle "Nur'un birinci kâtibidir." Ömrü boyunca, güzel hattıyla Risalelerin yazılıp çoğaltılmasında önemli bir misyon eda etmiş, 1935 Eskişehir, 1943 Denizli hapislerinde yatmıştır. 1965'te vefat eden muhterem Şamlı Hâfız Tevfik'in kabri Barla mezarlığındadır.

Zeyd İbni Hârise (r.a.)

Allah Resûlü'nün (s.a.s.) kendisine olan sevgisi dolayısıyla sahabe arasında "el-hubb" unvanıyla yâd edilen ashabın ileri gelenlerinden biridir. Cahiliyye döneminde yapılan bir baskında henüz çocukken kaçırılıp köleleştirilmiş, daha sonra köle olarak Hz. Hatice'ye, ondan da Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) hediye edilmiştir. Sonraları babası Hârise evladının yerini öğrenip Resûlullah'tan (s.a.s.) kendisini istemek için gelmiş, bunun üzerine Allah Resûlü (s.a.s.) Zeyd'e, dilerse babasıyla gidebileceğini, şayet isterse yanında kalabileceğini söylemiş, Hz. Zeyd de Resûlullah'ın (s.a.s.) yanında kalmayı tercih etmiştir. Resûlullah'ın (s.a.s.) hemen hemen bütün sıkıntılı zamanlarında yanında bulunan Hz. Zeyd Taif'te, Taiflilerin attığı taşlar Nebiler Sultanı'na (s.a.s.) isabet etmesin diye kendi vücudunu siper etmiş ve başından çeşitli yaralar almıştır. Bedir, Uhud, Hendek savaşlarıyla Hudeybiye Barışı ve Hayber fethinde de bulunmuştur. Resûlullah (s.a.s.) Müreysî gazasına çıktığı zaman da Hz. Zeyd'i Medine'ye vekil olarak bırakmıştır. Son olarak Mute Savaşı'na iştirak etmiş ve burada kahramanca ve cansiperane savaşarak şehid olmuştur. Birkaç hanımla evlenen Hz. Zeyd'in yaptığı evliliklerden biri de Zeynep binti Cahş'la yaptığı evliliktir. Bu evlilik

fazla uzun sürmemiş ve neticede boşanma gerçekleşmiştir. Hz. Zeyd bu hâdisе münasebetiyle İlâhî Kelam'da ismi zikredilen birkaç sahabiden biri olarak tarihe geçmiştir.